

د پوهني وزارت

د تعليمي نصاب د پراختيا، د ښوونکو د
روژني او د ساينس د مرکز معينيت
د تعليمي نصاب د پراختيا او درسي
کتابونو د تاليف لوي رياست

پښتو

اتم ټولگي

پښتو

اتم ټولگي

په بازار کې بې
نکوسره قانوني

د ۲۰۲۱ کال د ۱۳۹۰ هـ. ش.

Ketabton.com

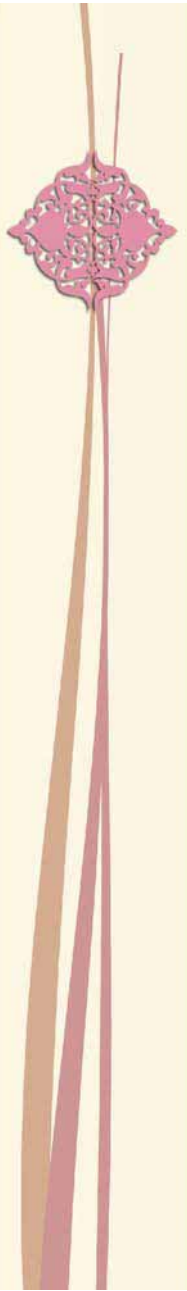
د پوهنې وزارت
د تعلیمي نصاب د پراختیا، د ښوونکو د
روزني او د ساينس د مرکز معييت
د تعلیمي نصاب د پراختیا او درسي
کتابونو د تالیف لوی ریاست

پښتو اتم ټولگی

د چاپ کال: ۱۳۹۰ هـ.ش.

الف

مؤلفین:

خیر زندی عبدالقیم زاهد مشوافی، بریالی باجوری، حضرت گل ارچیوال، افا محمد گزندی او محقق حکیم تیموال.

ایډیټوران:

محمد زرین انخوره، پوهنمل بریالی باجوری

دینی، سیاسی او فرهنگی کمیټه:

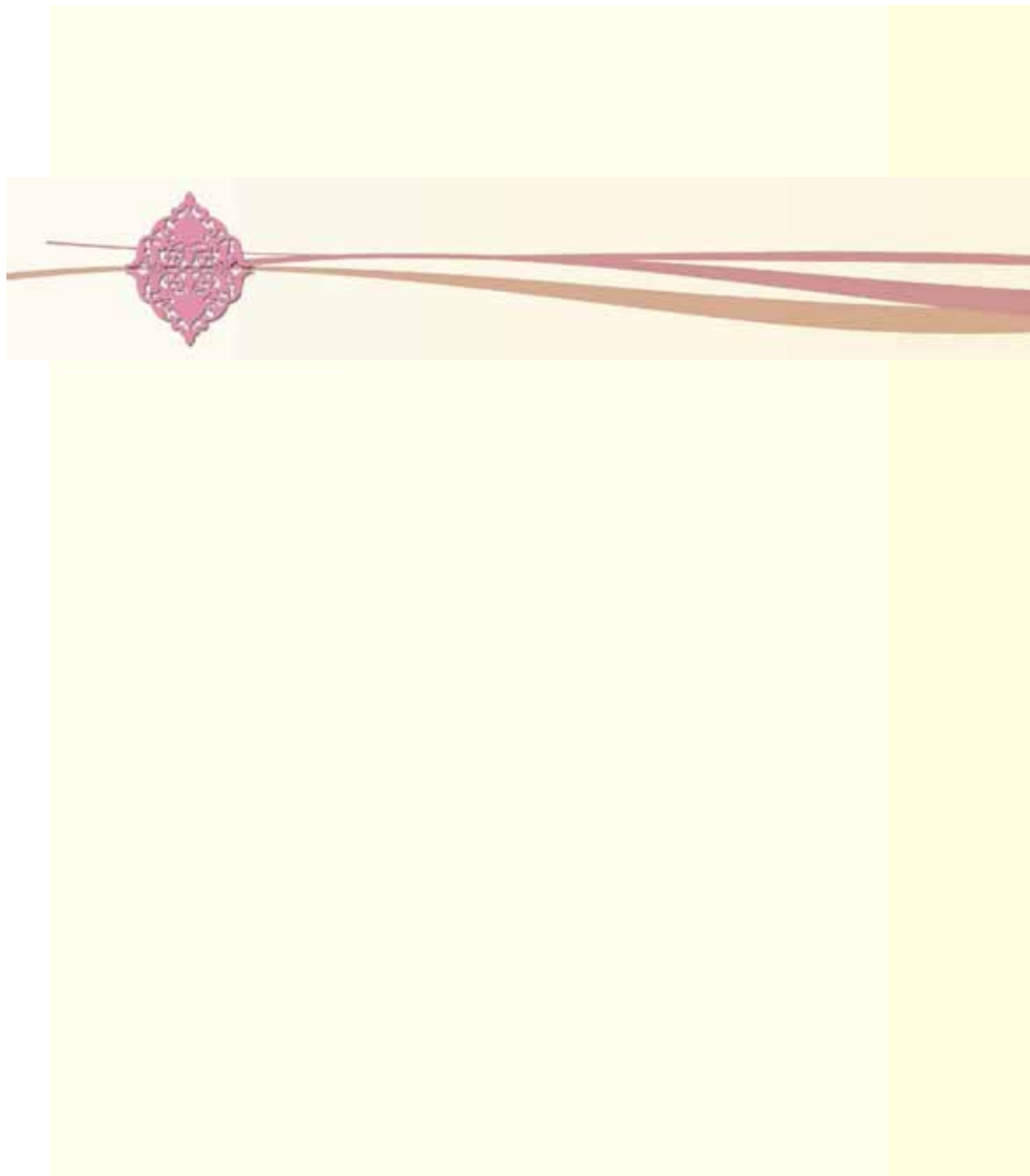
- مولوي عبدالصبور عربي
- دكتور محمد يوسف نیازی
- حبیب الله راحل د پوهني وزارت سلاکار د تعلیمي نصاب د پراختیا په ریاست کې.

د څارني کمیټه:

- دكتور اسدالله محقق د تعلیمي نصاب د پراختیا، د بنوونكو د روزني او د ساینس مركز معین.
- دكتور شبرعلي ظریفني د تعلیمي نصاب د پراختیا د پروژي مسؤول.
- د سر مؤلف مرستیال عبدالظاهر گلستانی د تعلیمي نصاب د پراختیا او درسي کتابونو د تالیف لوی رئیس.

کمپوز او ډیزاین: صفت الله مومند

ملي سرود

دا عزت د هر افغان دی	دا وطن افغانستان دی
هر بچی یې قهرمان دی	کور د سولې کور د توري
د بېلوڅو د ازبکو	دا وطن د ټولو کور دی
د ندرکمنو د تاجکو	د پښتون او هزاره وو
پامیریان، نورستانیان	ورسره عرب، گوجر دي
همه ایمان، هم پشه یان	براهوي دي، قریش دي
لکه لمر پر شنه آسمان	دا هیواد به تل خپري
لکه زړه وي جاویدان	په سینه کې د آسیا به
وايو الله اکبر وایو الله اکبر	نوم د حق مو دی رهبر

بسم الله الرحمن الرحيم

د پوهني د وزير پيغام گرانو ښوونکو او زده کوونکو،

ښوونه او روزنه د هر هېواد د پراختيا او پرمختگ بنسټ جوړوي. تعليمي نصاب د ښوونې او روزنې مهم توکي دی چې د معاصر علمي پرمختگ او ټولني د اړتياوو له مخې رامنځته کېږي. څرگنده ده چې علمي پرمختگ او ټولنيزي اړتياوي تل د بدلون په حال کې وي. له دې امله لازمه ده چې تعليمي نصاب هم علمي او رضنده انکشاف ومومي. البته نه ښايي چې تعليمي نصاب د سياسي بدلونونو او د اشخاصو د نظريو او هيلو تابع شي.

دا کتاب چې نن ستاسو په لاس کې دی، پر همدې ارزښتونو چمتو او ترتيب شوی دی. علمي گټورې موضوعگانې پکې زياتې شوي دي. د زده کړې په بهير کې د زده کوونکو فعال ساتل د تدرسي پلان برخه گرځېدلي ده.

هيله من يم دا کتاب له لارښوونو او تعليمي پلان سره سم د فعالې زده کړې د ميتودونو د کارولو له لارې تدریس شي او د زده کوونکو ميندې او پلرونه هم د خپلو لوبو او زامنو په باکفېته ښوونه او روزنه کې پرله پسې گډه مرسته وکړي چې د پوهني د نظام هيلې ترسره شي او زده کوونکو او هېواد ته ښې برياوې ور په برخه کړي.

پر دې ټکي پوره باور لرم چې زموږ گران ښوونکي د تعليمي نصاب په رضنده پلي کولو کې خپل مسؤليت په رښتوني توگه سرته رسوي.

د پوهني وزارت تل زيار کاږي چې د پوهني تعليمي نصاب د اسلام د سپېڅلي دين له بنسټونو، د وطن دوستي، د پاک حس په ساتلو او علمي معيارونو سره سم د ټولني د څرگندو اړتياوو له مخې پراختيا ومومي.

په دې ډگر کې د هېواد له ټولو علمي شخصيتونو، د ښوونې او روزنې له پوهانو او د زده کوونکو له ميندو او پلرونو څخه هيله لرم چې د خپلو نظريو او رضنده وړاندیزونو له لارې زموږ له مؤلفانو سره د درسي کتابونو په لا ښه تاليف کې مرسته وکړي.

له ټولو هغو پوهانو څخه چې د دې کتاب په چمتو کولو او ترتيب کې ښې مرسته کړې، له ملي او نړيوالو درنو مؤسسو او نورو دوستو هېوادونو څخه چې د نوي تعليمي نصاب په چمتو کولو او تدوين او د درسي کتابونو په چاپ او وپېش کې ښې مرسته کړې ده، مننه او درناوی کوم.

ومن الله التوفيق

فاروق وردگ

د افغانستان د اسلامي جمهوريت د پوهني وزير

لیک لړ

مخ	د لوست نوم	شمېره
۱	لویه خدایه، لویه خدایه! نعت خپلواکي	لومړی لوست دویم لوست درېم لوست
۵		
۹		
۱۵	د حضرت عمر فاروق (رض) عدالت دینڅو حقونه	څلورم لوست پنځم لوست
۲۱	ملي یووالی	شپږم لوست
۲۷	د ماینونو او ناچاودو توکو د نښو پېژندنه	اووم لوست
۳۱		

و

۳۰	د امير شېر علي خان واکمني او د پښتو ژبې وده	اتم لوست
۴۱	نورستان	نهم لوست
۴۷	پوهاند رښتین (ادبي څیره)	لسم لوست
۵۳	لاسي صنايع	يوولسم لوست
۵۷	مرکه د پښتو	دولسم لوست
۶۱	نومخړي (ضمیمونه)	ديار لسم لوست
۶۹	ليک نښې	څوار لسم لوست
۷۵	انشاء او ليکوالي	پنځلسم لوست
۷۹	متلونه (د کافي کرښې)	شپاړسم لوست
۸۵	د مور زړه	اوولسم لوست
۹۱	ښوونکی د ټولني لارښود	اتلسم لوست
۹۵	ټاگور : نړېواله ادبي څېره	نولسم لوست
۱۰۱	ښکالو	شلسم لوست
۱۰۵	مورن ولي کيسې لولو ؟	يوولسم لوست
۱۱۱	خوږ ژبې شاعر سيد حسن خان	دوه وولسم لوست
۱۱۹	داينو زيا نونه	دروېشتم لوست
۱۲۳	عبدالرحمان بابا	څلرولسم لوست
۱۲۹	اوبه او چاپيريال	پنځه وولسم لوست
۱۳۵	احمد شاه بابا (ملي مشر او شاعر)	شپږولسم لوست
۱۴۳	لرغوني اثار	اووه وولسم لوست
۱۴۹	دهنزي نثر دوولونه	اته وولسم لوست
۱۵۵	وييانگه	

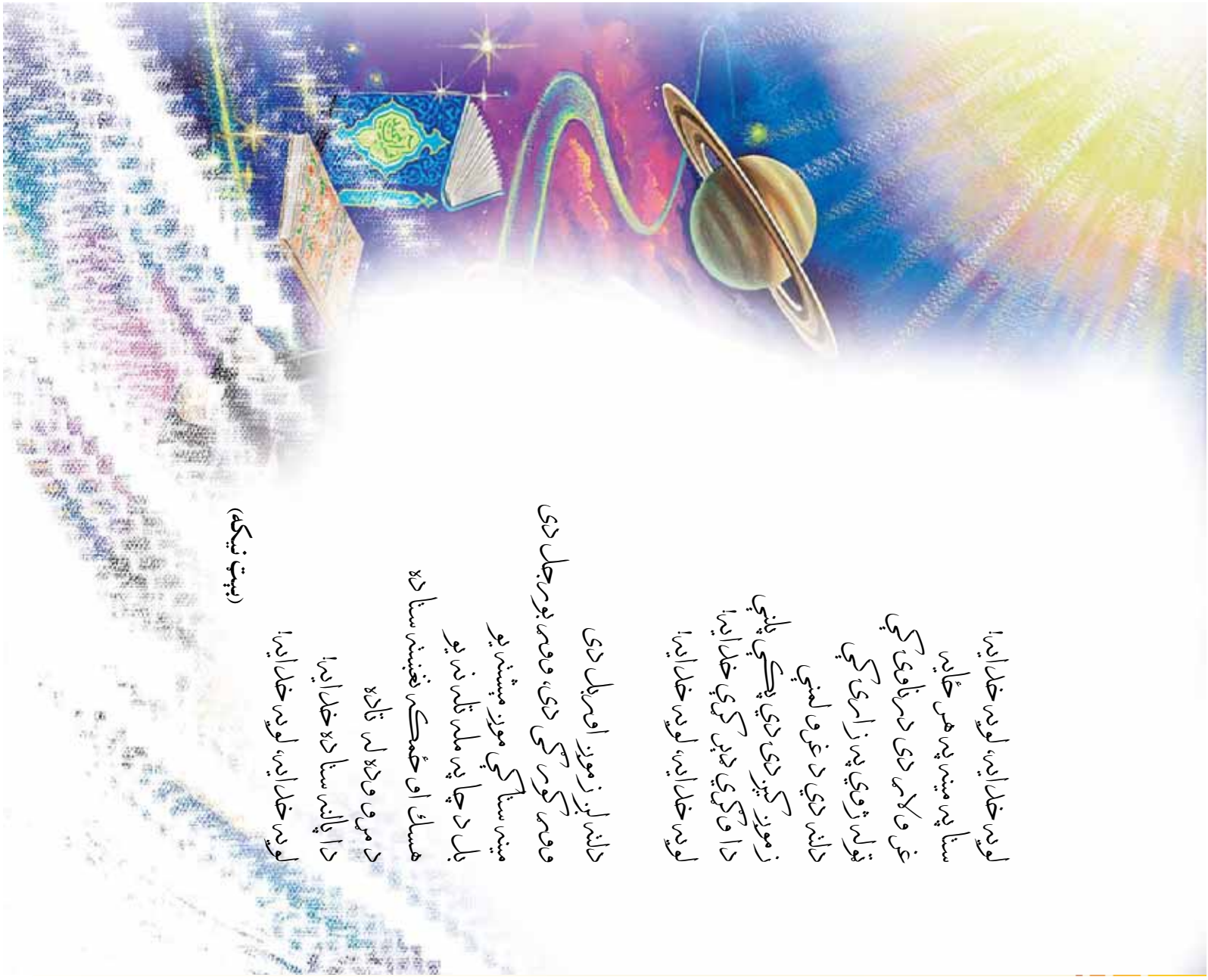
لو مری لو ست

لو مری خدا ای، لو مری خدا ای!

- د بیټ نیکه پر دې مناجات د کتاب لو مری لو ست پیلو و. د تو لو چارو واک د لوی
خداي ﷻ په لاس کې دي. بنده باید تل له خداي ﷻ مرسته و غواړي. الله ﷻ ته
مناجات او زاري د بري او نېکمرغي، لامل گرځي.
- د بیټ نیکه په لاس کې دي. بنده باید تل له خداي ﷻ مرسته و غواړي. الله ﷻ ته
 - مناجات او زاري د بري او نېکمرغي، لامل گرځي.
 - مناجات څه ته وایي او موضوع یې څه وي؟
 - تاسو بیټ نیکه پېژنئ او د هغه مناجات مو او ربډلی دی؟
 - د بیټ نیکه دغه دعا یا مناجات له نورو حمدونو څخه توپیر لري؟

لوي خدايښه، لوي خدايښه!
سنا په مينه په هس ځايښه
غږ ولاړه دى درناوى كې
ټوله ژوي په زاسرى كې
دلښه دې دا غږو لهښې
زموږ كېر دى دې پكې پلښې
دا وگړي ښې كې خدايښه!
لوي خدايښه، لوي خدايښه!

دلښه پر زموږ اوږه بل دى
ووسه كور كې دى، ووسه پورجل دى
مينه سنا كې موږ مېشته يو
بل دا چا په مله تله نه يو
هسك او ځمكه، نغښه سنا دلا
دا موږ و دلا له تالا دلا
دا پالنه سنا دلا خدايښه!
لوي خدايښه، لوي خدايښه!

(بېست نيكه)

د متن لنډيز:
بيت نيکه په خپل دغه مناجات کې د لوی خدای ﷻ دربار ته د دعا لاسونه پورته کړي او داسې هيله کوي: زموږ زړونه يو ازي او يو ازي ستا له مينې ډک دي او د بل چا په پله نه يو روان، زموږ په ولس ورحمېږي. دوی را ډېر کړه، څکه چې هسک او ځمکه ستا دي او د هر څه وده او پالنه ستا له لوري ده.

د شاعر پېژندگلوې:

بيت نيکه زموږ له نو مياليو نيکونو څخه دی. ژوندي يې د ۳۰۰ او ۴۰۰ هـ. ق. کلونو تر منځ اټکل شوی دی. تر ټولو پخوانی کتاب چې د بيت نيکه په اړه موندل شوی معلومات راکوي، د سلېمان ماکو (تذکره الا و لياء) دی. د تذکره الا و لياء کتاب تر ۶۱۲ هـ. ق. راوروسته ليکل شوی دی.
وايي چې بيت نيکه د کسي (سلېمان) غره په لمنو کې او سپېده او تل به د خدای ﷻ پر عبادت بوخت و. هغه د خپلې قبيلې مشر، روحاني شخص او مشهور و لي و. دغه راز بيت نيکه شاعر هم و.

فعالیتونه

- ۱- تر ښوونکي وروسته دې څو زده کوونکي په وار سره مناجات د ټولگيو الو په وړاندې ولولي.
- ۲- څو زده کوونکي دې د دغه مناجات د مفهوم په اړه خبرې وکړي.
- ۳- هر زده کوونکي دې په مناجات کې صفتونه په نښه او په ټولگي کې دې بې په لور اوواز ووايي.
- ۴- په پورتنۍ مناجات کې نومونه په نښه کړئ او وړايست چې څو ډوله نومونه مومي پيدا کول؟
- ۵- په ساده ډول د حمد، مناجات او نعت توپير په څو کرښو کې وليکئ او خپلو ټولگيو الو ته يې واوړوئ.
- ۶- زده کوونکي دې لاندې لغتونه معنا او په جملو کې وکاروي.
دردناوي، ژوي، بورجل، مېشت، نغښته، پالنه
- ۷- زده کوونکي دې په خپلو کتابچو کې گران لغتونه په جملو کې استعمال کړي.

کورني دننه

شاگردان دې په کور کې د دې درس اصلي مطلب پخپلو کتابچو کې وليکي.

په تاسو کې هغه څوک غوره دی چې د هغه د لاس او ژبې له

((حديث شريف))

ضرر څخه بل مسلمان په امان وي.

نعت

- تاسې په لومړي لوست کې مناجات و لوست. مناجات هغې وينا ته ويل کېږي چې په هغه کې د خدای ﷻ له درباره د څه غوښتنې او دعا لاسونه پورته کېږي. او س تاسې نعت لولئ، په نعتیه شعر ونو کې د نبی (عليه السلام) صفت او ستاينه کېږي. مناجات او نعت زياتره منظوم وي، خو کله کله منثور هم وي.
- نعت څه ته وايي؟
- تاسې کوم نعتیه کلام او ربډلی يا لوستلی دی له مناجات سره څه توپير لري؟
 - ایا مناجات او نعت منثور هم وي؟

بيلادمو كې دې تشنه دى همس خوك
 پېرېشنو كې دې هر نه دى بر اېر خوك
 د معراج پېر شپه جبريل هم ياتې راغى
 كه تلى شي همس كا به د افس خوك
 سپوزوى هر ورت، حين ان، دولا تو كې شولا
 اشارې نه د بې دى ناخېن خوك
 لات، منات، عز^(۱) هم، خاوري پېر س شول
 اخيستلى شي له حق س لا توك خوك
 ابو جهل^(۲)، بولهب^(۳) تول خوار و زار شول
 خنك، كې مقابل، د پيغمب خوك
 سنا صفت د لويي خوك پوره كوي شي
 احاطه به د برينسا و كې د لس خوك
 د اسري حطاي موهر ته يې محمدا ﷺ
 زموږ مه شه پېر دنيا كې بل رهس خوك
 خيال پر دې ورت، پېر عدل كې يو شان و
 ثاني تشنه د عادل خېر البس^(۴) خوك
 (لنگر بې بې)

لنگر بې بې د پښتو نخواد اشغور د سيمې شاعره ده. د نوموړې شاعري په اړه په
 ادبي تذکرو کې ډېر معلومات نشته. د فقير محمد عباس قاريه په (خوارو نعتونه)
 نومي کتاب کې يې ځينې نعتونه راغلي دي. موږ هم پورتنۍ نعت له دغه کتاب
 څخه اخيستې دى.

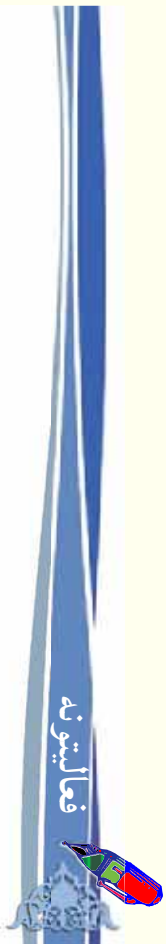
د متن لنډيز:

په پورتني نعت كې دا څرگنده شوي ده چې حضرت محمد ﷺ د الله ﷻ تر ټولو غوره بنده او استازى دى. حضرت محمد ﷺ تر ټولو وروستى پيغمبر دى، د نبوت لړۍ پرې ختمه ده. الله ﷻ د هغه د نبوت د پخالي لپاره له هغه څخه ځينې معجزې صادري كړي. لومړنۍ معجزه يې دا وه چې د رسول الله ﷺ له زوكړې سره سم د كفارو ستر بتان لكه: لات، منات، عزا او نور پر ځمكه را پرېوتل. د معراج په شپه رسول الله ﷻ د جبرائيل (ع) په ملگرتيا له مسجد اقصى څخه د الله ﷻ په امر اسمانونو ته وځوت او له الله ﷻ سره يې خبرې وكړې. همدارنگه په كوچنيوالي كې د هغه د مباركې سينې څيرل او د هغې پرېمټل هم يوه معجزه وه.

د رسول الله ﷺ بله معجزه دا وه چې سپوږمۍ د هغه په امر دوه ټوټې شوه او بېرته سره يو ځاى شوه. په نعت كې د رسول الله ﷺ ستاينه او صفت راغلي او د هغه مقام څرگند شوى دى.

- ۱- لات، منات، عزا: دغه درې مشهور بتان و و چې كفارو به ورته سجدي كولى.
- ۲- ابو جهل: د نبي (عليه السلام) سر سخت مخالف و چې تر مرگه مسلمان نه شو.
- ۳- ابو لهب: دا هم د نبي (عليه السلام) سخت مخالف، او د اسلام دينمن و.
- ۴- خير البشر: تر ټولو انسانانو غوره (حضرت محمد ﷺ)

۱- زده کو و نکي تي شعر په و ارسره و لولي او د دي نعت مفهوم دي په خپلو خبرو کې و وايي.

۲- زده کو و نکي دي لاندي بیتونه معنا کړي او و دي و ايي چې په دغو بیتونو کې کو مو پښتو ته اشاره شوي ده.

د معراج په شپه جبريل هم پاتې راځي
کله تلې شي هر رڼا به د افسر خوک
سپوږمۍ هر ورته حيرانه دوا توکړي شوه
اشارې نه د نبي دی نا خبر خوک

۳- زده کو و نکي دي په شعر کې نومونه پيدا کړي او خرگنده دي کړي چې په شعر کې کو م دول نومونه راځلي دي.

۴- زده کو و نکي دي د دي کتاب له وپيښگي (لغتنامي) څخه د دي لغتونو معنا پيدا او بيا دي يې په جملو کې استعمال کړي: معراج، افسر، احاطه، همسر.

زده کو و نکي دي د حضرت محمد ﷺ د ستاينو په اړه په شپږو کرښو کې يوه ليکنه وکړي.

خپلواکي

خپلواکي او ازادې د خدای ﷻ يو لوی نعمت دی، د ژوندانه يوه ستره نېکمرغي ده. انسان ازاد پيدا شوی او له ازادۍ سره مينه لري.

انسان ته خپلواک ژوند له هر څه نه غوره ښکاري. د خپلواکۍ يو ساعت د پلواکۍ له ټول عمر نه غوره دی. خپلواکي او د خپلواکۍ ساتل د هر ملت د ژوندانه يو بنيادي توکی دی. ازادې په توره اخيستل کېږي او په پوهه او تدبير ساتل کېږي.

لکه چې خوشحال بابا ويلي دي:

ازادې تر پاجاهيه لا تېری کا

چې د بل تر حکمراندي شي زندان شي

خپلواکي څه ته وایي؟

■ افغان ولس څنگه له انگرېزانو څخه خپله خپلواکي ترلاسه کړه؟

■ د کوم پاجا په وخت او په کوم کال کې د افغانستان خپلواکي اعلان شوه؟

د انگرېزانو تر يرغل وروسته هم افغانستان يو اشغال شوی هېواد نه و . له يرغل سره سم افغانانو د خپلواکۍ لپاره سرښندونکي مبارزې پيل کړې . له انگرېزانو سره يې درې لوري جگړې وکړې او هيڅکله يې د هغوی ښکېلاک ته غاړه کېښېښو ده .
په ۱۲۹۸ هـ . ش . کال کې افغانانو د غازي امان الله خان په مشرۍ خپله سياسي خپلواکي اعلان کړه او له اوږدو جگړو او بيا خبرو اترو وروسته انگرېزانو هم د افغانستان خپلواکي په رسميت وپېژندله .

افغانستان په ختيځ کې لومړنی هېواد و چې د نړۍ د هغه وخت له زير ځواک (ستر قوت) يا انگرېزانو څخه يې د ډېرو سرښندنو په بدله کې خپلواکي تر لاسه کړه . افغانان د ختيځ د ډېرو هېوادونو او ولسونو لپاره د ازادۍ د اتلانو په توگه وپېژندل شول او د ازادۍ، غوښتنې و لولې يې نورو ته هم وروسولې .
خپلواکي د يو هېواد د خلکو حق دی ، خو دغه حق بايد پخپله ولسونه خپل کړي .

افغانانو له نېکه مرغه د خپل ټول تاریخ په اوږدو کې د دغه حق لپاره مبارزې کړي دي او تر لاسه کړې یې دی.

د بلواکي، پر ضد مبارزه د انسان په خټه کې اغېز شوي ده. د وطن احساس، د خپلواکي احساس او د ازاد ژوند احساس زموږ د ولس له سترو ښېگڼو څخه دی. نو میالی شاعر او لیکوال گل پاچا الفت څه ښه وایي:

یو پټ غلی احساس دی چې ارام مې نه پرېږدي
په اوس مې کس وي لکه چې ځان مې نه پرېږدي
جرات مې زياتوي لومړه په ځان يم، پوره شوی
غافل لکه خپل، حقم، او غلام مې نه پرېږدي
زموږ ډېرو شاعرانو د خپلواکي، په ارزښت او د ازاد ژوند په ستاینه کې شعرونه او نظمو نه ويلي دي. په دغو شعرونو کې که له یوې خوا د خپلواکي ارزښتونه څرگند شوي دي، له بله پلوه د افغانانو هغو اوږدو مبارزو او سرښندنو ته هم درناوی شوی دی چې په بېلابېلو دورو کې یې د بېرغلگو او ښکېلاکو په وړاندې کړي دي.

فصل احمد خان غر افغان وایي:

واوسئ ای په معج لا ځمکې اوسېدونکو
له اسماندو چې او از مراحي د څه دی
د ازاد ژوند یو ساعت په صفت کې
د غلامو د همېشه ژوندون نه ښه دی

د نو میالی لیکوال او شاعر شهید محمد موسی شفیق د یو اوږد شعر څو برخې په دې ډول دي:

زولا د ازادۍ د شمعي اوسو ته پوراندو يم
زده يم، تاریخ ته خوډلو سره افسانه يم
تل د سمندر د زمانې کې لاسه اندا يم
موچ مې جلا بې وهي یو سینه بې کاندو يم

ټپ یم، له سره نه، په ناموس او ننگ فلا یم،
داغ د ازادۍ نه، که مرګی که ازاد پام،
زه هغه غازي پورچي خو ځله شهید شوی پور
یا پوړیله شوی که که مرځلي قتل شوی پور
موزسه لا تلې د یووالې په زغښ یو ټول
پوړ د خپلې خاورې په تغلیم او په تډیس یو ټول
عشق د خپلو آګې، مې په سینه کې په هاله وې تل
پاک مې احساس دی ازادې مې تمنا وې تل
خپس د بش غوا مر امانیت مې تقاضا وې تل
مساس لا چې ښېلې بلېڅخې د هغه، چا وې تل

رښتیني ازاد او وینس ملونه هغه دي چې د خپلو آګې له ترلاسه کولو وروسته د خپل هېواد د جوړونې، بیا رغاونې، پرمختګ او د خپل ژوندانه د هوساینې لپاره نه ستړي کېدونکې هڅې او هلې ځلې وکړي، ځکه رښتیني خپلو آګې داده چې یو ملت په مذهبي، سیاسي، اقتصادي، کلتوري او نورو ډګرونو کې پر ځان متکي وي.
د خپل ژوندانه د هوساینې لپاره پخپله کار وکړي، نور و ته د تمې ستړګي ونه نیسي، د ځان، هېوادوالو او هېواد د رواجونو څخه د دفاع توان ولري.
دا کارونه هغه وخت کېدای شي چې د ملت ټول وګړي سره متحد او یو موټي وي.
یو پر بل لور پټه ولري، یو د بل په غم غمجن او په خوښۍ یې خوښ شي. ملي ګټې پر شخصي ګټو غوره وګڼي یعنې که هغه ته زبان او تاوان رسېږي هغه پر ځان ومني، خود هېواد او هېوادوالو ګټو ته زبان ونه رسوي.

د متن لنډيز:
خپلواکي او ازادې د خدای جل جلالہ یو لوی نعمت دی، د ژوندانه یوه ستره نېکمرغي ده. هر څوک د ازادۍ حق لري.
افغانانو د خپلواکۍ د بېرته اخیستلو په مبارزه کې له انگرېزانو سره درې لويې جگړې وکړې او په ۱۲۹۸ هـ. ش. کې یې د غازي امان الله خان د واکمنۍ په دوره کې خپله سیاسي خپلواکي بېرته تر لاسه کړه.
خپلواکي په ملي یووالي او د ژوندانه په ډګرونو کې په زیارګالني سره ساتل کېږي. په ځانګړي ډول په اقتصادي ډګر کې باید یو ملت دومره زیار وپاسي چې نورو ته د تعبي لاس وراوږد نه کړي، ځکه تمه ده چې له خپلواکو ملتونو څخه هم مریان جوړوي.

ختیځ: په دې متن کې له ختیځ څخه موڅه هغه سیمې او هېوادونه دي چې د نړۍ په ختیځه برخه کې پراته دي، لکه: د هند لویه نیمه وچه، جاپان، ایران د منځنۍ اسیا هېوادونه او نور....

زرخواک: په ځانګړو وختونو کې ځینې هېوادونه له اقتصادي، سیاسي او پوځي پلوه د نړۍ تر نورو ټولو هېوادونو ډېر پیاوړي وي. دغویا ورو هېوادونو ته د خپل وخت زرخواک یعنی ستر قوت وايي، لکه په ۱۸ مه او ۱۹ مه پېړۍ کې لویه بریتانیا (انګلستان)، یا له دویمې نړیوالې جګړې مخکې جرمني.

۱- زده کوونکي دې له ښوونکي څخه وروسته د متن ځینې برخې وار په وار ولولي او د ازادۍ پر مفهوم دې تولاگيو الو ته خبرې وکړي.

۲- زده کوونکي دې په متن کې د راغلو شعرونو معنا پخپلو کتابچو کې وليکي او په تولاگي کې دې ښې واوروي. هر زده کوونکي دې د يو، يو شاعر شعر په پام کې ولري، خو د شاعرانو د شعرونو وپش به د ښوونکي له خوا کيږي.

۳- زده کوونکي دې د (الف) بکس د لغتونو مترادف په (ب) بکس کې پيدا کړي.

(ب)	غلام	خپلواکي
	ازادې	ابادې
	غلامي	بلواکي
	سرښندنه	قرباني
	رغاونه	مړی

۴- افغانانو ولې درې ځلې له انگرېزانو سره جگړې وکړې؟

۵- په متن کې ستاينومونه (صفتونه) په نښه کړئ.

۶- د خپلواکو او ناخپلواکو ملتونو د حال په اړه خپل نظر څرگند کړئ.

۷- زده کوونکي دې د ازادۍ په اړه د کوم بل شاعر نثر او يا نښتو لنډۍ په تولاگي کې ووايي.

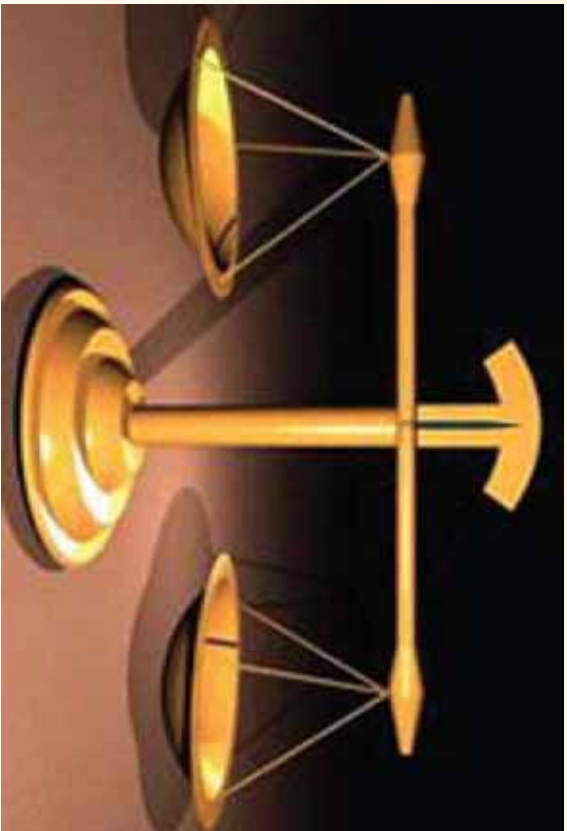
د خپلواکۍ د جگړې په اړه يو په زړه پورې مطلب وليکئ او بلې ورځې ته يې په تولاگي کې واوروئ.

خلورم لوست

د حضرت عمر فاروق رضی اللہ عنہ عدالت

د رسول الله ﷺ تر رحلت وروسته د راشدینو خلیفه گانو دوره وه. لومړی خلیفه حضرت ابوبکر صدیق رضی اللہ عنہ، دویم حضرت عمر فاروق رضی اللہ عنہ، دریم حضرت عثمان رضی اللہ عنہ او څلورم حضرت علي رضی اللہ عنہ (رکړم الله وجهه) و. دغه څلور واره د رسول الله ﷺ د یارانو په نامه شهرت لري. په دې څلور وارو خلیفه گانو کې هر یو د یوې ځانگړنې له مخې ځانگړی شهرت لري.

حضرت عمر فاروق رضی اللہ عنہ د خلافت د چارو د بڼې سنډالیا او عدالت له امله ډیر مشهور دی چې تر اوسه یې نړۍ بل ساری نه دی لیدلی.

- عدالت څه ته وايي؟
- که د حضرت عمر فاروق رضی اللہ عنہ د عدالت یوه لنډه کیسه مو زده وي ويې وایاست.

د جهالت په دوره کې چې د عربو د ژوندانه هر ډگر ناپوهی او باطل پرستی نیولی و، ژوندی نېغونې پکې ښخېدې، بتانو ته سجدې کېدې، غلاګانې، شوکي او قتلونه کېدل، د اسلام راتګ داسې یوه معجزه وکړه چې دغه خلک یې په ډېره لږه موده کې داسې سره متحد کړل چې د دنیا لوی لوی سلطنتونه یې د بیرغ په وړاندې سلامي شول. څه دیاسه ۱۴ سوه کاله دمخه د عربستان په وچو شګانو دښتو کې یو منظم او غښتلی امت جوړ شو په لږه موده کې یې د هغې زمانې سترو او څو اکمنو باطل پرستو سلطنتونو ته ماتې ورکړه. په شام، روم، فارس، افریقا، اروپا او د چین په ځینو ځایونو کې یې د توحید او حق پرستی رڼا خپره کړه. د عدل، انصاف او ازادۍ داسې یو نظام یې پکې پلی کړ چې دانن یې هم په نړۍ کې ساری نه لیدل کېږي.

دا ټولې بریاوې د اسلام د پیغمبر حضرت محمد ﷺ د تعلیماتو او د هغه مبارک د یارانو او اصحابو د ایماندارۍ، صداقت، زيار او کونښن له برکته د مسلمانانو په برخه شوي وې.

د رسول الله ﷺ یاران او اصحاب د اسلامیت او انسانیت غوره بېلګې او مثالونه دي. دوی نه یوازې د اسلام بلکې د انسانیت په تاریخ کې لوړ مقام لري. د نړۍ زياتره پوهان، عالمان، فیلسوفان یا په بله وینا د علم او عقل خاوندان او حقیقت منونکي په دغه حقیقت اعتراف کوي.

نن هم که موږ مسلمانان د الله ﷻ په احکامو، د حضرت محمد ﷺ په لارښوونو او د اصحابو کرامو په کړنو عمل وکړو، نو ډېر ژر به وکولای شو چې د اسلام هغه پخوانی شان او شوکت یو ځل بیا راژوندی کړو.

حضرت عمر فاروق رضی الله عنه د خطاب زوی او د رسول الله ﷺ د لویو اصحابو له ډلې څخه و.

حضرت عمر فاروق رضی الله عنه ته د حضرت ابوبکر صدیق رضی الله عنه تر وفات وروسته په (۱۳ هـ . ق . کال) کې د خلافت واګې وروسیارل شوې.

د حضرت عمر رضي الله عنه د خلافت په وخت کې ډېر فتوحات وشول. ډېرې سيمې د اسلامي خلافت په واک کې راغلې. د ده په وخت کې د اسلامي خلافت په سيمو کې ډېر امن و امان و او وگړو په ډاډ سره ژوند کاوه. لامل (سبب) يې د حضرت عمر فاروق رضي الله عنه سياست، تدبير او عدالت و. حضرت عمر فاروق رضي الله عنه د اسلامي حکومت سستي (چې حضرت محمد صلي الله عليه وسلم ودرولې وې) داسې ټينگې کړې چې لږزېدل يې ناشوني و و. د اسلامي عدل پر بنسټ يې د خلافت چارې داسې تنظيم کړې چې د نړۍ هېڅ يو نظام ورسره سيالي نه شوه کولای.

حضرت عمر فاروق رضي الله عنه د خپل خلافت په ټوله موده کې د يوه وپښته هومره هم له عدالته تېرې ونه کړ. شتمن او غريبان، چارواکي او ولسي وگړي هغه ته د عدل او انصاف په بهير کې يو شان و و.

حضرت عمر فاروق رضي الله عنه يو حل د حج په ورځو کې ټول چارواکي راوغوښتل، په عامه غونډه کې ودرېد او وېي ويل: که څوک له دوی څخه شکايت لري ودې يې وايي. په دې غونډه کې د مصر والي عمرو بن عاص رضي الله عنه او نور لوی لوی چارواکي هم حاضر و و. يو کس ودرېد او وېي ويل: فلاني حاکم پرته له کوم جرمه سل دري و وړهلم.

حضرت عمر فاروق رضي الله عنه وويل: پاڅېره او خپل کسات تری واخله!
حضرت عمرو بن عاص رضي الله عنه وويل: ای امیر المؤمنین! په دې کار سره به ټول حاکمان بې زړه شي، حضرت عمر فاروق وويل: له دې پرته بله لاره نشته او عارض ته بې بیا وويل: راولاړ شه او خپل کسات تری واخله! عمرو بن عاص د عارض څنگ ته ورغی او هغه يې په دې راضي کړ چې سل ديناره واخلي او له دعوي تېر شي.

يوه ورځ د قریشو مشران د حضرت عمر فاروق رضي الله عنه د ليدلو لپاره راغلل، صهيب، بلال، عمار رضي الله عنه او نور کسان لا د مخه حاضر و و چې زياتره يې ازاد شوي مريان و و. نوبت يې د مخه و، نو حضرت عمر فاروق رضي الله عنه لومړی ازاد شوي مريان خپل حضور ته ومنل او د قریشو مشران منتظر پاتې شول.

ابو سفیان چې د جهالت په وخت کې د خپلې قبيلې مشر و، داکار ورته ښه ونه

ایسپیده، وبي ويل: سبحان الله! مريانو د خلافت له دربار اجازه ومونده او مورن انتظار پاسو. د يو شمېر نورو کسانو چي د ابو سفيان همفکره و، داکار خوښ نه شو، خو يو شمېر نورو د عدالت راز پېژندونکو وويل: مورن بايد له حضرت عمر فاروق رضي الله عنه څخه شکايت ونه کړو، اسلام ټولو ته په يوه اواز بلنه ورکړه، څوک چي د خپلې بدمرغي له امله وروسته پاتې شول، نن هم بايد وروسته پاتې شي.

د قاديبي له جگړې وروسته چي معاشره ټاکل کېدل، ټول قبيلوي امتيازات يې له پامه وغورځول او يوازي اسلامي وړتيا وي يې په پام کې ونيولې، د اسامه بن زيد معاش يې د خپل زوی عبدالله تر معاش زيات وټاکه. عبدالله وويل: والله اسامه په هيڅ جنگ کې تر ما نه دی مخکې شوی. حضرت عمر فاروق رضي الله عنه وويل: مگر هغه پر رسول الله صلى الله عليه وسلم تر تا ډېر گران و.

يو ځل د غنيمت مال راغی. أم المؤمنین حضرت حفصه (رضی الله عنها) چي د حضرت عمر فاروق رضي الله عنه لور او د رسول الله صلى الله عليه وسلم بي بي وه، خپل پلار ته ورغله او ويې ويل: څه چي زما حق وي رايې کړه! حضرت عمر فاروق رضي الله عنه وويل: لورجانې! ته زما په ځانگړي مال کې حق لرې، دا د غنيمت مال دی، ايا ته غواړې چي پلار دې تېری وکړي؟! حضرت حفصه (رضی الله عنها) حيرانه شوه، له ځايه پاڅېده او لاړه.

د حضرت عمر فاروق رضي الله عنه په دوره کې د خلافت دربار ته د نژدې کېدو معيار يوازي عدالت او رښتینولي وه. وايي چي يوه ورځ عمر فاروق رضي الله عنه د خپل خلافت په دوره کې د شپې گرځېده چي د خلکو له احواله ځان خبر کړي. ستړی شو؛ يوه دېوال ته يې ډوډه و لگوله، د انگر دننه د يوې ښځې او نجلۍ خبرې او رېدل کېدې. ښځې نجلۍ ته وويل: لورې! په شپدو کې او به واچوه.

لور يې وويل: ولې ته د امير المؤمنين له حکمه نه يې خبره چي هغه په دې کار بندېز لگولی دی.

مور يې بيا تينگار وکړ: پاڅېره او په شپدو کې او به گڼې کړه، نه مو حليفه وښي او نه د هغه کوم عسکر.

لو ربي وويل: که خليفه مو نه ويني، نو الله خو مو ويني، زه دا کار هيڅ کله نشم کولای چي مخامخ دي د هغه خبره ومنم او په پټه دي د هغه د خبري خلاف کار وکړم. په همدې سوال ځواب دا نجلۍ عمر فاروق ته ډېره سپېڅلي ښکاره شوه، نو خپل زوی عاصم ته يې په نکاح کړه. له دې سپېڅلي نجلۍ چي کومه لور وزيږېده، ام عاصم يې وبلله. ام عاصم د خليفه مروان زوی عبدالعزیز په نکاح کړه او عمر بن عبدالعزیز ترې وزېږېد، هغه څوک چي يو ځل بيا يې د خپل نيکه حضرت عمر فاروق د عدالت بېلگه نړۍ ته وړاندې کړه.

د متن لنډيز:

حضرت عمر فاروق رضي الله عنه داسې عادل خليفه و چي د څو اړس سو و کالو په اوږدو کي د هغه په څېر بل عادل خليفه پيداشو. د هغه په خلافت کي ټول انسانان له خپلو روا حقونو څخه برخمن وو. په هيچا ظلم او تېری نه کېده او دچا حق بل ته نه ورکول کېده. د اسلامي قوانينو په وړاندي ټول سره برابر وو. موږ هم بايد د رسول الله صلى الله عليه وسلم او دهغه د اصحابو په امرنو او کړنو عمل وکړو. په ټولنه کي عدالت او رښتينولي رامنځ ته کړو او د اسلامي وروړولي پر بنسټ د هر چا حق په پام کي ونيسو. دېي عدالتي مخه ونيسو او يوه با انصافه او عادله ټولنه جوړه کړو.

فعاليتونه

- 1- زده کونکي دي د ښوونکي له لوستلو نه وروسته په وار سره متن ولولي او بيا دې هريو د حضرت عمر رضي الله عنه د عدالت په اړه خبري وکړي.

۲- زده کونوونکي دي په متن کي راغلي پېښي په خپلو کتابچو کي وليکي او بيا دي يې په ټولگي کي واوروي.

۳- زده کونوونکي دي د لاندې لغتونو معنا د کتاب په پای کي پيدا او په جملو کي دي يې استعمال کړي.

رحلت خليفه عدالت نظام

۴- زده کونوونکي دي د راشدینو خليفه گانو نومونه په تاريخي ترتيب پخپلو ځايونو کي وليکي.

حضرت علي (کرم الله وجهه)، حضرت عمر فاروق رضي الله عنه، حضرت ابوبکر صدیق رضي الله عنه، حضرت عثمان رضي الله عنه.

۱- ۲- ۳-

۵- زده کونوونکي دي د لاندې لغتونو ضد کلمې پيدا کړي.

امن عدل شتمن مړنی

۶- زده کونوونکي دي په متن کي مفرد نارينه نومونه په نښه کړي.

۷- حضرت عمر فاروق هغه يې وزله شپې څرخونکي نجلۍ، ولې خپل زوی عاصم ته په نکاح کړه؟

زده کونوونکي دي په يوه ټولنه کي د عدل او انصاف پر ارزښت او اهميت د کتابچي د نيم مخ په اندازه يو مطلب وليکي.

د ښځو حقونه

زده کوونکي باید په دې پوره شي چې ښځې زموږ د ټولني یوه برخه ده. د اسلام له نظره او هم د اساسي او مدني قوانینو له مخې باید د ښځو حقونو ته په درنه سترګه وکتل شي.

د ښځو په مقابل کې هر ډول ناوړه سلوک او تاوتریخوالی د اسلامي قوانینو او د ټول بشریت له قوانینو او ارزښتونو سره مخالف ګڼل کېږي.

- تاسې د ښځو د حقونو په اړه څه معلومات لرئ؟
- که په ټولنه کې ښځه نه وای، نو څه به پېښ شوی وای؟

د بشر په حقونو کې د ښځو حقونو ته زیاته پاملرنه شوي ده. د نړیوالو ارزښتونو پریښست د ولسونو مکلف دي چې د منل شویو اصولو له مخې د ښځې حقونو ته په درنه سترګه وګوري او د ژوند ټول امکانات ورته برابر کړي.

د بشري حقونو د نړیوالو تړونونو له مخې ښځې په ټولنیز او اقتصادي فعال ګډون کې له نارینه و و سره یو شان حقونه لري او په ټولنه کې له ټولو مادي او معنوي امتیازاتو څخه برخمنې کېږي.

ښځو ته د هغوی حقونه ورکول او درناوی کول، د هوسا، مترقي او خوشحاله ټولني ضمانت کوي، ځکه چې متقابل احترام او غوره چلند د نارینه او ښځې تر منځ مینه او محبت را منځته کوي او د ښکمرغه ژوند لپاره لار هواروي.

د مدني قوانینو له مخې د ښځو د حقونو منل، هغوی ته دا امکان برابروي چې د هېواد په سیاسي چارو کې ګډون وکړي. ان تر دې چې د خپل هېواد مشران په خپله خوښه وټاکي.

ښځو ته د هغوی د حقونو د ورکو لو په لړ کې دا هم باید ومنل شي چې هغوی د خپلو حقونو د لاس ته راوړلو لپاره د دولتي ادارو ته لار ولري او هم د ضرورت له مخې وکړای شي چې وکیل ونیسي.

خدای پاک فرمایي چې (ښځې ستاسې لباس او تاسو د هغوی لباس یاست)، د لوی خدای ﷻ له دې وینا څخه څرگندېږي چې ښځه او نارینه یو د بل لپاره د جامو حیثیت لري. څرنگه چې جامې د انسان بدن پټوي او جیایې خوندي ساتي، همدارنګه د ښځې او ښځه د نارینه لپاره د عیبونو د پټولو، نیمګړتیاوو کې یو له بل سره مرسته کوونکي دي، نو ویلای شو چې یو د بل لپاره لازم او ملزوم دي.

زده کړه او تعلیم هم د ښځو اسلامي او مدني منل شوی حق دی چې باید په پام کې ونیول شي.

له همدې امله د ښځو حقونه منل او هغوی ته د درنښت په سترګه کتل، د ټولني د هر غړي ملي، اسلامي او بشري دنده ده.

تجربو د اثابته کړي ده چې له ښځو سره ښه چلند او نېک خوی، هغوی دی ته اړیاسي چې له نارینه وو سره په کړو وړو کې له ښه چلند نه کار واخلي. له ښځې سره ناوړه سلوک د اسلام له نظره مردود او غندل شوی دی. ښځه هغه موجود دی چې د ژوندانه په ټولو برخو کې له نارینه سره اوږه پر اوږه برخه لري. ښځه مور ده او مور د ټولنیزو چارو په ټولو اړخونو کې شریکه ده. زموږ د هېواد یو زیات شمېر ښځې پر نورو برخو سربېره د ادب په برخه کې هم ستره ونډه لري. شعري ټولگې، ادبي نثرونه، ناولونه، ډرامې، کیسې او نوري راز، راز لیکنې یې ټولني ته وړاندې کړي دي چې د ټولني په سمون، اصلاح او رغاونه کې پوره اغېز لري. د دې تر څنګه ښځینه لیکوالو او شاعرانو په خپلو اثارو کې د ښځو د حقوقو غږ هم پورته کړی دی او د ښځو د ژوندانه ناخوالې یې په خپلو شعرونو او نثرونو کې انځور کړي دي چې په دې توګه یې د ښځو د ذهنونو په روښانتیا کې خپله دنده سرته رسولې ده. دلته د یوې لیکوالې مېرمن ((عظمت)) د نثر یوه بېلګه را اخلو چې پورتنۍ موضوع ته یې پکې انعکاس ورکړی دی.

ته لرم یې!

زه ښځه یم ته نارینه یې ... لیکن خبر یې چې ته څنګه نارینه شوی؟! که ته فکر وکړي، نو یوه زمانه وه، داسې زمانه چې ته هیڅ هم نه وي ... هو ... ته هیڅ نه وي بالکل په نشت حساب وي. ما تال د خپل زړه غوښتي او د ځیګر وینه درکړه. لوی انسان مې کړې، انسان مې درنه جوړ کړ. لیکن نن چې ته نارینه شوی، ستا په متو کې زور پیدا شو، ته له مانه زما حق شوکوي. زما مری، خپه کوي او ما خوري، ولې؟! صرف په دې وجه چې زه ښځه یم؟! کمزوري یم؟! او د خپلو متو زور مې د زړه د غوښتي او د ځیګر د وینې په شکل ستا متو ته درکړی دی؟! ایا دا تر توب دی؟! ... دا انصاف دی؟! ... دا انسانیت دی؟! ... نه دا نرتوب دی، نه انصاف دی، نه انسانیت دی. دا

د لرم فطرت دی، لیکن ته لرم نه یې، انسان یې او زه ستا موریم نو د دې لپاره ته د خپل انسانیت ثبوت ورکړه او خپله مور مه خوره.

ښځه په ټولنه کې داسې موجود دی چې له وجود پرته یې د ژوند دوام او بقا امکان نه لري، نو په کار ده چې د اسلامي لارښوونو او مدني قوانینو په رڼا کې د هغوی حقوقو ته په درنه سترگه وکتل شي.

د متن لنډیز:

تاسو په پورتنۍ لوست کې ولوستل چې ښځې د اسلامي او مدني قوانینو له مخې ډکورنۍ او هېواد په برخليک کې مهمه ونډه لري. ښځه او نارینه یو له بل پرته نیمګړي دي. ښځه د ټولني نیمايي برخه جوړوي او په ټولنیزو او اقتصادي چارو کې له نارینه و سره برابره ونډه لري. د ملي، اسلامي او بشري قوانینو او ارزښتونو له مخې د ښځو حقوقو ته ډېره پاملرنه لازمه ده.

۱- زده کوونکي دې پورتنۍ لوست په وارسره د کتاب له مخې ولولي او نور زده کوونکي دې ورته غوږ و نیسي.

۲- لاندې جملې بشپړې کړئ.

ښځې ستاسو..... او تاسې د هغوی..... یاست.

ښځه د ټولني..... برخه جوړوي، جنت د..... تر پینو لاندې دی.

۳- زده کوونکي دې له متن څخه د ښځو حقونه په نښه کړي او دې شمېري.

- ۴- زده کو ونکی دی د متن سخت لغات په وار سره پر تختنه ولیکي او نور زده کو ونکی دی د هر لغت د معنا په اړه خبري وکړي.
- ۵- زده کو ونکی دی په متن کې موثرت نومونه په نښه کړي او د (ی) گانو سمه بڼه دی هم په پام کې ولري او په خپلو کتابچو کې دي بي و لیکي .
- ۶- زده کو ونکی دی د مبرمن ((عظمت)) د نشر بېلگه په لوړ خبر و لولي او بیا دی مفهوم په خپلو خبرو کې و وايي.

د ښځو د حقونو په اړه په کور کې يو لنډ مطلب ولیکئ او بله ورځ يې په ټولگي کې واوروئ.

عادل قاضي

يوه ورځ يو سړی قاضي ته راغی او له خپل ملگري څخه يې ورته سر وټکاوه. خپله دعوه يې ورته په زور او ډېر مهارت وويله، نو قاضي وويل:

ته په حقه يې.

بله ورځ د هغه سړي ملگری راغی هغه هم قاضي ته خپله دعوه په ډېر مهارت بيان

کړه، قاضي وويل:

ته په حقه يې.

د قاضي ښځې چې دا دواړه قضاوتونه واورېدل، نو و يې ويل:

سړيه! دا څه قضاوت دی چې ته يې کوی، دا دواړه کسه په حقه کېدای شي؟

قاضي وويل:

بلي سمه ده، ته هم په حقه يې.

ملي يوالي

ملت د يوه بڼ مثال لري. په بڼ کې ډېرې او بېلا بېلې وړنې وي، هره ونه جلا گل او جلا مېوه نيسي او هره مېوه جلا گټې او ځانگړی خوند لري. لکه بڼ چې له يوې وياړې او په کېرې، يو ملت هم ډيوه حکومت له خو اداره کېږي. د يوه هېواد د مېشتو قومونو مجموعې ته ملت ويل کېږي. يو ملت هغه وخت د هوسا او سوکاله ژوند خاوند کېدای شي چې متحد او يو موټی وي. د ملي يووالي په اړه په دې لوست کې د گل پاچا الفت يو شعر تاسو لولئ. په دغه شعر کې ملت داسې يو باغ گڼل شوی چې بېلا بېلې وړنې يې د بڼياست او رنگينۍ بېلگې دي.

■ ملي يووالي څه ته وايي او څه گټې لري؟

■ که په يوه ملت کې يو والی نه وي، زيانونه يې څه دي؟

يوز بائع کي وي و لامهي جهڙي وٺي
 هس لا پانه بي لايق و لا د سنائي
 د دوى ٺيلي يوز بله وي تڙي
 غور ٻه غور يوز چمن کي اوسپهلي
 دغه واره د يوز دهقان د لاس وي
 لڪه گوتي د يوز لاس ٿيٽ و پاس وي
 هس پوري بله ميوه او پل بي نومرو
 سڙڪ او خوندگي بي توڙين ٻهڪاره معلومرو
 مڪن دوى لڪه د يوز گلشن گلون
 يوز بله ٿڙدي کڙي و لاسون
 خوا ٻه خوا غاره ٻه غاره خوله ٻه خوله وي
 له يوزي خاوري پيدا د يوز گل وي
 د دي تولو يوز خزان او يوز بهار و
 ٻهه او بله بي و سڙڪ يوزي و اکهار و
 ٻه حصو تو کي بي هيڻج نه و توڙين
 باغبان و ٻه هري وٺي ٺهڻ نهين
 له يوزي ويالي اوبه و سڙڪه سڙڪي
 ٻه يوز هو آگي تولي لوڻهلي
 يوز له بله بي هس حال کي سڙڪت و
 ٻه تسمه معيار يوز صحيح ملت و

گل پاڇا الفت

د شاعر لنډه پېژندنه:

پورتني شعر چې د ملي يووالي يوه ښه بېلگه او ښه انځور يې وړاندې کړی دی، د گل پاچا الفت دی. الفت د معاصر و ادیبانو، لیکوالو او شاعرانو په ډله کې د يوه ځانگړي مقام څښتن دی. ډېر کتابونه يې په نثر کې لیکلي دي. شعري کلیات يې په افغاني ټولنه کې ډېر مشهور دي. شعرونه يې تل ژوندۍ بڼه لري. له هر وخت او حالاتو سره سمه شاعري ده. نثرونه يې ډېر ښه او ژور مفهومونه او پيغامونه لري. د الفت نثرونه د ټولو خوښېږي.

د متن لنډيز:

د ملت ټول وگړي د اساسي قانون په وړاندې برابر دي. يعنې توکم، ژبه، رنگ او مذهب يې په پام کې نه نيول کېږي. ټول د اساسي قانون له ښېگڼو برخمن وي. که يو هېواد يو کور وي، نو وگړو ته يې ملت وي، لاس ته شو. ژوندي ملتونه خپل ملي ارزښتونه لکه ملي دودونه او روایات، ملي ادب او ملي ژبه، ملي ذوقونه، ملي اخلاق، ملي موسيقي او نور په ډېره ښه توگه ساتي. يو مذهب ملت له نورو ملتونو څخه علم، فن او صنعت اخلي، خو خپلې ملي ځانگړنې ساتي.

د افغانستان قومونه په گډه افغان واحد ملت جوړوي. هر څوک چې د افغانستان تابعیت ولري، افغان بلل کېږي، يعنې د افغان کلمه د افغانستان هر وگړي ته ويل کېږي. افغان واحد ملت له بېلا بېلو قومونو څخه جوړ دی. په افغانستان کې مېشت قومونه ټول يو له بله سره وروڼه دي. په خپلو منځو کې ښې اړيکې لري. د افغانستان د ډېرو ولايتونو په بېلا بېلو سيمو او بېلا بېلو کليو کې د افغان واحد ملت بېلا بېل توکمنه او سپړي او په ډېرې خوشحالي، گډ ژوند سره کوي.

په ځانگړي توگه د گل پاچا الفت شعر هم د ملي يووالي مفهوم څرگندوي. شاعر ملي يووالي له يوه باغ سره تشبېه کړی، لکه څنگه چې په باغ کې مختلفې ونې وي

او بېلا بېل رنگونه او مېوي لري، خو بيا هم له يوې ويالې څخه او به کېږي او يو له بل سره پيوند لري، همدا سې په يو هېواد کې هم بېلا بېل قومونه ژوند کوي، خو د يو واحد ملت په نامه يادېږي. د دوی گټه او تاوان، غم او خوشحالي او وياړونه سره شريک وي، يو له بله هېڅکله نه شي بېلېدای.

فعاليتونه

- ۱- زده کوونکي دې له ښوونکي وروسته په خپل وار سره شعر ولولي.
- ۲- زده کوونکي دې د شعر مفهوم په کتابچو کې وليکي او په وار سره دې په ټولگي کې ولولي.
- ۳- زده کوونکي دې په شعر کې ارتباطي کلمي پيدا او په خپلو کتابچو کې وليکي لکه: ونه _ پاڼه...

۴- ښوونکي دې زده کوونکي په دوو ډلو ووېشي، هره ډله دې د شعر يو بڼه بڼه ووايي او بله ډله دې هغه معنا کړي.

- ۵- زده کوونکي دې د ملي يووالي په مفهوم لنډې خبرې وکړي.
- ۶- زده کوونکي دې د لاندي کلمو د جمع شکل وليکي:
 - ۱- چمن ۲- توپير ۳- واکدار ۴- ملت
- ۷- زده کوونکي دې لاندي لغتونه معنا او په جملو کې استعمال کړي:

ښلې، زهير، توکم، مهنډ

زده کوونکي دې د ملي يووالي په اړه يوه لنډه ليکنه وکړي او هغه دې سپاڼۍ ته په ټولگي کې واوروي.

د مایونو او ناچاودو توکو د زېمو پېژندنه

زموږ گران هېواد افغانستان د تېرو جگړو په کلونو کې د تباهيو او ويجاړيو ډگر و. د دغو جنگونو بېلا بېلو خواوو د خپلو مخالفينو د له منځه وړلو او مخنيوي لپاره تل مایونو نه بېخول. د کلونو په اوږدو کې پر دغو بېخو شوو مایونو بوټي راشنه شوي، باد و باران پرې شگې او خاورې اړولي دي. په دې ډول دغه خطرناک او وژونکي څیزونه د انسان له سترگو پټ دي، خو خطر يې زيات دی، انسان او حيوان ټپي کولای او وژلای شي.

د دې لپاره چې د دغه وژونکي څيز له خطر ه ځان او خپله ټولنه وژغورو، بايد د مایونو نښې وپېژنو او نورو ته يې هم ور وښیو.

- تاسو مایونو پېژنئ؟
- تاسې د مایونو په اړه څه معلومات لرئ؟
- مایونو لرونکي سيمي او له مایونو څخه پاکې شوي سيمي په کومو رنگونو نښه کېږي؟

مایوننه او ناچا و دی توکی په هرځای کې پیدا کېدای شي. ډېره گرانه او کله هم ناشونې ده چې مایوننه په سترگو و لیدل شي.

که چېرې تاسو په یوه داسې سیمه کې ژوند کوئ چې ماین پکې وي او یا د ماینونو په سیمه کې تگ رانگ کوئ، نو باید تل مو د ماینونو د علامو او د خطر نښو ته پام وي.

درې ډوله علامې د بېلا بېلو سیمو لپاره موجودې دي :

۱- رسمي علامې یا نښې:

هغه علامې دي چې د ماین پاکي، د دفتر له خوا ایښودل شوي دي او درې رنگونه لري:

- ◆ سړي رنگ شوي ډبرې د ماینونو د خطر نښه ده.
- ◆ ابي رنگ شوي ډبرې د ناچاودو توکو د خطر نښه ده.
- ◆ سپیني رنگ شوي ډبرې د پاکي سیمې نښه ده.

یادې شوي نښې کېدای شي چې پر ډېوالونو، د جگړې په لومړۍ کړنښه، د سرک ترڅنګ، رنگ شویو ودانیو او نورو سیمو کې وکارول شي.

په ځینو سیمو کې ځینې سیمتي سټي لیدل کېږي چې یوه خوا یې سره او بله خوا یې سپینه رنگ شوي ده. سره خوا د خطر او سپین اړخ یې د پاکي سیمې نښه ده.

۲- نارسمي یا سیمه ییزې علامې یا نښې:

هغه علامې دي چې د خلکو له خوا ایښودل شوي دي، لکه:

- ◆ د ډبرو او خاورو کوټ یا څلی.
- ◆ هغه نښه چې له لرګي او یا تیرې څخه جوړه شوې او د خطرناکې ساحې پر لور د اشارې په شکل ایښودل شوي وي.

- ◆ لرګي، د ونې ښاخونه او نور شیان چې سرک یې بند کړي وي.
- ◆ هغه ډبرې چې د سرک او لارې پر څاره ایښودل شوي وي.
- ◆ د چلیپا نښه چې له لرګیو یا نورو شیانو څخه جوړه شوې وي او داسې نور.

۳_ د ماینونو او ناچاودو توکو د موجودیت احتمالي سیمې:

- ◆ هغه سیمې چې مخکې د جگړې سیمې وې.
- ◆ د څارویو څرمن او یا هډوکي.
- ◆ نظامي مورچې او څارځایونه.
- ◆ وچ بوټي او هغه ځمکې چې ښې بې بدلون موندلې وې.
- ◆ د وسلو او کارتوسو صندوقونه، کارتوس او د پوځي وسایلو خراب شوي پاتې شوني (بقایا).

◆ د سیمونو بوټي او اغزي لرونکي سیمونه.

◆ هغه لارې او سړکونه چې کار ترې نه اخیستل کېږي.

د لوست اصلي پیغام:

سړي رنگ شوي ډېري د ماین د خطر، ابې رنگ شوي ډېري د ناچاودو توکو د خطر او سپینې رنگ شوي ډېري د پاکې سیمې نښې دي.
زده کوونکي دې دغه نښې په پام کې ولري او د کورنور کسان او همزولي دې هم په دغو خطرونو پوره کړي.

۱_ زده کوونکي دې متن په وار سره ولولي او د ماینونو په اړه دې د درس مفهوم په لنډه توګه ووايي.

۲_ زده کوونکي دې د لاندې رنگونو په اړه یوه کرښه ولیکي چې دغه رنگونه د څه لپاره دي:

۱_ سور ۲_ سپین ۳_ ابې

۳- د ماینونو او ناچاودو توکو احتمالي سیمې په گوته کړئ.

۱-

۲-

۳-

۴- زده کوونکي دې په وار سره د ماین په اړه د خپلې سیمې معلومات او پېښې وړاندې کړي.

۵- زده کوونکي د لاندې جملو تشخاونه په مناسبو کلمو په پینسل دک کړي:

- ◆ سري رنگ شوي ډبري چي د د خطر نښه ده.
- ◆ ابي رنگ شوي ډبري چي د د خطر نښه ده.
- ◆ سپيني رنگ شوي ډبري د نښه ده.

زده کوونکي دې د ماین د پېښو په اړه له خپلې سیمې څخه د کیسې په ډول څو کرښې ولیکي، یعنې که د ماین د چاودلو په اړه یې کومه کیسه اورېدلې وي، یا یې په خپلو سترگو لیدلې وي، په لنډه توګه دې ولیکي.

د امير شير علي خان واکمني او د پښتو ژبې ودانۍ

- امير شير علي خان د افغانستان په معاصر تاريخ کې يو مشهور واکمن دی. د امير دوست محمد خان زوی دی او دوه ځله يې پاچاهي کړې ده.
- امير شير علي خان علم پالونکی او ترقي خوښوونکی پاچا و. د افغانستان په معاصر تاريخ کې لومړنی پاچا دی چې د پښتو ژبې د علمي او عملي پرمختګ لپاره يې کار کړی دی.
- پښتو يې په پاچاهي دربار کې روزلې ده. د ده په دوره کې پښتو کتابونه چاپ شوي او د دې ژبې د ودې او پراختيا لپاره هلې ځلې شوي دي.
- د امير شير علي خان د واکمنۍ په وخت کې کوم پرمختګونه و شول؟
 - امير شير علي خان پښتو ژبې ته کوم خدمتونه کړي دي؟

د امير دوست محمد خان تر مړينې وروسته چې د هغه زوی امير شيرعلي خان واکمن شو، په هېواد کې د واک پر سر شخړې روانې وې. امير شيرعلي خان له دغو ستونزو سره سره په خپله دوره کې د هېواد د ترقي او علمي سطحې د لوړولو لپاره هڅې کړې دي.

د امير شيرعلي خان د واکمنۍ په وخت کې لومړی ځل له هند څخه د چاپ لیتوگرافي (دېرین) ماشينونه راوړل شول. په دې ماشينونو يې کتابونه، جريدې، نور مطبوعات او دولتي پاڼې چاپولې. په کابل کې د امير شيرعلي خان په وخت کې دوه مطبوعي جوړې شوې، يوه يې د شمس النهار او بله د مصطفياوي په نامه يادېده.

د امير شيرعلي خان په وخت کې د شمس النهار جريدې خپرېدل پيل شول. د شتمه معلو ماتو له مخې دا په معاصر افغانستان کې لومړنۍ جريده وه. دې جريدې د نوي فکري غورځنگ د ودې لپاره مطالب خپرول. دغه نوی فکري غورځنگ د افغان سيد جمال الدين او سيد نورمحمد شاه له خوا رامنځته شوی و.

امير شيرعلي خان د پښتو ژبې ودې ته ځانگړې پاملرنه درلوده. د ده په وخت کې ځينې عسکري کتابونه له انگرېزي څخه پښتو ته وژباړل شول، لکه: پلي (پياده) يو عسکري کتاب دی چې موضوع يې د عسکرو تمرين او قواعد دي. دغه کتاب قاضي عبدالقادر پښوړي پښتو ته ژباړلی دی او په ۱۸۷۲ مېلادي کال د کابل په بالا حصار کې چاپ شوی دی.

د عسکري قواعدو يو بل کتاب له انگرېزي ماخذونو څخه محمد ابراهيم خان ژباړلی دی. د دې کتاب يوه نسخه د امير حبيب الله خان په مهر د اطلاعاتو او کلتور وزارت د خطي نسخو په کتابتون کې خوندي وه.

د امير شيرعلي خان په وخت کې ځينې ديني، مذهبي او تعليمي کتابونه هم ليکل شوي دي، لکه: د فيض محمد اخونزاده ((روضۃ المجاهدين)) او د دوست محمد خټک ((تفسير بدرمنير او بحر العلوم)).

فيض محمد اخونزاده د روضۃ المجاهدين په پای کې د امير شيرعلي خان ستاينه په

دي ډول کوي ده:
په جهان کې چېن ساعې پير
د تمار اسلام داعي پير
نور چاکړي کتابونه
په جهان کې تصنيفونه
ملاکي دا بحث بيان
په پارسو پښو عيان
دا امين د لادين مجلې
مسمی په شپږ علي

دوست محمد خټک د همدغه وخت يو بل ليکوال او شاعر دی. د نورو پي د نسب لړۍ د خوشحال خان بابا تر کورنۍ رسېږي. دوست محمد خټک د ((تفسير پير منير او بحر العلوم)) په نامه کتابونه په همدغه وخت کې ليکلي دي. دوست محمد خټک د بحر العلوم کتاب د امير شېر علي خان په نامه داسې پای ته رسولی دی:

د امين د شاهي زورس دی
عالم دلا وټه نسکورس دی
په کابل کې جانشين دی
حکمنه يې نځين دی
کله هار او هنرات دینم
چې د دلا حکمونو نه وسرینم
پسي بلخ دی بل لاسه
تې خيبره بهر لاسه
له امين دوست محمد خانم
دی خلف دی قلعه دانم

نورمحمد نوري (رکندهاری) هم د امير شيرعلي خان د وخت يو ښه ليکوال دی. نوموړی په سنډهې، عربي، انگليسي، پارسي او اردو ژبو ښه پوهېده. نورمحمد نوري د (تحفة الامير) په نامه کتاب په ۱۲۸۲ هـ. ق. کال کې بشپړ کړی، دا د پښتو ژبې گرامر دی چې په پارسي ژبه ليکل شوی دی. (گلشن امارت) د نوري يو بل تاريخي کتاب دی چې په ۱۲۸۷ هـ. ق. کال کې په پارسي ليکل شوی دی او په ۱۳۳۵ هـ. ش. کال کې په کابل کې چاپ شوی دی. نوري ((د افغانستان تاريخ)) په نامه يو بل کتاب هم ليکلی دی.

امير شيرعلي خان امر کړی و چې ټول عسکري تمرينونه بايد په پښتو وي. د دې امير په وخت کې به تعليماتنامې، ليکونه او فرمانونه هم ټول په پښتو ليکل کېدل.

امير شيرعلي خان په خپل وخت کې ټول عسکري القاب، بولي، (قوماندې) او عناوين په پښتو کړل، لکه:

پښتو لقب	رتبه
ټول مشر	سپه سالار
سر غټ مشر	نايب سالار
غټ مشر	جرنيل
پنځر (پنځه ز) مشر	برگه
بلوک مشر	صوبه دار
زرمشر	کرنيل
سل مشر	کپتان
لس مشر	حواله دار

د ملای مامو رینو القاب داسې پښتو شوي دي.

رتبه	پښتو القاب
صدراعظم	لوی مختار
خارجه وزیر	لوی معین د باندې
حشمت الملک	لوی معین د غرو
مستوفي	لوی ملک
دبیر الملک	لوی کښلی

د متن لنډیز:

امیر شیر علی خان یو علم پالونکی او ترقي خوښوونکی پاچا و. ده له هند څخه د چاپ ډبرین ماشینونه راوړل او د کتابونو، جريدو او دولتي پانوپه خپرولو یې پیل وکړ. په کابل کې یې دوه مطبعې جوړې کړې چې یوه یې د شمس النهار او بله یې د مصطفای په نامه یادېده. امیر شیر علی خان په خپل وخت کې ټول عسکري القاب او بولۍ (قوماندې) په پښتو کړې.

امیر شیر علی خان د پښتو ژبې له ودې او پرمختګ سره ځانګړې مینه لرله.

فعالیتونه

۱- زده کوونکي دې لاندې پوښتنو ته ځوابونه و وایي.

◆ د امیر شیر علی خان په وخت کې په کابل کې کومې مطبعې جوړې شوي؟ نومونه یې واخلئ.

◆ د امیر شیر علی خان په وخت کې پلې کېدونکي نوی فکري غورځنگ د چاله خوا رامنځته شوی و ؟

◆ د امير شيرعلي خان په وخت کې کوم ديني او مذهبي کتابونه د چاله خوا و ليکل شول؟

۲- زده کوونکي دې هر يو په وار سره متن په لور او اوږ او لورې او نور دې ورته غوږ ونيسي.

۳- د لاندي جملو تش خاېونه په مناسبو کلمو په پېنسل ډک کړئ:

په کابل کې د امير شيرعلي خان په وخت کې دوه مطبعي جوړې شوې، يوه د او بله د په نامه يادېده.

امير شيرعلي خان په خپل وخت کې ټول عسکري پښتو کړل.

۴- زده کوونکي دې په دوو گروپونو وېشل شي، د هر گروپ استازي دې په وار سره د درس مفهوم و وايي او نور دې ترې پوښتني وکړي.

۵- زده کوونکي دې مفرد ، مؤنث او جمع مؤنث نومونه له متن څخه راوباسي او په ټولگي کې دې يې ولولي.

۶- د امير شيرعلي خان په وخت کې دغه لاندي کتابونه ليکل شوي، زده کوونکي دې د هر کتاب مخ ته د هغه د ليکوال نوم وليکي:

- ۱- روضة المجاهدين
- ۲- تفسير بدر منير
- ۳- بحر العلوم

زده کوونکي دې د خپلو معلمو له مخې په څو کړنېو کې د امير شيرعلي خان تر دورې راوړسته د پښتو د ودې په اړه لس لس کړنې وليکي.

نورستان

د لوی ننگرهار نوم په مو له خپلو مشرانو او ریډلی وي. لوی ننگرهار د افغانستان په ختیځ کې پروت دی. یو وخت د مشرقي د اعلی حکومت په نامه یادېده. په لوی ننگرهار کې پخپله اوسنی ننگرهار، کونړ، لغمان او اوسنی نورستان ټول شامل و و.

بیا وروسته لغمان او کونړ د جلا ولایتونو په توګه و منل شول، خو د نورستان ډېره برخه لا تر وروستیو پورې په کونړ او څه بې په لغمان پورې تړلې وه چې بیا د یو مستقل ولایت په توګه و منل شو.

راځئ چې د خپل هېواد دغه غرنی، بېراره او سمسوره سیمه او وګړي لږ وپېژنو.

■ تاسې د هېواد د ختیځو ولایتونو په اړه څه معلومات لرئ؟

■ د نورستان کومې ځانګړنې تر ټولو زیاتې په زړه پورې دي؟

افغانستان ۳۴ ولایتونه لري، یو یې نورستان دی چې په دې وروستیو کې د ولایت په توګه منل شوی دی. د نورستان زیاتره برخې، لکه: کامدېش، برگمتال، وایګل دره، واما او پارون پخوا په کونړ ولایت پورې او یو څه برخې یې په لغمان ولایت پورې تړلې وې.

نورستان په عمومي ډول په درېو برخو وېشل کېږي: ختیځ نورستان چې کامدېش او برگمتال پکې راځي. مرکزي نورستان چې وایګل دره، واما، پارون او کنټیوا پکې راځي او غربي نورستان چې دواب، نورګرام او مندول ولسوالۍ په کې شاملې دي. د نورستان پخوانی نوم کافرستان و او د امیر عبدالرحمان خان تر واکمنۍ پورې یې وګړو ځانګړی دین درلود. د دغه دین پيروان لاتر اوسه د چترال په یوه سیمه کې پاتې دي چې ګلش یې بولي.

نورستان ډېر سمسور غرنی ولایت دی. زیاتره غرونه یې په طبیعي ځنګلونو پټ دي، هوا یې په اوري کې ډېره معتدله او د ژمي ډېره سړه ده. نېټر، سروه، کاجل، سرپ څېړی، غوره څېړی، بنوون، چنارنګی، وربستی (غرنی بادام) انار او نورې یې هغه غرنۍ ونې دي چې پخپله راشنې کېږي.

غوز، توت، مرخټی، منډه، خوبانی، (زرډالو) ناک، ایبخر، شفتالو او نورې یې هغه ونې دي چې کښېنول کېږي. همدغو ونو بوټو او ځنګلونو نورستان ته ډېره ښکلا ښلې ده. نورستان ډېر خوړونه، چینی او څو سیندونه هم لري. لنډی سیند، د پیچ سیند او د الیګار سیند د نورستان له غرونو څخه سرچینه اخلي. دغه غرونه د ختیځ هندوکش د غرونو لړۍ ده.

همدغو ځنګلونو، ونو، بوټو او خوړونو د څارویو د روزنې لپاره ښه او مناسب څر ځایونه رامنځته کړي دي، ځکه خو نورستان د څارویو په روزنه کې ځانګړی شهرت لري. غواوي، غوايان، گدان، مېږي، سپرلي او وزې یې مشهور څاروي دي. د نورستان ولایت زیاتره برخه غرونو نیولې ده. د کرکلي وړ ځمکې یې بېخي لږې دي. جوار، غنم، اوریشي، برتن، لوبیا او الوګان یې مهم حاصلات دي.

د یادونې وړ ده چې په نورستان کې په دوینز ډول د کرکيلي چاري د ښځو او د څارویو دروزني چاري د نارینه و پر څاره دي.

د نورستان و لایت مرکز پارون دی. نورستان د هندوکش د غرونو په لړۍ کې پروت دی، همدا لامل دی چې له یوې درې بلې درې ته تگ راتگ زیاتره باید پلۍ وي او د ژمي په موسم کې ناشونی وي. دا طبیعي ځنډونه د دې لامل شوي چې د نورستانیانو ترمنځ اړیکې لږې کړي او ورو ورو په نورستاني ژبه کې لهجې رامنځته کړي او د وخت په تېرېدو په جلا ژبو و اوړي.

نورستانیان یو اریایي تېر دی چې تراوسه یې د لرغوني اریایي ژوندانه ډېر څه ساتلي دي. نورستانیان ځانگړي دودونه لري. عام لباس یې پرتوگ، کمیس او پکول دی. گڼین، گنډی، ډیگره او پایتاوې یې ځانگړی لباس دی.

د نورستان کلي زیاتره دهمسکو غرونو په لمنو کې جوړ شوي دي. د غوزانو، مرخونو، انگورو او توتانو بڼونه او بهاند خوړونه یې د کلیو ښکلا لارښووي. له غوزانو پرته د نورستان نورې مېوې د خرڅلاو بازار ته نه وړاندې کېږي.

۱- گد بين: پير و بين پرتوگ چي تر زنگانه پوري وي او پر پرتاگه د پاسه اغوستل کېږي.

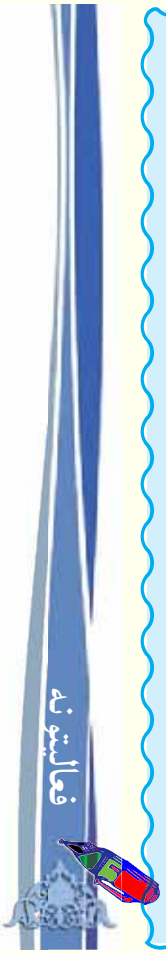
۲- گندې: د کورتي په څېر، خو ساده وي جيو نه نه لري او له وړيو پرته پکې نور څه هم نه وي کارول شوي.

۳- ډيگره: گندې او ډيگره دومره توپير لري چي گندې ساده وي او د ډيگرې د لستونو چاپيره او گريوان رنگه او گلدار وي. تر گندې يو څه لنډه هم وي.

۴- پايتاوي: يوه پيره اوږده او پلنه وړينه پتې وي چې په ونو بوټو او غرونو کې ښي د پنډيو د ژغورنې او د ستړيا د مخنيوي لپاره تر پنډيو تاو وي.

د متن لنډيز:
 نورستانيان يو اريايي توکم دی. ډېري لرغوني اريايي خانگړني يي لا تر اوسه ساتلي دي. د کوز، چترال، بدخشان او لغمان په منځ کې د هندوکش د غرونو په ختيځو لړيو کې او سېوري. د امير عبدالرحمان خان د واکمنۍ پر مهال يي د اسلام سپېڅلی دين منلی دی. د خلکو کسب يي زياتره څاروي روزنه او کرکيله ده.

- ۱- زده کوونکي دې متن په لوړ غږ و لولئ او نور دې ورته غږ و نيسي.
- ۲- زده کوونکي دې د متن لنډ مفهوم په خپلو خبرو کې و وايي، که ځواب نيمگړی وي، بل زده کوونکي دې هغه بشپړ کړي.
- ۳- زده کوونکي دې له متن څخه د ونو او مېرو نومونه په خپله کتابچه کې وليکي او بيادې هغه په ټولگي کې و اروي.
- ۴- زده کوونکي دې لاندې پوښتنو ته لنډ ځوابونه و وايي:
 - ◆ په نورستان کې د کار وېش څه ډول دی؟
 - ◆ په نورستان کې کومې غلې دانې کېږي؟ نومونه يي واخلئ.
 - ◆ په متن کې مو کومه برخه خوښه ده او ولې؟ خپل نظر څرگند کړئ.
- ۵- د نورستان مرکز په نښه کړئ او له سم ځواب نه په پېنسل کرښه چاپېره کړئ:
 - الف - وايگل ب - برگمتال ج - کامدېش د - پارون
 - ۶- په خپلو کتابچو کې لاندې مفرد نومونه په جمع او جمع نومونه په مفرد و اړوئ.

جمع نوم

۱_ و لایتونه.....
۲_ خنگلونه.....
۳_ الوگان.....
۴_ خنډونه.....
۵_ خمکي.....

مفرد نوم

۱_ غوز.....
۲_ مڼه.....
۳_ توت.....
۴_ سیند.....
۵_ لمنه.....

د نورستان د خلکو د دودونو په اړه له خپلو مشرانو څخه معلومات تر لاسه کړي او
په یو مخ کې یې ولیکي.

پوهاند رښتین ادبي څپرځه

زموږ د ادیبانو په معاصر تاریخ کې ځینې داسې نومېالی څېرې شته چې د پښتو ژبې د معاصر ادب پنځه ستوري یې بولي.

دغه پنځه ستوري : پوهاند عبدالحي حبيبي، قیام الدین خادم، گل پا چا الفت، عبدالروف بېنوا او پوهاند صدیق الله رښتین دي چې د معاصر ادب بنسټونه یې ایښي او په ژبه او ادب کې ځانگړی مقام لري. په دې درس کې به د پوهاند صدیق الله رښتین په اړه معلومات ولولئ.

۱- د پښتو ادب د معاصرې دورې د دغو پنځو ستورو په اړه څومره معلومات لری؟

۲- پوهاند صدیق الله رښتین د پښتو ژبې او ادب په کومو برخو کې کتابونو لیکلي دي؟

پوهاند صدیق الله رښتین د افغانستان د معاصرو لیکوالو په ډله کې نو میالی لیکوال او اديب دی. صدیق الله رښتین د مولوي تاج محمد زوی دی او په ۱۳۹۸ هـ. ش. کال د مومندو د ((سره کمر)) په یوه علمي کورنۍ کې زېږېدلې دی. لومړۍ زده کړې یې په خپله کورنۍ کې کړي دي. نورې زده کړې یې د ننگرهار د هېډي (زېجم المدارس) په مدرسه او د کابل په عربي دارالعلوم کې سرته رسولي دي.

پوهاند رښتین په ۱۳۱۸ هـ. ش. کې د پښتو ټولني په غړيتوب منل شوی دی. دا یې د رسمي دندې پیل دی او بیا یې بهلا بهلي دندې ترسره کړي دي. په پښتو ټولنه کې د قواعدو د څانګې مدیر، د پښتو ټولني مرستیال، د پښتو ټولني لوی مدیر او بیا رئیس و. په ۱۳۳۵ هـ. ش. کال کې د پوهنې وزارت مشرو او د ادبیاتو پوهنځي استاد مقرر شو.

پوهاند رښتین پر پښتو سربېره په دري، عربي او اردو ژبو هم ښه پوهېده. په دغو ژبو یې یو شمېر مقالې لیکلي او خپرې کړي دي. هغه په بهلا بهلو علمي موضوعاتو لکه: ګرامر، د ادبیاتو تاریخ، هنري نثر او نورو کې په لس گونو کتابونه لیکلي دي چې ځینې یې دا دي:

د پښتو ادب تاریخ، پښتو ادبیات (رساله)، پښتانه شعراء دویم ټوک، د پښتو نثر هنداره، د پښتو ادب درې مشهورې کورنۍ، پښتو ګرامر په دري ژبه، پښتو اشتقاقونه او ترکیبونه، پښتو ژبېنودنه، د پښتو او سانسکرېت تړنډپوالي، پښتو څېړنه، د هند سفر، د ننگرهار او قطغن سفر، د مصر سفر، د شوروي اتحاد سفر، نو میالی پوهان او غازیان، پیاوړي شاعران، روښان ستوري، ادبي او تاریخي سمونې او نور.

د پوهاند رښتین د چاپ او ناچاپ کتابونو شمېر څه د پاسه اتیاوو تنه رسېږي. همدارنګه یې په سلگونو مقالې په بهلا بهلو خپرونو کې خپرې شوي دي. نوموړي د لیکوالۍ په پیل کې شاعري هم کړې ده، خو وروسته یې یوازې نثر ته مخه کړې ده او په دې ډګر کې ډېر زیات راځلېدلې دي. پوهاند رښتین په ادبي هنري نثر کې پوځ لاس درلود او په دې ډګر کې یې ډېر کار کړی دی. هغه ډېر شمېر زلمي لیکوال روزلي او د خپل ادب

خدمت ته يې چمتو کړې دي.

پوهاند رښتين په ۱۳۷۷ هـ. ش. کال کې له نړۍ سترگې پټې کړې او د ننگرهار په بهسو د و کې د کونړ د لوی سرک پر غاړه خاورو ته وسپارل شو.

د پوهاند رښتين د نثر يوه بېلگه :

وايي چې ښه شاعر د قوم سترگې او د حال ترجمان دی. دی په خپله ژبه د خپل چاپېريال ترجماني کوي. د اصلاحي نظر لوی خاوند وي. په خپل ذاتي نظر پسي نه گرځي. د ودانۍ کارونه يې خوښېږي او په شعر کې يې د يو څرگند او عالي مرام پلوشې ځلېږي. اشعار يې د قام او وطن له درده ډک وي. کله يې شعر د تورې پرک او کله د ژوند بربښنا وي. خيال يې قوي او عزم يې ټينگ وي، څه چې وايي هغه پخپله هم کوي. د وينا او عمل ترمنځ يې پوره نژدېوالی موجود وي. رښتيا وايي او په رښتيا و پسي گرځي. د قام په درد ښه پوهېږي. د اشعارو په پرودو کې يې تاريخونه پراته وي. د لوړ همت او اوچت خيال څښتن وي. هر څه نه وايي، حق وايي، حق غواړي او حق لټوي. د خوږمنو د زړه همراز او همخيال وي. د ولس په ژبه غږېږي. په کور و لارو نه درومي. خوشامنګر او غوره مال نه وي او د شعر مرغلري په کوچکو نه پلوري، لکه چې خوشحال خټک ويلي دي :

د هغه شاعر دانې وشمېرېږه
چې لا شعور لاسه داني پلورې پر مال

د باغ ننداره

يو سهار شومو روان د باغ په لوري
په اسمان کې بېکاره پلا لاسه کلي سوري
باغ ته لاسه يو عجب بېکلي گلشن و
د بيا بيا بېکاره پلا شمين و
قسم قسم وس ولاونه د مرغانو
په دې باغ کې چهله و د توپانو
نسيه هسي په مزه و الوتلي
له فرخنده واره باغ و غوره پالي
د قدرت تابلو رنگه بيا بيا ولا
د هس بوتي غبرگي ايني گلشنه ولا
له سوا وخت له مشرق خنده رها شوه
هس طرف ته د ژوند يو شور غوغا شوه
سيوري پر پوتک سجده باندې قبلي ته
په تعظيم او احسان مع د کعبې ته
زر زري وسانگي د لاس پرې راخبري شوي
کي چايي د اسمان لمنې سري شوي
سپينو پي خوچي د اوسانگي ويللي
له خوښه ټولي پورته و الوتلي
نازکي د بوټو زياتنه له پخوا شوه
د غوټو خواگي واز په خندا شوه
جوړه په باغ کې لا يوبل رنگه حالت شو
تابه وي پاچا له خوښه سا اوچت شو

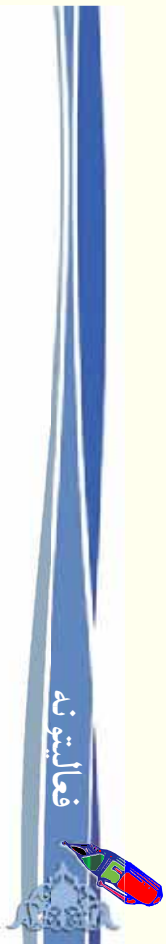

د متن لنهیز:

پو هاند صدیق الله ربنتین د پینتو ادبیاتو د معاصرې دورې یو نو میالی ادیب او لیکوال دی. په بیلا بیلو موضوعاتو کې یې په لس گونو کتابونه لیکلي دي. ډېر کسان یې د خپلې ژبې، ادب او هېواد د خدمت لپاره روزلي دي. لکه نوم او تخلص چې یې د صداقت او ربنتینو لى استازیتوب کوي، په عملي ژوندانه کې هم خپل هېواد، خپلې ژبې او خپلو هېوادوالو ته صادق او ربنتینی و. پو هاند ربنتین د پینتو ژبې او ادب له هغو بنسټ اېښودونکو څخه دی چې د پینتو ژبې گرامر، ادب تاریخ، څېړنې او هنري تشر په برخه کې یې مهم کارونه سرته رسولې او ډېر ارزښتمن اثار ترې راپاتې دي.

- ۱- زده کو و نکي دي لاندې پوښتنو ته ځواب و وايي :
پوهاند صديق الله رښتین د پښتو ژبې او ادب په کومو برخو کې کتابونه لیکلي دي ؟
- ۲- زده کو و نکي دي په چوپه خوله متن و لولي او لاند مفهوم دي يې په پنځه پنځه کرښو کې په خپلو کتابچو کې وليکي او هغه دي په وار سره په ټولگي کې و لولي .
- ۳- زده کو و نکي دي په وار سره د ((ښه شاعر)) متن په لوړ او از په ټولگي کې و لولي .
- ۴- زده کو و نکي دي د پوهاند رښتین د مهمو کتابونو نومونه و اخلي .
- ۵- زده کو و نکي دي لاندې لغتونه د کتاب د پای له برخې معنا او په جملو کې دي وکاروي :

- ۱- مدام ۲- عالي ۳- همراز ۴- نوميالی ۵- درداني :

د هغه شاعر ځاني ورشه په ژبه

چې د شعر درزاني پلوري په مال

- ۷- زده کو و نکي دي په دو و ډلو و وېشل شي د ((ښه شاعر)) په متن کې دي یوه ډله مفرد مکر نومونه او بله ډله دي جمع مکر نومونه پیدا کړي .

د پښتو د معاصر ادب د پنځو ستورو له ډلې څخه د هر یوه په اړه چې تاسو ته اسانه وي، په خپله کورنۍ یا شاوخوا کې پوښتنه وکړئ او شپږ شپږ کرښې یې د ژوند یا کتابونو او یا هم د شعر او نثر په اړه ولیکئ، سیالنه یې ټولگي ته درسه راوړئ او په خپل خپل نوبت یې ولولئ .

لاسي صنايع

■ لاسي صنايع څه ته وايي؟

د ماشيني صنعت تر څنگ، لاسي صنعت هم د يو هېواد په اقتصادي او کلتوري پياوړتيا کې ډېر لوی ارزښت لري. لاسي صنايع ډېره لرغوني تاريخچه لري. انسانانو د خپلي اړتيا له مخې له هماغو لوهرنيو دورو څخه د لاسي صنايعو کار ته لاس اچولی. دوی په خپله خوښه د لوهرنيو موادو بڼه اړولې او د خپلي اړتيا وړشيان يې ترېنه جوړ کړي دي. بيا وروسته ورسره ښکلا هم ملگري شوي او د يو څيز په جوړونه کې يې ښکلا هم په پام کې نيولې ده. په افغانستان کې هم لاسي صنايع اوږد تاريخ لري او مختلف ډولونه يې دود دي چې په دې درس کې پرې خبرې کوو.

■ لاسي صنايع د انسانانو په ژوند کې څه تاثير لري؟

■ په افغانستان کې کوم ډول لاسي صنايع دود دي؟

د خامو او لو مړينو موادو بدلون په داسې يو شي چې د وگړو د استفادې وړ وگرځي صنعت نو مېږي. صنعت په دوه ډوله دی: ماشيني او لاسي. ماشيني صنايع د ماشين له لارې توليدېږي او لاسي صنايع هغه دي چې په لاسونو جوړېږي. د بېلگې په توگه که لرگي خام مواد وگڼو، نو کله چې ترکان له هغو څخه کړي، دروازي او مېزونه جوړوي، همدا د لاسي صنعت يو بهير دی، خو په دې شرط چې په جوړېدو نکو شيانو او څيزونو کې به ښکلا او ظرافت هم په پام کې ساتي.

زموږ په گران هېواد کې لاسي صنايع ډېر لرغونې تاريخ لري. د ډېرو پخوانيو لاسي صنايعو اثار چې د کار اسباب، گانې، سکې، د ښکار وسایل او نور پکې دي، ليدل شوي دي. اوس هم لاسي صنايع زموږ په هېواد کې ډيو شمېر خلکو کسب او بوختيا ده چې پر اقتصادي ارزښت سربېره کلتوري ارزښت هم لري. هغه شيان چې د کليمو، بانډو او ښارونو ښځې، نارينه، نجونې او هلاکان يې په خپلو لاسونو جوړوي او بيا يې په جوړښت کې له ساده وسایلو څخه کار اخلي، لاسي صنايع بلل کېږي. لاسي صنايع نه يوازې زموږ ضرورتونه پوره کوي، بلکې زموږ ژوند او داستوگنې چاپېريال هم ښکلی کوي. د هرې سيمې لاسي صنايع د خپلې سيمې له خامو موادو څخه جوړېږي. په بله وينا هغه مواد چې په هماغه سيمه کې پيدا کېږي او خلک يې په اسانه او ارزانه بيه ترلاسه کوي، لاسي صنايع ترې جوړوي. لکه څنگه چې وړی، ورځني زموږ د هېواد په شمالي مرکزي او لوېديځو برخو کې ډېرې پيدا کېږي، نو له هغو څخه غالي، تغري، ليمڅي، برک، شړی، بښيونه، واسکيونه، جورابي، دستکشې او نور شيان جوړوي. په پکتيا کې موزي ډېر پيدا کېږي او له هغه څخه شکرې، توکړی، خولۍ، او بيوزي (لاسي پکې) جوړوي. پروان او استالف د ښکلو خټينو لوړينو له کبله مشهور دي چې د لوړينو مختلف ډولونه، لکه کاسي، صراحی، شمعه دانوڼه، غابونه او نور په ډېره ښکلې بڼه جوړوي. همدارنگه دغې سيمې گلدانونه، پيالې، کتوۍ، منگي، چاټۍ او نور هم ډېر مشهور دي. په کندهار او هرات کې له ورېښمو څخه ښکلې سکوی (خامکونه)، دسمالونه او لنگي جوړوي. په شمال کې له سونډو څخه پړي، بوچی او رسی جوړوي. همدارنگه

په بغلان او هرات کې خامک، گلدوزي او نور د گنډلو دود شته چې مصنوعات يې په هېواد او بهر کې خونې ونکې لري.

په کونړ او نورستان کې له لرگي څخه پردروازو او کرکيو سربيره مختلف بڼکلي لرگين شيان جوړوي چې خورا مشهور دي.

له څرمني څخه خپلې، بوتان، بکسونه او نور شيان د هېواد په زياتو برخو کې جوړېږي.

په دې توگه ويالې شو چې د لاسي صنايعو مختلف دودونه او س هم په افغانستان کې دود دي چې له يوې خوا اقتصاد پياوړی کوي او له بلې خوا زموږ د کلتور يوه غني برخه جوړوي.

د متن لنډيز:

لاسي صنايع ډېره لرغونې او اوږده تاريخچه لري. زموږ په هېواد کې هم لاسي صنايع له لرغونو زمانو څخه دود دي.

په پيلا پيلو ولايتونو او سيمو کې پيلا پيل لاسي صنايع دود دي، لکه: خاورين لوښي، له ورپېښو بڼکلي گنډونه او کالي، له لرگيو څخه مختلف اړين اوزبتي شيان، لاسي گنډون لکه گلدوزي، خامک، تار شمېر او نور. لاسي صنايع که له يوې خوا زموږ اقتصاد پياوړی کوي او اړتياوې مو لېږي کوي، له بله پلوه زموږ کلتور هم غني کوي.

فعاليتونه

۱- زده کوونکي دې متن په لور او اواز ولولي او بيا دې د لاسي صنايعو په ارزښت او اهميت خبرې وکړي.

- ۲- زده کوونکي دي پر دوو وډلو و وپشل شي، هره ډله دي د افغانستان په مختلفو ځايونو کې د لاسي صنايعو د توليد سيمې په گوته کړي.
- ۳- زده کوونکي دي په متن کې عام نومونه او خاص نومونه په نښه کړي او په وار سره دي په ټولگي کې ووايي.
- ۴- زده کوونکي دي د لاسي صنايعو دوولونه په خپلو کتابچو کې وليکي او هغه دي په ټولگي کې واوروي.

- ۵- زموږ په هېواد کې د خاورو مختلف لوبښي په کومه سيمه کې جوړېږي؟
الف : بغلان ب : کونړ ج : هرات د : استانف

زده کوونکي دي وگوري چې په سيمه کې يې کوم لاسي صنايع جوړېږي، په دې هکله دي يو مخ په خپله کتابچه کې وليکي او بيا دي په بله ورځ په ټولگي کې واوروي.

سره د پښتو

د امير حبيب الله خان تر مړينې وروسته د هغه زوی امان الله خان د افغانستان واکمن شو. امان الله خان د غازي امان الله خان په نامه مشهور دی. نوموړی خپلواکي غوښتونکی، ترقي خوښونکی او ادبيالونکی پاچا و. په ۱۲۹۸ هـ . ش . کې يې په رسمي توگه يو ځل بيا افغانستان خپلواک اعلان کړ.

- تر امان الله خان د مخه په پښتو کې کوم کتابونه او رسالې چاپ شوي دي؟
- غازي امان الله خان خپلې ژبې ته څه خدمت کړی دی؟

د پښتو ژبې د پراختيا او پرمختيا لپاره غازي امان الله خان د پاچاهي ارگ په شمالي برج کې په ۱۳۰۱ هـ. ش. کې يوه علمي تحقيقي ټولنه جوړه کړه چې د ((مرکه د پښتو)) په نامه وبلله شوه. په ۱۳۰۲ هـ. ش. کال کې د افغانستان د اساسي تشکيلاتو د نظامنامې د حکم له مخې د پوهنې وزارت د درېيم رياست په توگه وپېژندل شو. غازي امان الله خان د خپلې واکمنۍ په دوره کې په ۱۳۰۴ هـ. ش. کال کې کندهار ته تللی و او د هغې سيمې خلکو ته يې ويلي وو:

((خو ارم په پښتو ژبه چې زه ورسره ډېره مينه لرم، ستاسې سره خبرې وکړم)) دا خبرې له پښتو ژبې سره د هغه ترقي غوښتونکي ټولواک مينه څرگندوي. همدا مينه وه چې غازي امان الله خان د پښتو ژبې د علمي او فرهنگي ودې لپاره ډېرې هلې ځلې وکړې. د امير عبدالرحمان خان او امير حبيب الله خان د واکمنيو په وخت کې هم ځينې کتابونه، رسالې او ځينې ژباړې چاپ شوي، خو د افغانستان لومړنی اساسي قانون چې هغه وخت يې ((اساسي نظامنامه)) بلله، لومړی ځل د امان الله خان په امر په پښتو وليکل شو. وروسته بيا نورې ډېرې نظامنامې په پښتو وليکل شوې. په ښوونځيو کې په پښتو تدريس پيل شو او کتابونه هم په پښتو شول. په پښتني سيمو کې به پاچا او ملکي مامورينو ته په پښتو ويناوې کولې. پښتني سيمو ته به فرمانونه هم په پښتو لېږل کېدل. په اخبارونو کې هم پښتو ژبه زياته شوه. په ۱۳۰۳ هـ. ش. کال کې غازي امان الله خان امر وکړ چې د کندهار د سيمې په اخبار ((طوع افغان)) کې دې هم پښتو مطالب خپاره شي.

((مرکه د پښتو)) د ولس کسه غړي درلودل چې له بېلابېلو سيمو څخه وو. لومړنی مشر يې د هغه وخت لوی او نوميالی عالم مولوي عبدالواسع اخونزاده و. دغې ټولني د خپل کار په پيل کې په پښتو يو اعلان خپور کړ او له پښتو څخه يې د پښتو ژبې د پالنې په لاره کې مرسته وغوښتله. په دغه اعلان کې راغلي وو:

- هر نوم دې په پښتو وليکل شي او مرکه د پښتو ته دې راو لېږل شي.
- هر پښتون چې په پښتو کې پوه لري او غواړي چې مرکي ته ځان ورنښاسي، خپله

غوښتنه دي و ليکي او مرکي ته دي يې راواستوي.

– د پښتني سيمو هر پښتو پوره دي د خپلي سيمي ځانگړي لغتونه راغونډ او په ليکلي بڼه دي يې مرکي ته راواستوي.

((مرکي د پښتو)) ځيني مهم کتابونه هم ليکلي وو. ((يوازي پښتو)) او ((پښتو پښويه)) دوه مهم کتابونه يې چاپ شوي دي. دوه مهم قاموسونه يې ترتيب او تدوين کړي وو، خو له بده مرغه دغه دوه قاموسونه تر چاپ د مخه له منځه لاړل. د دغو دوو قاموسونو په ترتيب او تدوين کې ډېره ونډه د ((مرکي د پښتو)) دويم مشر عبدالرحمن لودين وه. د دغو قاموسونو يوه برخه د دغې مرکي د يوه غړي ملا محمد ((ساپي)) په وسيله د هغه د زوی عبدالله خان افغاني نويس لاس ته ورغلي او په ۱۳۳۵ هـ . ش . کال کې يې دغه نسخه له يو څه زياتونو سره چاپ کړې ده.

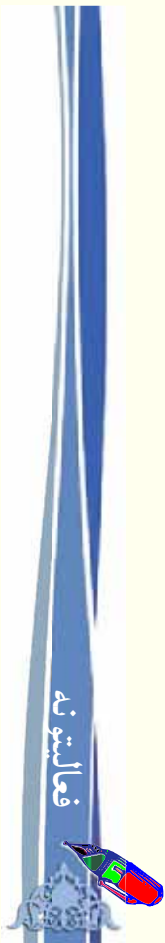
د متن لنډيز:

غازي امان الله خان پر کلتور مين واکمن و. د پښتو ژبې د علمي او فرهنگي پرمختگ لپاره يې ((مرکه د پښتو)) جوړه کړه. په اخبارونو او نورو خپرونو کې يې د پښتو مطالبو د خپرولو امر وکړ. پښتني سيمو ته يې په پښتو فرمانونه لېږل پيل کړل. په ښوونځيو کې يې په پښتو تدريس پيل کړ. لومړنی اساسي قانون او نور قوانين يې په پښتو و ليکل.

د امان الله خان په دوره کې په عملي ډول د پښتو ژبې د علمي پرمختگ لپاره کار پيل شو.

مرکي د پښتو ځيني مهم کتابونه لکه ((يوازي پښتو)) او ((پښتو پښويه)) تر ليکلو وروسته چاپ او خپاره کړل. دوه قاموسونه يې هم و ليکل، خو له بده مرغه په هغه وخت کې چاپ نه شول.

۱- زده کونکي دې متن په پټه خوله ولولئ او بیا دې د متن مفهوم په لنډ ډول ووايي.

۲- ((مرکه د پښتو)) څه وخت جوړه شوه او کوم کارونه یې سرته ورسول. کارونه یې په یو لست کې ترتیب کړئ.

۳- زده کونکي دې په متن کې خاص نومونه په نښه کړي او بیا دې یې په ټولگي کې په لور اوواز ووايي.

۴- د ((مرکه د پښتو)) لومړی مشر په پښل په نښه کړئ :

الف: مولوي عبدالواسع اخونزاده

ج: ملا محمد ساپي

۵- زده کونکي دې د متن مهم ټکي پخپلو کتابچو کې وليکي او په ټولگي کې دې یې واوروي.

۶- د ((مرکه د پښتو)) څخه د مخه که د پښتو ژبې په اړه کوم کارونه شوي وي، زده کونکي دې یې څو مثالونه ووايي.

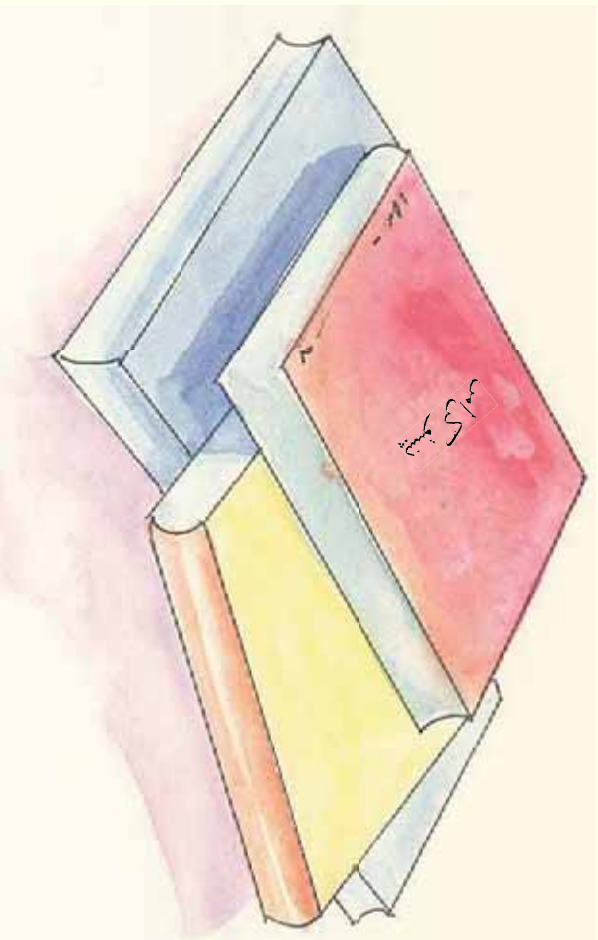

زده کونکي دې د هغو مرکزونو په اړه څو کرښې وليکي چې د پښتو ژبې د علمي او کلتوري ودې لپاره کار کوي.

نومخړي (ضمير وند)

د گرامر له لوستو څخه په پښتو وختيو او پوهنځيو کې موخه داده چې ژبه سمه وليکلای او ولوستلای شو او ځان له تېروتنو څخه وژغور و. نومخړي هم د گرامر يوه برخه ده چې په ژبه کې ښکلا او لنډون رامنځته کوي او د نومونو د تکرار مخه نيسي.

تاسې په اووم ټولگي کې نوم او د نوم ډولونه، صفت او د صفت ډولونه ولوستل، په دې لوست کې به نومخړي وپېژنو.

- نومخړي څه ته وايي او ولې کارېږي؟
- که په ژبه کې نومخړي ونه کارول شي، نو په خبرو يا ليکنه کې به کومه ستونزه رامنځته شي؟

نو مخځی هغه کلمه ده چي د نامه پر ځای کارېږي او د نوم د تکرار مخه نیسي.
نو مخځي د جنس، عدد، حالت او شخص له مخي گردانېږي.

د نو مخځو دو لونه:

- ۱_ ځانگړي نو مخځي (شخصي ضمير و نه)
- ۲_ ملکي يا اضافي نو مخځي
- ۳_ اشاري نو مخځي
- ۴_ استهلامي نو مخځي
- ۵_ پلوري نو مخځي
- ۶_ مبهم نو مخځي
- ۷_ اشتراکي نو مخځي

۱_ ځانگړي نو مخځي:

ځانگړي نو مخځي د کسانو يا اشخاصو پر ځای کارېږي او په دوه ډوله دي:
غښتلي نو مخځي او کمزوري نو مخځي.

الف _ غښتلي نو مخځري يا منفصل ضمير و نه :
 په يو ازي توگه کارېږي، له بلې کلمې سره پيوست نه راځي او په خپلو اکه توگه معنا ورکوي.

جمع	مفرد		اشخاص
	اورښتې حالت	اصلي حالت	
اصلي حالت	اورښتې حالت	اصلي حالت	۱
مورث	ما	زه	
تاسې (تاسو)	تا	ته	۲
دوی	ده	دی	۳
هغوی	هغه	هغه نارینه	
دوی	دې	دا	
هغوی	هغې	هغه	

ب _ کمزوري نو مخځري (متصل ضمير و نه):
 دا نو مخځري په خپلو اکه ډول نه کارېږي، له نورو نومونو سره چې وکارېږي خپله معنا څرگندوي.

جمع	مفرد	شخص
مو	مې	۱
مو	دې	۲
بې	بې	۳

لکه: کتاب مې راگړه، کتاب دې واخلم، کتاب بې واخيست، کتابونه مو واخيستل، کتابونه بې واخيستل، کتابونه مو واخلي.

۲_ ملڪي يا اضافي نومخري:
 يو ڇيڙو ٻه ڇهه يا چاروري ارونڊ بولي يا ٻه بله وينا يو شي د ڇهه يا چاگهي.

اشخاص	مفرد	جمع
۱	زما	زموڙو
۲	ستا	ستاسي
	نارينه	د دوی
	د دي	د دوی
۳	ٻنڳينه	

لکھ: زما ڪتاب راکرہ. ستا ڪتاب راکرہ.
 ستاسي ڪتابون نه واخلئ. د ده ڪتاب ڇهه شو؟
 د دوی ڪتابون نه ڇهه شول؟
 د دي ڪتاب چيرته دي؟

۳_ اشاري نومخري:
 هغه نومخري دي چي اشخاصو او ڇيڙون ته اشاره ڪري او د هغو پر ڄاي ڪارڀري.

جمع		مفرد			گنه
اوپتي حالت	اصلي حالت	اوپتي حالت	اصلي حالت	واٽين (فاصله)	
دغو	دغه	دغه	دغه	لنڊو	۱
دغو	دغه	دغي	دغه		
هغو	هغه	هغه	هغه	ليري	۲
هغو	هغه	هغي	هغه		
هو غه	هو غه	هو غه	هو غه	لا ليري	۳
هو غو	هو غه	هو غي	هو غه		

۴_ استفهامي با پوښتيز نومخري :

د پوښتني لپاره کارېږي. د شخص، وخت، ځای څرنگوالي او څومره والي له مخي لاندې ډولونه لري :

څوک : د شخص لپاره کارېږي، لکه : څوک راغی ؟

چا : د څوک او پتې شکل دی او د شخص لپاره کارېږي، لکه: چا وژړل ؟

کوم (کومه) : د شخص او شیانو لپاره کارېږي، لکه: کومه ښځه ځي ؟ کوم سړی ځي ؟

کله : د وخت پوښتنه کوي او نه گردانېږي، لکه : کله راغی ؟

کله راغله ؟، کله به راشي ؟، کله لاره ؟، کله لاره ؟

څنگه : د یو شخص، شي یا عمل څرنگوالي پوښتني، لکه څنگه دي و لیکه ؟

څنگه دي رسم کړ ؟ څنگه دي میدان پاک کړ ؟

څو : د اشخاصو او شیانو شمېر پوښتني، ځکه نو د جمع په شکل کارېږي، لکه:

څو زده کوونکي راغلي وو ؟ څو قلمونه دي وپېرل ؟ څو کسانو ډوډۍ خوړلي ده ؟

څومره : د اشخاصو او شیانو شمېر او د څرنگوالي او څومره والي درجه

ښيي، لکه : څومره زده کوونکي دي ولیدل ؟ څومره کبان دي ونيول ؟ څومره ښکلې دی ؟ څومره تود دی ؟

ولې : د یوه عمل او پېښې لامل پوښتني، لکه : ولې راغلي ؟ ولې درس نه لولي ؟ ولې جومات ته نه ځي ؟

د معاصر لیکوال محمد ایوب خان اڅکزي لاندینی نشر وولولئ:

اعتبارات

و ابي چي يوه ورځ ملکه په خپل محل کي په يوه کار مشغوله وه، دروازه وټکېدله، ويلي شوک يي؟ ورته وويل شول چي ولي عهد.

ملکي اعتنا ونه کړه او خپل مشغوليت يي جاري وساته.

دکافي انتظاره بعد، بيا دروازه وټکول شوه، ملکي وويلي شوک يي؟

جواب ورکړل شو چي ستا فرمانبردار زوی.

ملکي فوراً دروازه ورخلاصه کړه او ورته وني ويل چي گوره زويه! هميشه کوښښ

وکره چي په دنيا کي په خپلو انساني او صافو او خوبونو وپېژندل شي، ولي چي دنيا وي حيثيت اضافي او اعتباري شي دی چي هر وخت پناه کېدونکی دی.

الف: په پورته نثر کي ضمير ونه پيدا کړی.

ب: د نثر مفهوم په خپلو عباراتو کي و وياست:

۵- پلوري نومخري:

د اشخاصو له پلوه د يوه عمل پلوي يا لوری ښيي او تل تر فعل د مخه راځي. د انومخري دري ښي لري:

(را، در، ور)

را: د متکلم (لومړي شخص) لوری ښيي، لکه: راوړه، راواخله او نور.

در: د مخاطب (دويم شخص) لوری ښيي، لکه: درواخله، درپوري کړه، درڅه او نور.

ور: د غايب (درېم شخص) لوری ښيي، لکه: ورکړه، وروړه، وړپوري کړه او نور.

۶- مبهم نومخري:

د انومخري د يوه ناڅرگند شخص لپاره کارېږي او په دې ډول دي:

هر : د جنس او حالت له مخې گردانېږي، زیاتره د مفرد لپاره راځي، لکه : هر ځوان، هره پېغله، هر سړی، هره ښځه، هر کتاب، هره کتابچه او نور .
په اوبستي حالت کې د جمع لپاره راځي، لکه : په هرو څو ځوانانو کې، په هرو څو پېغلو کې.

بل : یوازې د شمېرېدونکي مفرد نامه پر ځای کارېږي او د جنس او حالت له پلوه گردانېږي، لکه : بل څوک، بل ځوان، بله پېغله، بل سړی، بله ښځه او نور .
نور : جنس نوم او جمع نوم رابښي او د جنس او حالت له پلوه گردانېږي، لکه: نور هلاکان، نورې نجونې، نور جوار، نوره پوره.

ټول : دا نومخړی هم جنس او جمع نوم رابښي او د جنس او حالت له پلوه گردانېږي، لکه : ټوله کورنۍ، ټول غړي، ټول ښارونه، ټولې دښتې، ټول سړي، ټولې ښځې.

۷_ اشتراکي نومخړی (خپل) :

دا نومخړی د لومړي، دویم او درېم شخص لپاره او هم د مفرد او جمع لپاره یو ډول کارېږي، ځکه یې اشتراکي نومخړی یو لې. دا نومخړی هم د جنس او حالت له مخې گردانېږي، لکه : احمد خپله کورنۍ دنده تر سره کړې ده . حمیدي خپل کورنی کار کړی دی . ښاپېړۍ خپل ورو ته درس و اېي.

زده کوونکي دې لاندې پوښتنو ته ځوابونه و اېي:

- ۱_ ځانگړي نومخړي په څو ډوله دي؟ هر ډول یې په مثالونو کې څرگند کړئ.
- ۲_ څو ډوله نومخړي پېژنئ؟ نومونه یې و اخلئ.
- ۳_ لاندې نومخړي مشخص کړئ او خپل ټاکلي نومونه ورته ولیکئ:

زه ته ستا هغه مې

بې

۴- په لاندي جملو کې نومخري په نښه کړئ چې کوم نومخري دي :

- ◆ زه هره ورځ ښوونځي ته ځم.
- ◆ دده کتاب له ماسره دی.
- ◆ قلم دې ورک شو.
- ◆ بل قلم دې واخيست.
- ◆ ولي دې قلم ورک کړ؟
- ◆ څومره وخت دې تېر کړ؟
- ◆ څوک به راغلی وي؟

۵- زده کونکي دې په دوو ډلو و وېشل شي او يو له بل نه دې دنومخرو پوښتنې وکړي. ښوونکي دې د پوښتنو څوابونه وڅاري.

۶- زده کونکي دې په لاندي جملو کې نومخري په نښه کړي :

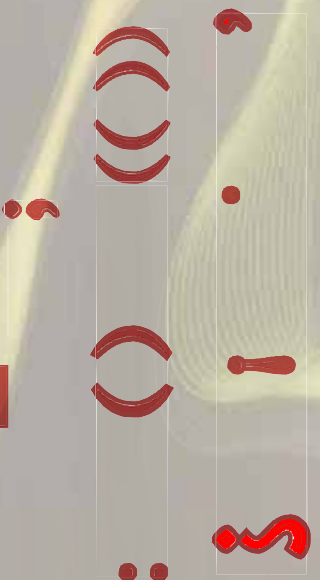
- ◆ څوک راغی؟
- ◆ چېرې او سپرې؟
- ◆ کوم کتاب دې خوښ دی؟
- ◆ نور هملکان چېرې دي؟
- ◆ څه دې راوړل؟

زده کونکي دې له کوره تر ښوونځي او له ښوونځي تر کوره دخپل تگ او راتگ حال وليکي او په هغو کې دې نومخري په نښه کړي چې کوم نومخري بې کارولي دي.

ليک نښې

ليک نښې هغه علامې دي چې په ليک لوست کې يې کارول لويې لويې تېروتنې له منځه وړي او په کارولو يې لوستونکي د سمو لوستلو او سمو ليکلو جوگه کېږي.

د دغو نښو زده کړه د هر چا لپاره ضروري ده، که نه نو لوستل او ليکل به مو تېروتنې او نيمگړتياوې ولري.

■ تاسې د ليک نښو په اړه معلومات لري؟

■ د ليک نښو مراعاتول ليکونکي او لوستونکي ته څه گټه لري؟

له تور و پرته ځيني نښي هم شته چې په سمو لوستلو کې له لوستونکي سره مرسته کوي. دغه نښي ډېرې زياتې ارزښتناکې دي، ځکه چې سرې په لوستلو کې له تېروتنې څخه ژغورې او په سمو لوستلو کې اسانتيا پېښوي. په ليکنه کې د دغو نښو په مرسته لوستونکي کولای شي چې په لوستنه کې په دې پوه شي چې په کوم ځای کې تم شي، سا واخلې او يا کومه کلمه په بلې پورې وتری.

په ليکنه کې د گڼو کيفيتونو، لکه: حيرانتيا، پوښتنې، خطاب، تمسخر يا ملنډو و هلو، ندا او داسې نورې څرگندونې د همدغو نښو په راوړلو سره کېږي.

(۱) -۳	(۰) -۲	(۲) -۱
(۱) -۶	(؟) -۵	(-) -۴
(۰۰۰) -۸	() -۷	

له دې امله دلته په لنډه توگه هغه نښي له بېلگو سره راوړو چې ډېرې ضروري دي.

۱- (۰) کامه: دانښه مور ته راښيي چې يوه وره يا نيمگړې جمله له بلې سره اړيکې لري او په لوستلو کې يې بايد ډېر لږ ځنډ وشي، لکه: څه چې رښې، هغه به رښې، څه چې دې راکړل، بېرته مې درکړل. په يوې جملې کې د څو پرله پسې نومونو د بېلونې لپاره هم راځي، لکه: د افغانستان مشهورې مېرې انگر، انار، بادام، خټکې، منې، جلغوزې او نورې دي.

۲- (۰) ټکي يا نقطه: دانښه د يوې بشپړې جملې په پای کې ايښودل کېږي او د خبرې د تماميت نښه ده، لکه: کابل د افغانستان پلازمېنه ده. زما وروړ حميد نومېږي.

۳- (۰) دوه سر په سر ټکي يا شارحه: دانښه د هغې جملې يا کلمې په اخر کې راځي چې شرح او تفصيل ورپسې وي، لکه: هر څوک چې په لاندي لارښوونو عمل وکړي، نه ناروغه کېږي:

۱- د شپي له خوا دوخته ويده کېدل،

۲- لږه ډوډۍ خوړل،

۳- سهار دوخته راپاڅېدل،

همدرانگه د چا د وينا د راخيستلو په وخت کې د هغه له نامه نه مخکې او هم له راخيستل شوي وينا نه مخکې دغه نښه اښودل کېږي، لکه: رسول اکرم ﷺ فرمايي دي: ((... زه تاسې ته ونه و ايم چې دوزخي څوک دی؟ واورئ! هر کبر جن، بد خوږه او بېخيل دوزخي دی.))

۴- (-) بېلنۍ يا دوش: دغه نښه څو ځايه او په دې ډول کارول کېږي:

۱- د معترضه يا څنگيزو جملو د ښودلو لپاره، لکه: هغه ورځ - بيا دې بې خدای ﷻ نه راوړي - پرما څومره وضمېده چې پلار مې سخت ناروغ شو.

۲- په کوم داستان يا ډرامه کې چې د دوو کسو ترمنځ خبرې اترې وي، نو د هر يوه خبره په هم دغه نښه پيلېږي، لکه: احمد محمود ته وويل:

- ايا ته به اجمل وويني؟

- هو! که وخت مې پيدا کړ.

- او که وخت دې پيدانه کړ؟

- بيا به تا هرو مرو خبر کړم.

۳- د اعدادو، ارقامو او نښو د ښودلو لپاره هم ليکل کېږي، لکه: د حمل له ۱۴-

۲۰ پورې او يا دا چې د (۱۹۳۹ - ۱۹۴۵) کلونو تر منځ په نړيواله جگړه کې په ميليونونو انسانان وژل شول.

۵- (?) پرښتيزه نښه يا سواليه: دا نښه د پرښتيزو جملو په پای کې راځي، لکه: سيد جمال الدين افغان (ع) چيرته وفات شوی و؟

۶- (۱) د حېراتيا يا ندا نښه: دا نښه په لاندې ځايونو کې کارول کېږي:

۱- د خطاب لپاره، لکه: ښاغلو! وروڼو! زده کړه وکړئ!، وخت خوشي مه تېروئ!
۲- له ندا او غوکولو نه وروسته، لکه: يا خدايه! دا څه حال دی؟

- ۳- د امر کولو پر وخت، لکه چوپ شمه!
- ۴- د هيلي څرگندونې پر وخت، لکه: کاشکې! زه هم درسره وای.
- ۵- د حيرانتيا پر وخت، لکه: توبه، توبه، دومره ټگي!
- ۶- د ستاينې او افرين پر وخت، لکه: افرين ستا په مېرانه!
- ۷- د افسوس او ارمان پر وخت، لکه: درېغه! درېغه! ارمان! ارمان! چې ما هم زده کړه کړې وای.

۸- د خوښۍ پر وخت، لکه: واه! واه! پاه! پاه!

۷- () وړې لېندۍ: د دغو لېنديو تر منځ هغه توضيح يا معترضه جمله راځي چې ډېره مهمه نه وي او حذفول يې جملې ته څه زيان نه رسوي، لکه: رحمان بابا (خدای ﷻ) دې وېښې) د پښتو ژبې نوميالی شاعر و. دلته (خدای ﷻ) دې بې وېښې) معترضه جمله ده که حذف شي، جملې ته څه زيان نه رسوي.

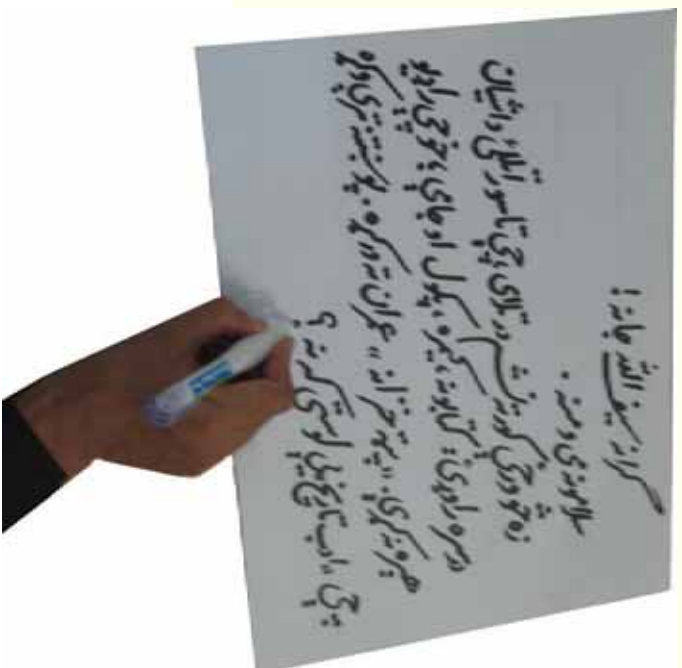
خاص نومونه، عددونه او خارجي کلمې هم د دغې ښې تر منځ ليکل کېږي، لکه: زما ملاگړی (احمد) چې راغی، نو وېي ويل: ستا ورور له مانه (۱۰) کتابونه وړي دي.

۸- (...) څنگ پر څنگ ټکي: د حذف يا تېرېدنې نښه، کله چې د يو نوم يا بوي جملې څرگندېدل لا زم نه وي، يا بې لنډون لا زم وي، هغه وخت پرله پسې درې ټکي اېښودل کېږي، لکه: هغه به ويل چې زه نه غواړم په دې اړه زياتې خبرې وکړم، خو بيا به بې هم خبره پسې اوږده کړه: ... دغه راز د دې موضوع بل اړخ دا دی چې په ښه روزنه کې د ښوونکي ترڅنگه د مور او پلار پاملرنه هم ډېره ضروري ده ... ښوونکي هم د مور او پلار درجه لري...

د حذف د ټکو لپاره څه ټاکلی شمېر نشته، خو عام نظر دا دی چې دغه ټکي دې لږ تر لږه درې او زيات نه زيات پېنځه وليکل شي.

د متن لنډيز:
 ليک نښي يو شمېر ځانگړي نښي دي چې په ليکنه کې د بېلا بېلو مفاهيمو او حالتونو د ښودلو لپاره راځي. دا نښي په ليکنه کې ځانگړی ارزښت لري. که سمې او پر ځای وکارول شي، له لوستونکي سره د معنا او مفهوم په افاده کې ډېره مرسته کوي او که سمې ونه کارول شي، نو ځينې معنوي تېروتنې رامنځته کوي. دا نښي زياتې دي، موز د لته يوازي د هغو ځينې مهمې او مشهورې در وپېژندلې.

زه کوونکي دي لاندې پوښتنو ته ځواب ووايي.

- ۱- ليک نښې د ليک په ليکلو او لوستلو کې څه گټه لري؟
- ۲- که تاسو د ليک نښو په اړه څه معلومات لرئ؟ تو لگيو الو ته يې ووايست:
- ۳- دغه نښه (؟) په کوم ځای کې راوړل کېږي؟
- ۴- زده کوونکي څو گران لغتونو په کتابچو کې وليکي او په جملو کې دې يې استعمال کړي.
- ۵- د لاندې جملو په پای کې کومې نښې راځي؟

کابل د افغانستان پلازمېنه ده

د احمد قلم چېرې دی

کاشکې زه هم درسه وای

عزيز، لوبگ، رشيد او ابل نن راوسېدل

۶- په لاندې متن کې ليک نښې په گوته کوئ :

پرون مازنگر احمد زموږ کورته راغی بکس يې هم ورسره و ما ورته وويل په بکس کې دې څه دي هغه رانه وويل چې قلم کتاب کتابچه او پېسلونه پکې دي موږ دواړه کورس ته روان شوو زموږ کورس د حمل له اتم نه تر دېرشم پورې دوام کوي احمد وويل کاشکې دا کورس لږ اوږد وای ښوونکي وويل شاپاس په وخت راغلئ بيا ښوونکي يوتن ته اشاره وکړه او وېي ويل هلاکه پاڅېره تېر درس ولوله د هلاک درس نه و زده ښوونکي وويل ولې دې درس نه دی زده هلاک غلی ولاړ و

زده کوونکي دې په کور کې د ټکي يا نقطې، د سر په سر ټکو يا شارحي او پوښتنيزي نښې لپاره يوه يوه جمله وليکي.

پنځلسم لوست

انشاء او ليکوالي

- تاسي تير ڪال په او و م تو لڳي ڪي و لوستل چي املاء په لغت ڪي مهلت و رکولو او ڏکو لو ته و ابي او په اصطلاح ڪي خپلي خبري يا د بل خبري په صحيح ڊول ليکل دي. په دي لوست ڪي به تاسي ته د انشاء په اړه معلومات ڊر ڪرو.
- املاء او انشاء ڇه توپير لري؟
- په انشاء ڪي ڪوم شيان راڃي؟

انشاء: په لغت کې د يوه نوي شي پيدا کولو ته وايي. په اصطلاح کې د يوه نوي فکر او خيال څرگندولو ته انشاء وايي. په ساده وينا په نظم يا نثر د خپلو افکارو او خيالونو په ليکلي بڼه څرگندولو ته انشاء وايي. انشاء په نثر او نظم دواړو کېدای شي. د انشاء فن يا د ليکوالۍ هنر دا دی چې انسان خپل مطلب په سم او رسا ډول ادا کړي. يعنې د خپل ذهن خيال او فکر په بڼو او مناسبو الفاظو کې په اغېزناکه توگه وليکي. د بڼو کلمو غوره کول او ترتيبول د انشاء مهمه برخه ده.

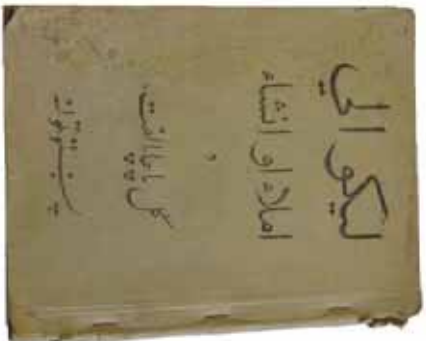
يو ليکوال او شاعر بايد د کلمو په غوره کولو، نښلولو او کارولو بڼه پوه وي. همدارنگه بايد دا ورتيا ولري چې نوي الفاظ او معناوي پيدا او ښکلا پکې واچوي. که څوک غواړي چې د خلقت او فطرت په رمزونو او رازونو پوه شي او په يوه شنه پايه يا يوه گل کې د الله ﷻ د قدرت نښې يا د معرفت دفتر وگوري، له خپل عقل، شعور او احساس څخه دې کار واخلي. يا په بله وينا د زړه سترگې دې وغړوي.

پر يوه لاره ډېر وگړي تېرېږي، خو يو نيم پکې چېرته يوه ښکلې مرغلره ومومي چې د چا له امېله پرېوتې او په خاورو کې پرته وي. پر دې لاره ډېر لاروي روان وي، څوک پورې خواته، څوک بلې ته گوري د چا يوه شي ته پام وي، د چا بل ته، يو پکې د دېواله له گډوډه کوم ښکلې مخ وويني، بل د بام په سر توره کتوبه.

د يوه نظر د خان او ملک په بنگله وي، بل د خورانو او غريبانو جونگرو او کندوالو ته گوري. ځينې ډېر لېږي واره شيان ليدای شي، ځينې تر پښو لاندي ځمکه نه وينې او هو ته گوري.

په يوه باغ کې څوک خس و خاشاک تولوي او څوک د گلو دستې جوړوي. د چا ديدار په کاروي او د چا دینار. کارغه په يوه خوا ځي بلبل په بله خوا، يو ځان وينې بل جهان وينې. څرنگه چې د انسانانو په څرگند نظر کې ډېر توپير شته، دغه راز د ټولو خلکو د زړونو سترگې هم يو راز څار نه کوي. په همدغه ډول د فکر او نظر اختلاف دی چې د ليکوالو او شاعرانو د ليک او وينا په طرز يې اغېز کړی دی او د هر يوه انشاء او سبک يې ځانگړی کړی دی.

په انشاء کې د املاء برخه شامله نه ده. املاء د بل یا خپلې خبرې په سمه توګه لیکلو ته وایي، یعنې په منل شوي او دودشوي بڼه د خبرو لیکلو ته املاء وایي.

کوم لیکوال چې په یوې موضوع څه لیکي، لومړی باید یوه ټاکلې موخه ولري، بیا د هغې موخې په اړه ښه فکر وکړي او خپل فکر او خیال په ښو، خوږو او هنري الفاظو کې ترتیب او په ښه بڼه یې څرګند کړي. که چېرې همداسې وکړي، نو په لوستونکو به ښه اغیز وکړي، لکه چې یو انځورګر د ښې کمږې او ښو الاتو په وسیله ښه فلم او ښه انځور اخیستی شي، دغسې که یو ادیب او لیکوال له خپلو حواسو څخه په ښه سوچ او فکر کار واخلي، کولای شي چې د طبیعت او د ژوند له چارو او پېښو څخه خورا ښه اقتباس وکړي او په اغېزناکه توګه یې تونلې ته وړاندې کړي.

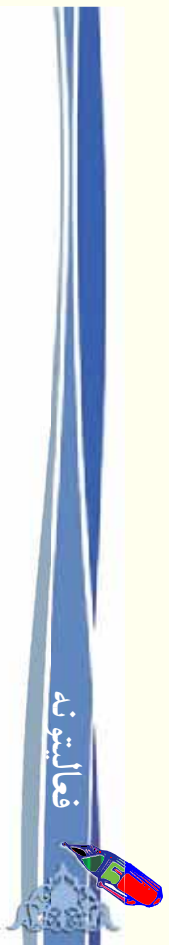
په انشاء کې د لیکوال اروایي حالت، شخصیت، ذکاوت او نړۍ لید په یوه ډول څرګندېږي، خو په دغو څیزونو هغه وخت ښه پوښېدای شو چې دهغه لیکوال اثار زیات ولولو، دهغه ژوندلیک ولولو او د هغه د ژوندانه له بیلابیلو اړخونو سره ځان اشنا کړو.

د متن لندیز:

نوی مضمون، نوی خیال او نوی فکر چې د الفاظو او کلماتو په قالب کې په ماهرانه ډول ځای کړی شي، انشاء ورته وایي. که یو لیکوال د بل چا مضمون او مطلب راقل کړي، انشاء یې نه شو بللی.

د انشاء اړین توکي نوي افکار، نوي خیالونه او د الفاظو هنري ترتیب دی. د الفاظو په سمه، کره او منل شوي بڼه لیکلو ته املاء وایي.

۱- زده کو ونکی دی د متن هر پراگراف په لور غبر و وایی او د پراگراف مفهوم دی په خپلو خبرو کې څرگند کړي.

۲- انشاء په لغت او اصطلاح کې څه ته وایی؟

۳- دیوي بڼې انشاء لپاره باید شاعر او لیکوال کوم ټکي په پام کې و لري. زده کوونکی دی یې په کتابچو کې و لیکي او بیا دی په وار سره هغه په ټولگي کې و او روی.

۴- زده کوونکی دی د نظم او نثر تفسیر په څو لنډو جملو کې له مثالونو سره وړاندې کړي.

۵- زده کوونکی دی د لاندې لغتونو معنا د کتاب په پای کې پیدا او په جملو کې دی یې وکاروي.

- فن - خلافت
- فطرت - رمز
- معرفت - معرفت
- دینار - څار
- اقتباس - کره

۶- په متن کې ستاینوم (صفت) په نښه کړئ او په ټولگي کې یې په وار سره و او روی.

زده کوونکی دی په کور کې پخپله خوښه د یوې موضوع په اړه انشائیته لیکنه وکړي او بله ورځ دی یې هر یو په ټولگي کې و او روی.

تاسو داسې وگنئ چې خپله لیکوال یاستئ او یوه موضوع ځانته ټاکئ، خپله یې لیکئ او انشاء کوئ. دخپلي لیکنې املا یې خوا به هم په پام کې لرئ.

منلونه (د کافي کښې)

ولسي ادبيات د هر ولس په ادبي تاريخ کې ډېره مهمه او ارزښتناکه ونډه لري. ولسي ادبيات زياتره شفاهي بڼه لري او په هغو ټولنو کې زيات پياوړي وي چې ليک لوست پکې ډېر عام نه وي. په پښتو ادبياتو کې هم د شفاهي ادبياتو ونډه ډېره مهمه او ډېره زياته ده.

په ادبياتو کې محاورې، سندرې، توکي ټکالي، منلونه، لنډۍ او نور راځي. په او و م ټولگي کې مو په ولسي ادبياتو کې لنډۍ و لوستي په دې لوست کې به د ولسي ادبياتو يو بل ډول ((مټل)) و لولو:

■ منلونه څه ته وايي؟

■ ولې خلک په خبرو کې منلونه کاروي؟

تول و لسونه د خپل کلتور او ټولنيزو ارزښتونو په پام کې ساتلو سره متلونه لري، په پښتو کې هم ډېر زيات متلونه شته. د پښتو د ولسي ادبياتو يوه ډېره شتمنه برخه همدغه متلونه دي.

متلونه هغه لنډې، له مطلبه ډکې جملې دي چې وړونکي يې د خپلې وينا او ادعا د پخلي، کورلتيا او پر او رېدونکو د منلو لپاره وايي. د متل په کلمو کې يو ځانگړی لطافت پروت وي.

کېدای شي متل منظوم وي يا منثور، خو خپل ځانگړی وزن او رواني به هرومرو لري. همدارنگه د متل موضوع بنيادي رښتيني يا هم افسانه يي وي، خو په ولس کې يې داسې شهرت موندلی وي چې د رښتيتوب تر بریده رسېدلی وي.

متل يوه لنډه جمله ده چې په استعاره يي ډول يو مهم مفهوم پکې نغښتی وي او د متل په وبل کېدو سره هغه مهمه مفکوره او مفهوم د او رېدونکي ذهن ته لېږدول کېږي. متل په جرگو او مرکو کې هم د بحث او خبرو په جريان کې د پرېکړې او پايلې لپاره استعمالېږي. د متل استعمال په دوه کسيزو خبرو کې هم وي، خو په شخص پورې اړه لري چې څو موره متلونه يې زده دي.

هغه کسان چې په خپلو خبرو کې پرځای او ډېر متلونه کاروي، هغه د ولس مجرب او هوبښار کسان بلل کېږي.

د نړۍ ټول ملتونه، متلونه لري. هره ټولنه د خپلو دودونو، رواجونو، ځانگړتياوو او ارزښتونو په پام کې ساتلو سره د متلونو ستري پاڼگي لري او په حقيقت کې د هغه ولس د ژوند همداره گڼل کېدای شي. پښتو متلونه هم زموږ د ولس د غوره هندارې په توگه موږ ته زيات ارزښت لري.

راڻي چي دلته ڇو متلونه سره و لو لو :
خپل لاسه، گهر لاسه
ڊاڪور گهره، ڊا لاهور گهره
گهر لاسه شي تن باغنه، درس لاسه ڊا لاسه خپله برضه
ڄمڪ هغه سو ڇيري چي اوس پري بليري.
ڄم چي گهره، هغه به سر پي
ڊ درسو اغو منزل ابله ڏي
هر ڇانهه خپل وطن گهمين ڏي
ڊا گهره گهمه نسڪوره لاسه
تسه لاسه ته مهني ڊنهنن پي
گهر غو لوي ڏي پي س پي لاسه شنه
چي بله گهره ڄي، بله به پي ڄي
ڊ وچو له املهه لاسه هره سو ڄي
اوس ته خپل او پي ڏي يو ڏي
پي مهني گهره، مهني مهني گهره
گهره ڏي پي خپلو مهني اڏاوه و لاسه وي
پي ڏي گهره تنه ڏي مو شيوه وي
گهره ڏي ڊا زهره گهره گهره، خپل پي هره هره گهره
سمنه چي پي ويا له شي هره وچيري.
اول سلا مرپسي ڪلام
انسان ڊا احسان تابع ڏي

هر مثل د بوي تجربي په نتيجه کې رامنځته شوی وي، خو د يو شمير متلونو سره تړلي کيسې هم موږ ته راپاتې دي او د ځينو اصلي کيسې موږ ته نه دي رسېدلې، خو کېدای شي په ولس کې موجودې وي. راځئ چې په دې ادعا د پوهېدلو لپاره د دوو متلونو کيسې ولولو:

۱- څوک چې خوب کوي مېښه يې نر کتې زېږوي:

وايي چې په يوه غوجل کې د دوو کسانو مېښې تړلې وې. دواړه مېښې پر يوه وخت لنگېدلې هري بوي ته خپل خپل خاوند ناست و. له دوی څخه يو ویده شو. مېښې لنگې شوې بوي مېښې کتې او بلې مېښې کتې وزېږوله. وپس سړي چې مېښې يې کتې زېږولې و د هغه ویده سړي له مېښې سره خوشې کړ او د هغې مېښې چې کتې يې زېږولې وه د خپلې مېښې سره خوشې کړه.

کله چې ویده سړی راوښ شوی، څه گوري چې مېښې ته يې کتې ولاړ دی او د هغه بل مېښې ته کتې ولاړه ده، ورته وېي ويل: مبارک دې شه! بختور يې چې مېښې دې کتې زېږولې ده!

هغه ورته وويل: څوک چې خوب کوي مېښه به يې نر کتې زېږوي.

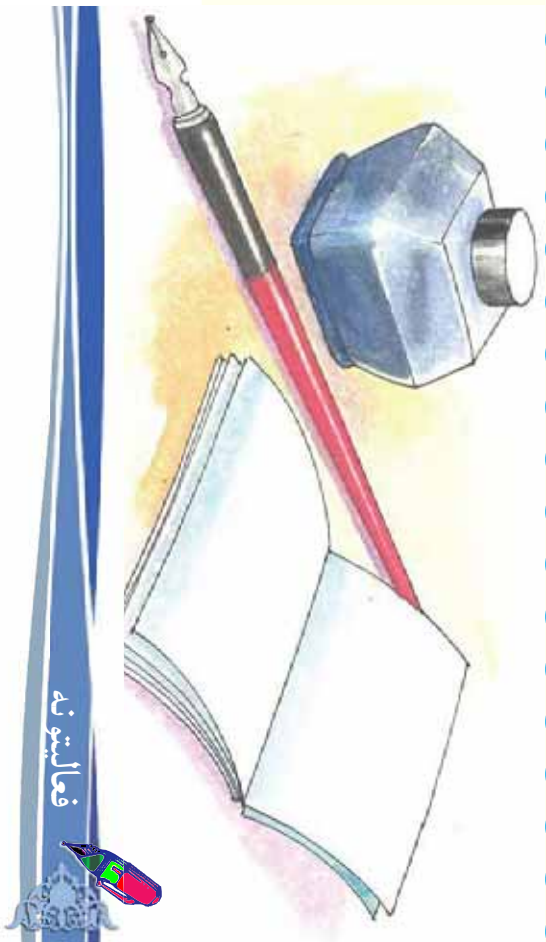
۲- د غله په زېږه خس دی:

وايي چې په يوه غونډه کې يو شی ورک شو، د غونډې برخوال نه پوهېدل چې غل څنگه معلوم کړي. سره راغونډ شول، يو پکې تجربه کار و، هغه وويل: زه غل پېژنم، نور ورتنه وويل: څنگه؟ هغه وويل: د غله په زېږه خس دی. په دې وخت کې غل يې څنډه خپلې بڼې ته لاس وروړ چې گونډې رښتيا يې په زېږه خس دی او بايد ليري يې کړي چې څوک يې و نه پېژني، خو نورو و ليد او و يې پېژاند چې غلا همده کړې ده، نو په دې توگه هر مثل د بوي تجربي په نتيجه کې رامنځته شوی وي.

د متن لنډيز:

متل د شفاهي ادبياتو يوه مهمه برخه ده چې په محاوره او خبرو اترو کې د استدلال او خپلې خبرې د پخلي لپاره کارول کېږي. متل يوه وړه جمله يا عبارت دی چې يو لوی مفهوم راښاري. زياتره متلونه ځانته کيسې لري يا په بله وينا يو متل د کيسې د پېښېدو په پای کې رامنځ ته شوی وي. متلونه ډېره اوږده مخينه لري او سينه په سينه تر مورېه را رسېدلې دي. په پښتو ژبه کې يو شمېر متلونه راټول شوي او په کتابي بڼه چاپ شوي دي، خو زياتره متلونه لا تر اوسه پورې د خلکو په سينو او محاورو کې لا ژوندي دي، خو په کتابونو کې نه دي راټول شوي.

- 1- زده کونکي دې دغو پوښتنو ته ځوابونه ووايي:
 - ◆ متلونه په خبرو کې د څه لپاره کارول کېږي؟
 - ◆ متلونه منظوم وي که منثور؟
 - ◆ متلونه زموږ د ادبياتو په کومې برخې پورې اړه لري؟

۲- زده کو ونکی دی په دوه ډلو و وپشل شي د یوې ډلې استازی دی یو مثل وایي او د بلې ډلې استازی دی په و اړ سره د هغه معنا کوي.

۳- زده کو ونکی دی په دوه ډلو و وپشل شي یوه ډله دی لس منظوم او بله ډله دی لس منثور متلونه وایي.

۴- د لاندې متلونو معنا پخپلو کتابچو کې ولیکئ او په تو لگي کې یې واوروئ.

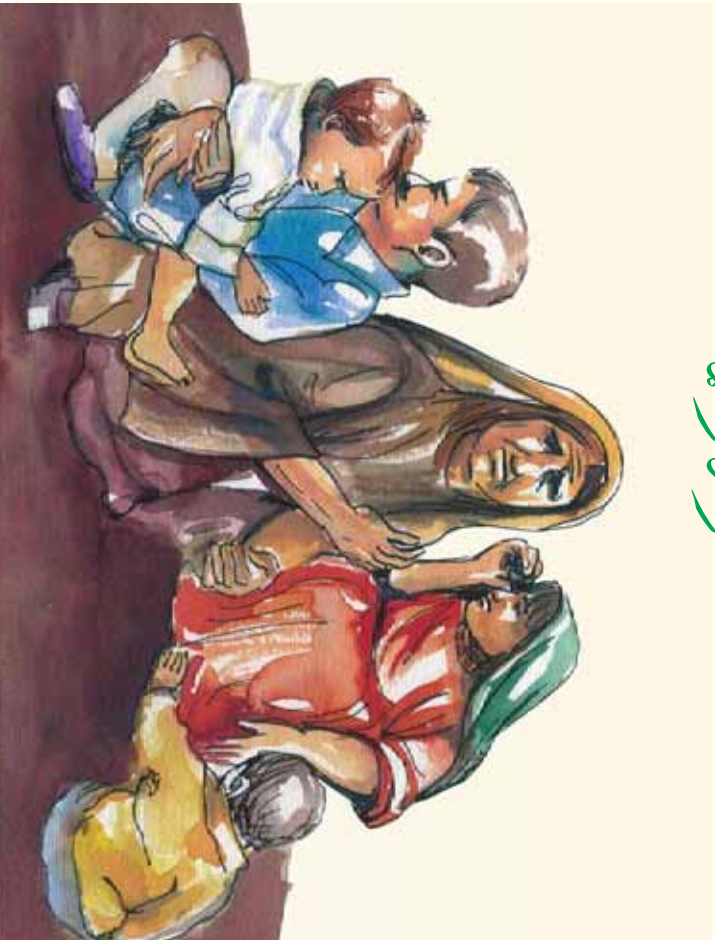
- ◆ د غله په بزیره خس دی
- ◆ غل په غره کې نه ځایېږي
- ◆ مه کوه په چا چې و به شي په تا
- ◆ چاره که د سرو شي د ځیگر د منډلو نه ده
- ◆ ۵- زده کو ونکی دی د لاندې متلونو تش ځایونه ډک کړي.
 - ◆ هر چاته خپل..... کشمیر دی
 - ◆ د یو لاسه..... نه څېړي.
 - ◆ څه چې..... هغه به.....
 - ◆ پر مې..... پر مې.....
- ◆ ۶- په لوستل شو و متلونو کې مو کوم یو خوښ دی، ولې؟ نظر مو وریاست.
- ◆ ۷- په لوستل شویو متلونو کې نومخړي (ضمیرونه) پیدا کړئ. او وریاست چې کوم ډول نومخړي دي.
- ◆ ۸- که د کوم متل کیسه مو زده وي په تو لگي کې یې وریاست.

په کورنی کې له مشرانو څخه پوښتنه وکړئ او د هغوی له خولې نوي متلونه ولیکئ او بیا یې بله ورځ په تو لگي کې ولولئ.

د مور زمهاله

د مور د مینې او محبت، د مور د زړه سوي او مهربانۍ په اړه به تاسو ډېرې خبرې اورېدلې وي، خو او س چې تاسو د مور په اړه کوم شعر لولئ، د مور د خواخوږۍ او مهربانۍ یوه ستره نمونه ده. دغه مطلب د افغانستان د نو میالې معاصر شاعر سید شمس الدین مجروح په قلم له یوه بهرني (غربي) اثر څخه په شعر ژباړل شوی دی.

مور، تر ټولو مهربانه، مور تر ټولو زیاته مینه ناکه ده، خو داسې کسې او پېښې هم کېدونکې دي . تاسو دغه کیسه په شعري بڼه و لولئ.

د شاعر لنډه پېژندگلوې:

سید شمس الدین مجروح د افغانستان د معاصرو ادبیاتو یو خوږه ژبی شاعر او لیکوال دی. په ۱۳۸۹ هـ. ش. کال د کونړ ولایت د شین کورک کلي په یوې روحاني کورنۍ کې پیدا شوی دی. زده کړې یې په خپل کلي کې سرته ورسولي او رسمي دنده یې د اعیانو په مجلس کې پیل کړه. بیا یې مختلفې دندې سرته ورسولي چې د عدليې د وزیر او د صدارت د مرستیال په توگه یې هم کار کړی دی. دسید شمس الدین مجروح د شعر ونو یوه مجموعه (منتخب شعرونه) په ۱۳۳۷ هـ. ش. کال د پښتو ټولني له خوا چاپ شوي ده او دویمه مجموعه (یاد فریاد) یې په پېښور کې په ۱۹۸۵ م. کال کې چاپ شوې ده. سید شمس الدین مجروح په ۱۳۸۱ هـ. ش. کال وفات شوی دی.

پسلی د کال خوانې ولا هو اینس ولا
د گپلا پرته پر ضمک لوزکی شنس ولا
ټول عالم پر خوب ویلا ولا نیمه شپه ولا
هرې خوا ته لاسپور می راپا خورولا ولا
یو عاشق معشوقه ناست د سرو د پر غامزه
پر شراب د مینې مست و د لطف دوا سره
سره ناست و دوی دوی بهن کلي نه لري
دوا سرو ویلي ټپي خورې خورې سندسري
د دوی منځ کې وي د سراز ویناز خبرې
یو له بله یې سرگړي وي ونازري
د بیابست غرمه پر س کې د جینې و
د هلاک پر س کې هم جوش د خوانې و

سید شمس الدین مجروح

هلاک و وی محبوبی ملتر پی کئی اند
ملتر زیانتر پی له دیند له ایماند
چو ک به نه وی محبت کئی زیات له ملتر
مادی هیچکله خدای نه کا پی له تاندر
زمره چچی زیات له سرو ملر دی دلبره
ما قرآن کی هغه هر د سنال سهه
جینی و ویل دا خبری کوی ظلم
په دی لاس کی زمره قرآن وی تک ترنم
زمره په مینه کی عاشق نه چھی هس کلم
دا په دی لاس کی اول قدم دی کلم
زلا به تاو منر هلم زما یاره
چچی د مور زمرگی دی س او سری زما یاره
خپلم مور سوسی ته زیانتر له هس چالا
زمره د مور یو له مس غل لا پی بها دلا
که د سنا مینه له ما سهه سرینینا دلا
که صحیحی د ادعوه د مینی سنا دلا
د مور زمره دی کئی تری خوچ سرا پی وسره مال
نو به هلم زلا خولگی دس کی مه تالم
د هلاک په سس چچی دغه امتحان شومو
په وجود کئی پی بزیا د خمر توپان شومو
هلاک پاک و نسر یاره په دوه و و کئی حین ان شومو
خو پی پی مینه شومو غالبه سارو ان شومو
نو د مور سیند پی خیری په خنجهس کئی

من غلڙا ٻي ڏ زمره تڙي سانهن کي
چي هلاڪ له دغه ڪاره نه وڌ ڪار شو
ڀياسرهان په دغه لوري په تلوار شو
لاس کي ولويل طبيعت ورتنه په فارس شو
زمره ٻي همره لاسه خاوسو کي گوزار شو
تاگه نه له زمره غڙ شو چي ٻجها!
خيس دني وي ژوبل خود شمولي زمرگه

د مور ستايل او درناوى:

دغه اصل ته په پښتو ادبياتو کي هم زياته پاملرنه شوي ده. زمونږ زيات شمېر شاعرانو او ليکوالو په خپلو منظومو او متنورو اثارو کي د مور مقام ستايلي دي.

په بېلا بېلو ادبي نثرونو لکه داستانونو، ناولونو او نورو ادبي ټوټو کي د مور مقام ته پاملرنه شوې او د مور مقام پکي ستايل شوی دی. ويلاى شو چي د مور مقام په پښتو ادبياتو او بيا په لنډيو کي ځانگړي ځاى لري او زمونږ د ادبياتو يو مهم څپرکى جوړوي. په بېلا بېلو ليکنو کي د مور مقام، د مور مهرباني، شفقت او عاطفي د اولاد په روزنه کي د هغي کړاو او زيار انعکاس موندلی دی. د دغو ټولو ليکنو مقصد يو دی او هغه دا چي د مور د مقام او حقونو پېژندل او د هغي درناوى کول.

په ولسي ادب کي د مور د مينې عاطفي او مهرباني په اړه ډېرې کيسې شته چي يوه نمونه يي دلته راوړو:

وايي چي د يوې مور ماشوم بلې ښځې پټ کړ. د ماشوم مور که هر څومره له غلي ښځي څخه خپل ماشوم وغوښت، خو هغي ورنگر او وښي ويل چي دا زما زوى دى. د ماشوم مور په چيغو چيغو قاضي ته ولاړه او عرض يي وکړ چي يوي ښځي مې ماشوم پټ کړی او نه يي راکوي. قاضي غله ښځه راوغوښته هر څومره پلټي چي يي تږي وکړي

بښخه قانع نه شوه، وبل يې چې دا زما خپل زوی دی، پر ما يې ناحقه دعوه کړې ده. قاضي وويل: ما يوازې پرېږدئ چې د پرېکړې په اړه فکر وکړم. دواړه بښخي د قاضي له کورنۍ نه ووتلي. ښه شېبه وروسته قاضي دواړه بښخي راوغوښتلي هغوی ته يې خپله پرېکړه داسې اعلان کړه:

وروسته د ډېر سوچ نه زه دې نتيجه يې ته ورسېدم چې ماشوم بايد دوه ټوټې شي، يوه ټوټه د يوې مور او بله ټوټه د بلې مور. په دې پرېکړې کې به عدل او انصاف پر ځای شي.

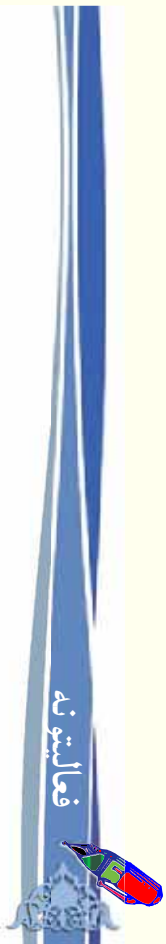
قاضي جلات راوغوښت، وبل راشه دا ماشوم دوه ټوټې کړه. کله چې جلات توره په لاس راغی د ماشوم اصلي مور غوږ کړ:

قاضي صاحب ماشوم مه دوه ټوټې کوئ، ماشوم زما نه دی، هغې ته يې ورکړئ. قاضي پوه شو چې د ماشوم اصلي مور همدا ده، ځکه چې د خپل زوی مرگ يې نشو زغملای او هغه بله چې د ماشوم اصلي مور نه وه د قاضي پرېکړه يې ومنله. په دې توگه قاضي ماشوم خپلې اصلي مور ته وسپاره او هغې بلې غلې بښخي ته يې سزا وټاکله.

د متن لنډيز:

د اسلام ستر پيغمبر حضرت محمد ﷺ فرمايي دي چې ((جنت د مور تر پښو لاندي دي)). د مور مقام په ټولنه کې تر هر چا لوړ دی او درناوی يې په ټولو لازم دی.

په دې منظومه کېسه کې د مور د مهربانۍ يوه داسې نمونه تاسو ولوسته چې مينه او مهربانۍ يې له بل چا سره نه شي پرته کېدای. مور د مينې، محبت او مهربانۍ يوه داسې چينه ده چې دغه مينه او مهربانۍ يې د زړه په خشکېدونکو وينو کې هم نارې و هي.

۱- زده کو ونکی دی متن په لور غږ و لولي او د شعر مفهوم دی په خپلو خبرو کې و وایي.

۲- زده کوونکی دی په متن کې د راغلي کيسې لنډيز په خپلو کتابچو کې وليکي او بيا دې بې په ټولگي کې و لولي.

۳- زده کوونکی دې په دوو ډلو و ویشل شي. يوه ډله دې په شعر کې نومونه او بله ډله دې صفتونه پيدا کړي او د ټولگيو الو په وړاندې دې و لولي.

۴- له دغې کيسې نه تاسې څه زده کړل، خپل نظر خپلو ټولگيو الو ته څرگند کړئ .

۵- په متن کې ارتباطي کلمې پيدا او لست يې کړئ لکه :

کال، پسرلی، هوا

۶- زده کوونکی دې لاندې لغتونه معنا او په جملو کې و کاروي :

مغلره	بېرېا	بې بها	نیاز
-------	-------	--------	------

۷- زده کوونکی دې د ماشوم په اړه کيسه و لولي او د دغې کيسې لنډ مقصد دې پخپلو خبرو کې و وایي.

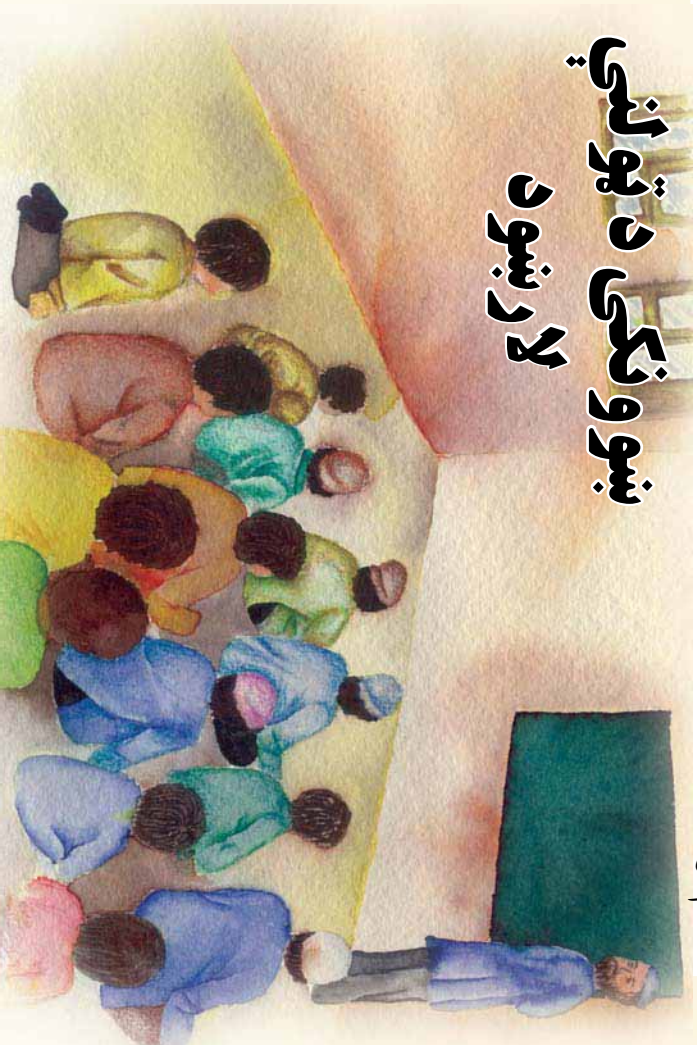

د مور د مهربانيو په اړه مو که کومه کيسه له چا اورېدلې وي او يا مو ياده وي په خپلو کتابچو کې يې وليکئ او بله ورځ يې په ټولگي کې و لولئ.

ښوونکی د ټولني لاړښود

ښوونکی د ماشومانو او ځوانانو لارښوونه کوي. د پوهې او علم پر ګاڼه يې سمبالوي. د ښکو لارو ګټې او د بدو لارو زيانونه ورته بيانوي. په تنتي نړۍ کې هر ډول پرمختګونه او هوساينه په ټولنه کې د انسان د پرله پسې زيار نتيجه او د ښوونکي برکت دی. زده کوونکو ته لازمه ده چې د دغه لارښوونکو درناوی او احترام وکړي. په دې درس کې به د پوهاند رښتين د ژوند له پلوشو څخه د ښوونکي په اړه يو مطلب ولولئ.

- ښوونکی د ټولني څه ډول معمار دی؟
- ښوونکي زموږ په روزنه کې کومه ونډه لري؟
- که ښوونکی نه وای دا نړۍ به څه ډول وه؟

علم او پوهه يوه رڼا او خلا ده او ښوونکی او معلم د دغې رڼا خپروونکی دی. علم او پوهه دودې او ترقي، زينه ده او ښوونکی د دغې زينې جوړوونکی دی. علم د توري تيارې مثال او د عقل د روښانتيا بله ډيوه ده. دغه مثال او ډيوه د ښوونکي د مازغو په رڼا روښانه کېږي. ښوونکی تل د خپل دماغ په ډيوه کې د فکر تيل سپڅلي، خپل مازغه ويلي کوي، شپې روڼوي، د زړه وښي خوږي او په ځان سخته تېروي دا ټول د دې لپاره چې د ناپوهۍ تياره ورکه شي، خلک ښه او بد وپېژني او دښکلي او هوسا ژوند خاوندان شي.

ښوونکی په حقيقت کې د ژوندانه لارښود دی.

پوه، لائق، زيارکين او زړه سواندي کسان د يو هېواد د لور تيا او علمي ودې پخې ستنې دي. که دغه ستنې پخې او کلکې نه وي، نو د علم او پوهې مانې به هم بې کاره او بې خونده وي.

د علم وړانگې د ښوونکو په لاسونو په دنيا کې خپرېږي. د يونان ستر فيلسوف ارسطو د لومړي معلم، ابو نصر فارابي د دوهم معلم او ابن سينا د درېم معلم په نامه يادېږي. غرض دا چې د معلم لقب او نوم يو ستر او دروند نوم دی. په همدې وجه د ښوونکي مقام په ټولنه کې ډېر لوړ او جگ دی. څومره چې د ښوونکي مقام لوړ دی، نو هغومره بې وظيفه هم درنه او سخته ده. د هرې ټولنې وده او ترقي، پرمختگ او لوړتيا د هغوی د ښوونکو په زيار، کوشن، اخلاص او له دندې سره په شوق او مينه پورې اړه لري. د يو ولس روښانه سبب د دوی په همت او زحمت پورې تړلی دی. د نن ورځې کوچنيان او ماشومان د دوی په وسيله د سبا ورځې پوهان او لوبان کېدای شي.

ښوونکي د يو هېواد د باغ و بن ماليران او د نوو بوټو او نيا لگيو باغوانان دي. که دوی په خپله وظيفه کې د کوچنيانو په روزنه او پالنه کې لږ غفلت وکړي، نو د وطن د علم او پوهې، ودې او ترقي، باغ و بن به مراوی او سپېره پاتې شي. ټول ماشومان د ښوونکو سره يو امانت دی د دغه امانت ساتنه، پالنه او روزنه د دوی دنده ده.

د ماشومانو د علم او پوهې زياتول، د دوی د خوښو او اخلاقو سمول، په دوی کې

د خپل ملت، خاوري او هېواد مينه اچول او په پای کې له دوی نه د سم فکر او مزغلو خاوندان او غوره سړي جوړول، د ښوونکو دنده ده. دا يو داسې پور دی چې بې له اداکو لو څخه په بل هېڅ ډول نه خلاصېږي. ترکومي اندازې چې شاگردان علم او پوهې ته ضرورت لري، هغومره سمې روزنې او پالنې ته هم اړ دي. علم د انسان جوهر او روزنه يې ښکلا او ځلا ده. د يو مخلص او پوه ښوونکي وظيفه داده چې دغو ډوارو خوا و ته پوره پاملرنه وکړي او د خپل هېواد تاند نيا لگي داسې وروزي چې هم بې خلک سيوري ته کښېښي او هم بې له خوږو مېوو څخه گټه واخلي.

لنډه دا چې د معلمانو دنده ډېره درنه او مهمه ده، خو ورسره ډېره پاکه او سپېڅلې هم ده. نو بښايې چې ټول ښوونکي په ډېر اخلاص او مينه خپله پاکه وظيفه سر ته ورسوي او د سالمې پوهنې په لوړولو او خپرو لوکې شپه او ورځ زيار او کوښښ وکړي.

د متن لنډيز:

د ښوونکي کلمه که څه هم خلکو ته په ښکاره يوه ساده کلمه ښکاري او د ښوونکي دنده يوازې ښوونځي ته په تلو راتلو پورې تړي، خو داسې نه ده. د ښوونکي دنده ډېره درنه او مهمه ده. مقام يې ډېر لوړ او نوم يې سپېڅلی او مقدس دی. نن ورځ چې په نړۍ کې د ژوند څه پرمختګونه او اسانتياوې ويني، نو لومړني لارښوونکي يې معلمان دي، ځکه چې د نړۍ پوهان، سياسي څېرې، مخترعين او د هېوادونو واکمنان د ښوونکي د زيار په پايله کې راڅرګند شوي دي. لازمه ده چې د زړه له کومې د ښوونکي درناوی او احترام وشي. ښوونکي ته هم پکار ده چې خپله دنده په دقت، اخلاص، صداقت، سپېڅلتيا او د مسؤوليت له مخې پرمخ بوځي.

- ۱- خو زده کو ونکی دې له نښو ونکی نه وروسته لوست په وارسره و لولي او په وار سره دې د درس مفهوم په خپلو خبرو کې و وایي.
- ۲- زده کو ونکی دې گران لغتونه په کتابچو کې و لیکي او بیا دې يې معنا کړي.
- ۳- زده کو ونکی دې له لوست څخه مترادف الفاظ راوباسي او پرتخته دې يې و لیکي.
- ۴- په لاندې معنا شو و لغتونو کې سم ته (س) او ناسم ته (ن) په پمسل و لیکي.
 - ◆ لایتق: چارواکی
 - ◆ زیارکښ: زحمت کښ
 - ◆ وړانگي: وریځ
 - ◆ مشال: خراغ، زبا
 - ◆ هوسا: لالهاند
 - ◆ سپېڅلی: پاک
- ۶- لاندې جملې تکمیل کړئ؛!
 - ◆ علم او پورهه یوه او ده.
 - ◆ ښو ونکی په حقیقت کې د لارښود دی.
 - ◆ د علم وړانگې د په لاسونو په کې خپریږي.

زده کو ونکی دې دښو ونکی په اړه په کور کې یوه، یوه لیکنه وکړي چې شپږ کرښې او یا تر دې زیاته وي او بله ورځ دې په ټولگي کې و اوري.

نوسم لوست

نړيوال ادبي څپه: ټاگور

نړيوال هنرونه او فکر ونه نړيوال ارزښت لري. دغه راز هنرونه او فکر ونه نړيوال له شتمني وي، هر انسان ترې گټه اخيستلای شي. ليکوال او شاعر چې څه ليکي او څه وايي، د نړيوالې ټولني لپاره وي، خو د ډېرو لېرو فکر او هنر د و مره پوخ وي چې نړيوال شهرت و رپه برخه کړي.

دغه فکر او هنر هر انسان ته يو ځانگړی پيغام لري. له دغه فکر و هنر څخه بيا هر څوک له خپلې هنري لېوالتيا سره سم خوند اخلي.

په او و م ټولگي کې مو د اندرسن په اړه معلومات تر لاسه کړل، په دې لوست کې يوه بله نړيوال څېره ټاگور درپېژنو.

■ تاسې که مو نړيوال ادبي شخصيت پېژنئ، په اړه يې خبرې وکړئ.

■ د ټاگور کو م شعر يا کتاب مو لوستی؟

ټاگور يوه نړيواله ادبي څېره ده. ټاگور مشهور شاعر او ليکوال دی. په درامه ليکنه کې يې ډېر لوی لاس درلود. ناولونه او داستانونه يې هم ليکلي دي. ټاگور د ۱۸۶۱ م. کال د مې په اوومه د هندوستان د کلکتې په ښار کې زېږېدلی دی. کورنۍ يې شتمنه وه او د علم او هنر له امله يې په بنگال کې ځانگړی شهرت درلود. د ده کورنۍ د لوېديځ له تمدن سره هم له يوې نيمې پېړۍ راهيسې اشنا وه. د خپلو نیکونو علمي، ادبي او هنري ميراثونه يې ساتل.

له همدې امله د ټاگور په شخصيت کې زاړه کره وړه او نوې بنگالا دواړه ليدل کېږي. ټول هندوستان تر اوسه د ټاگور په څېر بل پراخ نظره، خواخوږی او هوښيار اديب ونه موند.

ټاگور که د خپل وخت د پرمختللي ژوندانه له اسانيتا و برخمن و، نو د خپل وخت د بې وزلو وگړو له ژوندانه څخه هم ناخبره نه و. هغه دغه دواړه د سر په سترگو ليدلي و. دغو متضادو زده کړو او تجربو د ټاگور شخصيت ډېر هر ارزښت (جامع) کړ. رابندر ناتھ ټاگور د نړۍ بېلا بېلو هېوادونو لکه انگلستان، جرمني، امریکا، سيلون، چين، ايټالېي، کاناډا، ويتنام، کمبوديا، لاس، برما، روسيې او ايران ته سفرونه کړي دي. په دغو هېوادونو کې يې له ولسمشرانو او وزيرانو رانيولې تر بې وزلو وگړو پورې ليدلې کتلې او د هغو له حال څخه يې ځان خبر کړی دی.

په بېلا بېلو سفرونو کې له بېلا بېلو وگړو سره د هغه اړيکو او ليدنو کتنو هغه ته ډېره تجربه ورپه برخه کړه. هغه په لسگونو ډرامې د اشعارو مجموعې، لنډې کيسې او رومانونه ليکلي دي.

د رابندر ناتھ ټاگور ځينې اثر دادي:

- ۱- د يوه شاعر نکل
- ۲- تصويرونه او سندري
- ۳- د ځنگل گل
- ۴- د فطرت انتقام
- ۵- مات زړه
- ۶- د ورکتوب سندري
- ۷- د ارويايي سيلاټي ليکونه
- ۸- د لمر سيوری

- ۹- د ماښام سندرې
۱۰- تيز او توند
۱۱- خطرناک ښکار
۱۲- د عالمانو پاچا او نور
۱۳- د سهار سندرې

د رابندر نانه ټاگور ځينې اثار په پښتو ژباړل شوي دي، لکه: کابلې والا، گيتا نجلې، تاج او ځينې نور. گيتا نجلې عبدالروف بينوا ژباړلی او لومړی ځل په ۱۳۳۶ هـ. ش. کال په کابل کې چاپ شوی دی. د ټاگور گيتا نجلې نړيوال شهرت لري. او د نوبل نړيواله جايزه يې گټلې ده.

د گيتا نجلې د متن څو بېلگې:

هغه وخت چې زما زړه سخت او وچ شې، نو ته پر ما د رحم باران وکړه راشه!
کله چې ژوند محبت له لاسه ورکړي؛ نو ته د نغمې په پرده کې راشه! کله چې شاوخوا د هگامه زېږو ونکو مشغلو شور پورته شي او ما د باندې وباسي، نو ته ای زما د سکوت خاوند! د خپل سکون او آرام سره راشه! کله چې زما بڼوا زړه د زندان په يوه گوت کې غلې کښيني؛ نو ای زما پادشاه! ورمات کړه د شاهانه برم او دېدې سره راشه؛

کله چې زما د زړه پر ارزو باندې د باطلو او هامو غبار پړيوځي نو ته ای يوازې پاکه!

ای ته يوازې وينه! د خپلې برېښنا او تالندې سره راشه!

xxx

تا په سيوري کې خان پت کېږی دی، ای زما گرانه! ته چېرې د ټولو تر شا ولاړ يې؟
دوی تا ټپل و هي، ستا له څنگه د خاورو پر ډک سرک باندې تېرېږي، او ستا هيڅ خيال نه ساتي.

زه دلته له څو گڼو راهيسې نذر نه په لاس انتظار کوم، لاروي تېرېږي او يو – يو گل مانه اخلي – اوس نژدې ده چې ټوکرۍ تشه شي.

د گهيځ وخت تېر شو او د غرمې هم، د ماښام په سيوري کې زما سترگې له خوبه پټې

پټې کېږي. هر څوک خپلو کور و ته ځي، ما ويني راباندې خاندې او ما محجوبوي. زه د گداگري نجلۍ په شان پلو پر مخ ناسته يم او کله چې دوی ما وپوښتي چې زه څه غواړم؟ نو زه سترگې کېښته و اچوم او هغو ته هيڅ ځواب نه ورکوم.

اوه، رښتيا هم زه هغو ته دا کله ويلای شم چې ((زه تاته انتظار لرم، تا د راتلو و عدده کړې ده)) زه له شرمه څنگه ويلای شم چې ((زه بې له دې غوښته نور څه جهيز (د ورکو لو) لپاره نه لرم))

اوه، ما دا غرور دخپل زړه په کومې کې پټ کړی دی، زه پر وښو ناسته اسمان ته گورم، ستا ناڅاپه راتگ په ډېر شان او شوکت په خوب وښم چې: ټولې روناوې پرې ځلېږي، ستا د بگۍ زرين بېخ رښېږي، ټول وگړي حيران ولاړ گوري چې ته راگوزشي زما لوري ته راځي ددې لپاره چې ما له ځمکې پورته کړې، او بوي داسې بې وزلې نجلۍ ته د خپل څنگ سره د کښېناستو ځای ورکړې چې له شرم او نخو ته داسې رښېږي لکه د ونې پاڼه چې نسيم رويي ... ((خو وخت تېرېږي او تر اوسه لا ستا د بگۍ د ارابو او از نشته؛ ډېر د برم او خوښۍ جلوبوڼه له خپلو سحر کاربو سره تېر شول – ايا ته به هم هغه بې چې د ټولو تر شا په يو سيوري کې پټه خوله ولاړ بې؟ او زه به همدغه يم چې ستا په انتظار کې به ژاړم او په ناکامو ارزو گانو به خپل زړگی ستومانه ساتم؟

د متن لنډيز:

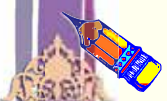
رابندر ناټه ټاگور د ډيوندر ناټه ټاگور زوی دی. په ۱۸۶۱م. کې په کلکته کې زېږېدلې دی. پلار بې لوی شتمن او مذهبي لارښود (مهارشي) و. په لندن کې بې د حقوقو په څانگه کې زده کړې کړې وې. اثار بې ډېر لوړ ادبي او هنري ارزښت لري. ځينې کتابونو لکه: گيتانجلي بې د نوبل جايزه اخيستي ده. ټاگور په ۱۹۰۱م. کال د شاتني نيکټن بنياد کښېښود چې بيا په راوروسته کلونو کې په يو لوی پوهنتون بدل شو.

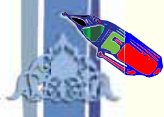
ٲاگور

څرگندونې

- (۱) نوبل: دا يوه نړيواله ډالۍ (جايزه) ده چې هر کال په بېلا بېلو علمي او ادبي برخو کې خورا مهمو شخصيتونو ته ورکول کېږي.
- (۲) شانتي نيکيتن : (دارالامان) د ٲاگور پلار د يوندر نانه ٲاگور په دغه ځای کې يو باغ جوړ کړ. خلک به د مراقبي او تفکر لپاره ورتلل او د هيڅ دين او مذهب خلک ترې منع نه و. ٲاگور بيا په ۱۹۰۱ م. کال کې دلته يو بنوونځی جوړ کړ چې وروسته په پوهنتون بدل شو او د شانتي نيکيتن په نوم ياد شو.

- ۱- زده کو و نکی دی لاندی پو بنستو ته خو ابونه و وایی:
- ◆ را بندر نانھ تاگور د چا زوی او په کوم ځای کې زېږېدلې و ؟
- ◆ د رابندر نانھ تاگور کوم کتاب د نوبل جایزه اخیستی وه ؟
- ◆ د رابندر نانھ تاگور د څلورو کتابونو نومونه و اخلئ ؟
- ◆ د تاگور کورنۍ له مالي پلوه څه ډول وه ؟
- ۲- د گیتا نجلی همدغه نمونه چې دلته راغلی ده ولولئ او پر مفهوم باندې یې و اړ په وار خبرې وکړئ.
- ۳- په دغو بېلگو کې کوم ډول نومخړي پیدا کو لای شی، ځانگړي، ملکي، مبهم او نور په نښه یې کړئ.
- ۴- لاندې لغتونه معنا او په جملو کې وکاروئ:
- هنگامه، برم، او هام، مجموعې، نخوت
- ۵- تاگور د کوم ځای شاعر او لیکوال و ؟
- الف - د هندوستان ب - د بنگال ج - پاکستان

کورنۍ دنده

د دې لوست له ټول متن څخه ستاینو مونه راو اخلئ او په خپلو کتابچو کې یې ولیکئ. سیټه یې ټولگيو الو ته و اړوئ. له دغو ستاینو مونو سره د هغوی ضد هم په خپله کتابچه کې ولیکئ.

شلم لوست

ښکالو

بیان په دوو ډولو کېږي، په نثر او په نظم، د نثر برخه پراخه ده او هر ډول مطلب او پیغامونه پکې په اسانۍ، ځای پر ځای کېدای او لوستونکو ته رسېدای شي. همدا لامل دی چې نثري پاڼه تر نظمې پاڼې ډېره زياته وي. له بلې خوا نظم ښه یادېږي او په اسانۍ ذهن ته سپارل کېږي. نثرونه پېلا بېل ډولونه لري. یوه ډول ته یې هنري یا ادبي نثر وايي. ادبي نثر هغه وي چې له ژبني هنره پکې کار اخیستل شوی وي. ادبي نثر به هر وړو لور پیغام لري، خو د پیغام د بیان لپاره لیکونکی داسې کلمات غوره کوي چې د لوستونکي احساسات او عواطف راو پاروي. ادبي نثر انسان د لورینې او ښېگڼې لور ته هڅوي. په انساني ټولنه کې د مینې، دوستي، سولې او امن د رامنځته کېدو غوښتنه کوي.

■ که تاسې کوم ادبي نثر لوستی وي نو ورواباست د چا او موضوع یې څه وه؟

■ که کومه لنډه کیسه مو لوستې وي، دهغې نثر له نورو عادي نثرونو سره څه توپیر درلود؟

د سپلمی، لویو لویو گڼو بوټو او گورو پانوکي، هوسی، له خر نه سر پورته او شخوند
بني بند کړ، غوړونه يې بوڅ کړل، حيرانه ودرېدل؛ داسې چې له ځانه نه وه خبره. ملخ د
سپلمی په پاڼه ورو ورو، غلی غلی راغی، د هوسی، غوړو ته نژدې شو:
هوسی! څه دي؟ ولې حيرانه يې؟ ولې خپه يې؟ او هو! دا اوښکې! ولې واښه نه
خوري؟ پسرلی تېر شو... واښه وچ شول څه؟ که تېرې يې؟
هوسی، په يوه نېب يوه طرف ته سترگې بکې کړې دي او غوړونه تکی.

ملخ بيا وويل: د چا ښکالو ده څه؟

هوسی ډيکه وخوره: هو! نه واښه وچ دي او نه تېرې يم ښکالو ده. د چا ښکالو! د
چا د يا د ښکالو!!

ملخ: پوه نه شوم.

هوسی: ته لا نه وي، داسپلمی وړې وړې وي، زه او اشنا مي دلته خړېدو، ښکالو
شوه، ما دغه شان غوړونه بوڅ کړل، اشنا مي دغه شان وويل، همدغه شان لکه تا چې
وويل... ډز شو... موز توپ کړ، زه ليرې لارم. اه... پل مې واخيست، وښې پسي لارم
ان د پاچا تر باغه... د پاچا د زوی سرکلی و... سندرې ويل کېدې، غوښې ورتېدې،
بېگمې خندېدې. ملکه په تخت ناسته وه، زما د سترگو په اړښکو پوه شوه، لکه چې ته
پوه شوي. اخر زمانه عالم و. ما وويل يې مېرمنې! زما د اشنا تیکې ستا باور چې ځانه
کې ورتېرې، خو دا خرمن يې ماته راکړه. زه به يې په يوه ونه کې اويزانده کړم... ورته
به گورم د زره سود به پرې کوم.

ملکې وويل: نه خرمن تاته نه شي درکولی. سو بلو وويل: نه، هيچيرې نه! دي نه به
موز تمبل جوړوو.

گوره غوړ کېرده! نن د هغه پاچا د زوی سنت گيرې ده... تمبل و هلې شي. دغه او از
اورې؟ دا زما د اشنا د خرمني تمبل دی... په ما يې او از خوړ لگي. زما پرې سود کېږي.
ښکالو ده... زه پرې پوهېږم، ته پرې نه پوهېږي... سود پرې کوم سو دا!!

((سید راحت زاخېلي))

د متن لنډيز:

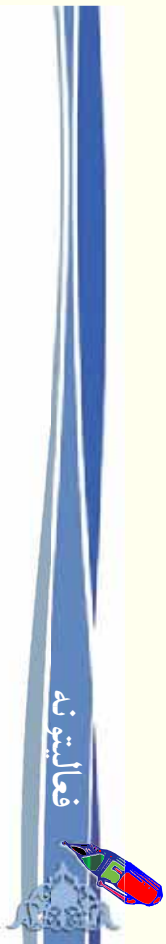
پورتني كيسه د هوسۍ او ملخ ترمنځ د پوښتنو او ځوابونو په بڼه راغلي ده. كيسه داسې ده چې هوسۍ او ملخ په يوه څرخاى كې او سپرې، هوسۍ، څه ښكالو او رې، يو دم تېر يادونه وړ په زړه كېږي. غونى يې څښ شي. د هماغه دز انگازې يې يو ځل بيا په ذهن كې راغبرگې شي چې د ژوندانه گران ملگرى يې ترې جلا كړى و. هوسۍ، ملخ ته خپله پخوانۍ كيسه كوي. وايي چې زه او يار مې يوه ورځ همداسې په دې ځاى كې خړېدو چې څه ښكالو شوه، يو ناڅاپه دز شو ما ليرې منډه كړه چې گورم ملگرى مې نه و. بېرته راوگرځېدم منډ مې واخيست او د پاچا تر كور ه لاړم. گورم چې د ملگرې غوښه مې پخېږي، له ملكي نه مې وغوښتل چې د ملگرې څرمن مې راكړي او د باډگار په توگه به يې په يوه ونه كې څوړنده كړم، د زړه سوډ به پرې كورم، خو ملكي انكار وكړ او ونې ويل چې له دې څرمني نه موږ تمبل (چمبه) جوړوو.

اوس د پاچا د زوى سنت گري ده، له هغې څرمني نه يې تمبل جوړ كړى، د پاچا د زوى په سنت گرى كې وهل كېږي او زما پر زړه د خپل يار او اشنا يادونه راوړېږي.

د ليكوال پېژندگلوې:

سيد راحت زاخيلي دسيد فريح الله زوى، په ۱۳۰۳ هـ . ق. كال د نوښار په زاخيلو كې زېږېدلى دى. زاخيلى غښتلى ليكوال او منلى شاعر و. د ژباړې په فن كې يې هم پوخ لاس درلود. په ناول او لنډه كيسه ليكنه كې يې ډېر شهرت درلود. د پېښور لومړنى پښتو اخبار ((افغان)) د ده په اهتمام راوتلى دى. د ډېرو كتابونو لکه ماه رخ، لغات افغاني، تاريخ افغانستان، د حضرت علي كرم الله وجهه اقوال، شلېدلې پڼه، د زړه درد، داغستان او نورو ليكوال دى. په ۱۳۸۳ هـ . ق. كې يې له دې نړۍ څخه سترگې پټې كړې دي.

۱- زده کو ونکی دی متن په چوپه خو له و لولې او بیا دی په و ارسره د کیسه مفهوم په خپلو خبرو کې و وایي.

۲- زده کو ونکی دی لاندې پوښتني ځواب کړي:

◆ کیسه د څه شي په اړه ده؟

◆ په کیسه کې کوم کړکړونه راغلي دي؟

◆ د کیسه پېښه څه ډول ده؟

۳- زده کو ونکی دی لاندې لغتونه معنا او په جملو کې وکاروي.

- ټکالو - سپلمی - ښېب - بکي - ټکي

۴- که د زده کو ونکو دغې کیسه ته ورته کومه کیسه په یاد وي په ټولگي کې دی په لور غږ و وایي.

۵- زده کو ونکی دی په درې ډلو و ویشل شي: یوه ډله دی په متن کې نومونه، بله ډله

صفتونه او درېمه ډله دی ضمیرونه پیدا کړي او بیا دی یې د هرې ډلې استازی په ټولگي کې په و ارسره د لست له مخې و وایي.

۶- زده کو ونکی دی په لور غږ کیسه داسې و وایي چې د اواز او چټول، نرمول او

وقفه (ځنډ) په نظر کې و ساتي. نور زده کو ونکی دی لوستل و څاري.

زده کو ونکی دی په خپله خوښه په کور کې د کوم لیکوال یوه لنډه کیسه خوښه او په کتابچه کې دی و لیکي یا دی له مور او پلار، یا نیا او نیکه څخه کومه کیسه و اوري او د هغې لنډیز دی په کتابچه کې و لیکي.

يو و بيشتم لوست

موږ و لې کيسې لولو؟

له خپل مور و پلار، مشرانو او همزولو څخه به مو ډېرې کيسې او رېډلې وي. ساعت به مو پرې تېر شوی او خوږ به مو ترې اخيستی وي. پر ساعت تېری او خوږد اخيستو سر تېره کيسې نورې ښېگڼې هم لري. په کيسو کې روزنيز، اخلاقي او معلوماتي مفاهيم هم نغښتي وي. له کيسو څخه موږ روزنيزي، اخلاقي او معلوماتي ښېگڼې هم تر لاسه کولای شو.

ځينې کيسې په يوه ولس يا يوې ژبې پورې اړه لري، خو ځينې کيسې بيا په څو ولسونو او څو ژبو کې شريکي وي. که کيسه په يوه ولس يا يوې ژبې پورې هم اړه ولري، نو ډېرې داسې روزنيزي او اخلاقي ښېگڼې پکې وي چې ټول ولسونه ترې د خپل ژوندانه لپاره گټه اخيستلای شي.

- کيسې څه ښېگڼې لري؟
- له کيسو نه څه زده کوو؟

حکایت

يو عالم د يو پاچا په وړاندي خبري کولې. ناگهانه يې د خبرو په منځ کې وويل چې په هندوستان کې يوه ونه ده که د هغې ونې مېوه څوک وخورې نو هغه سړی به زوړ نه شي او نه به مړ شي. پاچا چې دا خبره واورېدلې، نو په هغه ونې باندي مين شو، سو دا واخيست چې دا به څه رنگ پيدا شي. ليکن د هغه عالم نه يې پوښتنه نه کوله چې دا ونه به چېرته وي او څنگه به وي. مگر چې د ده پرې ډېر باور و، هغه سړی يې په طرف د هندوستان رخصت کړ او ډېر مال يې ورته ورکړ، ورته يې وويل چې دا دولت لگوه او نور به هم درلېږم، خو هلته بېرته راځه چې ماته د دغې ونې مېوه راوړې.

قاصد روان شو چې هندوستان ته ورسېده، نو له خلکو نه به يې هر ځای پوښتنه کوله او ويل به يې چې هغه ونه په کوم ځای کې ده چې سړی يې مېوه وخورې، نو بيا هميشه ژوندی وي او هيچرې نه زړېږي چې خلکو به دا خبره واورېدلې، نو چا به وړپورې خنډل چا به وړپورې توکی کولې، چا به ويل چې دا ليونی شوی دی، چا به ويل چې موز ته معلومه نه ده مگر چې دا سړی ورپسې گرځي، نو معلومېږي چې دا به رېښيا چېرته وي. چا به ويل چې په پلاني څنگل کې که چېرې وي، نو وي به او بل ځای مې گومان نه کېږي چې گوندي پيدا شي. چا به ويل چې په پلاني څنگل کې يوه لويه ونه ده چې سر يې چاته نه ټسکارېږي او بېخ يې هم نه معلومېږي او مېوه يې هم چاله په لاس نه ورځي که چېرې هغه وي نو شک نشته.

هر چا به وړپورې مسخري کولې او دې غريب به په څنگلونو، غرونو، ميرو او په بيابانو گرځېده. حاصل دا دی چې يو خوا بل خوا وړاندي وروستو ټيکنه پورته ډېر طلب يې وکړ، مگر هيڅ په حال پوه نه شو، نو بېرته راوگرځېده چې وطن ته راټه ډېر خپه و او له ځان سره يې ويل چې پاچا ته به څه عذر کوم. په يو ځای کې يې شپه شوه په هغه ځای کې يې واورېده، يو سړی وويل چې زموږ په دې کلي کې لوی عالم دی او يې شانته ښه سړی دی.

قاصد په زړه کې وويل چې باري ورشم که څه دعا راته وکړي، نو دستي پاڅيد هغه عالم ته ورځي چې ملاقات يې ورسره وشو، نو ورته وېي ويل چې صاحبه دعا راته وکړه چې ايمان مې خدای ﷻ سلامت کړي او په خير سره وطن ته ورسېږم. هغه دعا ورته وکړله او بيا يې ترې پوښتنه وکړه چې چېرته تللی وي.

قاصد ورته دا ټوله کيسه وويله. عالم چې واورېده، نو ورته يې وويل چې تاسو د هغه خپل عالم په خبره نه يې پوه شوي. هغه ونه بله نه ده هغه ونه د علم ده يعنې د علم مېوه چې څوک وخوري، نو هغه سړی به هميشه ژوندى وي او د هميشه ژوندون څه معنا ده، هغه معنا دا ده چې خدای ﷻ وپېژني، نېکي بدې ورته معلومه شي، د نېکۍ عمل کوي او له بدۍ نه ځان ساتي، کتابونه تصنيف کاندې شاگردان ترې پاتې شي، نو هېر وکه دا سړی په تن مړ هم شي هيڅ غم يې نشته، ځکه چې هلته يې روح ژوندى وي او دلته يې نوم ژوندى وي او ثواب يې داسې کېږي، لکه يو ژوندى سړی چې نېکي کوي او ثواب يې کېږي.

قاصد ورته وويل چې صاحبه موبړ هم دومره پوهېږو، نادانان نه يو که چېرې هغه علم ياد کړی وي، خو موبړ به پوه شوي و و چې علم وايي، ولې هغه د ټولو خلکو د وړاندې ونه ياده کړې ده او په دې خو هرڅوک پوهېږي چې علم د يو څيز نوم دی او ونه د بل څيز.

هغه عالم وويل چې ته بيا پوه نه شوي، تاله مثال په کار دی چې ښه پوه شي. گوره يو سړی وي نو د چا پلار وي او د چا زوی وي او د چا لمسى وي او د چا نېکه وي او د چا خورنۍ وي او د چا ماما وي او د چا تره وي او د چا وراره وي او د چا ترورزی وي او د چا تربور وي او د چا ورور وي او د چا اشنا وي او د چا دښمن وي او د چا دوست وي، نو اوس ته گوره همدغه يو سړی دی او هر نوم له دې نومونو چې په خپل ځای کې ورته څوک وايي، نو ويلی شي که نه شي؟

قاصد وويل چې بېشکه ويلی شي. نو هغه عالم وويل چې داسې علم ته هم دواړه نومه ويلی شي. که دې خوښه وي نو ورته علم وايه او که دې خوښه وي، نو ورته د

ژوندانه ونه وایه، دواړه نومونه یې برابر دي هېڅ فرق په کې نشته.
قاصد چې دا خبرې واورېدلې تسلي یې د زړه وشولله او له عالم نه یې رخصت
واخیست او د خپل کور په طرف راوان شو چې ښار ته ورسېده پاچا ورته په امید کې
و چې دربار له ورځې پاچا ترې پوښتنه وکړله، ویل یې چې ووايه مېوه دي و موندله او
که نه دي ده موندلې؟

قاصد ورته له سره کیسه شروع کړله، خپل رېږدل او په ملکونو او په غرونو او په
بیابانو ګرځېدل او د خلکو مسخري کول تول حال یې ورته بیان کړ. چې پاچا واورېده،
نو ډېر خپه شو، ونې ویل چې ستا رېږعت شو او زما مطلب ونه شو. پس له هغه قاصد
ورته د هغه عالم خبره په ښه شان سره بېله بېله، جدا جدا واوروله. چې پاچا واورېدله
ډېر خوشحال شو او قاصد له یې د ګرځېدلو له مشقت نه دوه برابره دولت ورکړ او پس
له هغه باقی عمر د علم او د عالمانو په ساتنه او په پالنه کې شو او حکم یې وکړ چې
هرڅوک دي واورې چې علم نه په واره دی او نه په زاړه دی، خو زده کړه دي کوي که
لوی وي او که ورکې وي.

((مولوي احمد))

د متن لنډيز:

دغه کیسه د علم او پوهې د ارزښت په اړه ده. په کیسه کې چې کومه ونه یاده شوي
د هغې نه موخه علم او پوهه ده چې علم نه زړېږي او تل تر تله وي. که یو عالم
له ژونده سترګې پټې کړي بیا هم د خپل علم له امله یادېږي. او نوم او یاد یې په
کتابونو او د شاګردانو په ذهنونو او ژبو کې ګرځي او دغسې عالمان او پوهان د
خپل علم له برکته تر پېړیو، پېړیو پورې ژوندي وي.

۱- زده کو ونکی دی کیسه په چوپه خوله و لولې او بیا دی بی مقصد په تو لگی کې و وایې.

۲- زده کو ونکی دی د کیسې یو پراگراف په وار سره ولولې او خبرې دی پرې وکړې.

۳- زده کو ونکی دی د کیسې مطلب په خو لنډو کرښو کې ولیکي او په تو لگی کې دی یې په وار سره و وایې.

۴- زده کو ونکی دی په لاندې پاراگراف کې نومونه په نښه کړي او و دی وایې چې کوم ډول نومونه دي:

گوره یو سړی وي، نو د چا پلار وي او د چا زوی وي او د چا نسی وي او د چا نیکه وي او د چا خور یې وي او د چا ماما وي او د چا تره وي او د چا وراره وي او د چا ترورزی وي او د چا دینمن وي او د چا دوست وي.

۵- زده کو ونکی دی په کیسه کې نو مخړې (ضمیرونه) پیدا کړي چې کوم ډول نو مخړې یې راغلي دي؟

۶- زده کو ونکی دی لاندې یو بیستي خواب کړي.

◆ قاصد ولې په ځنگلونو کې گرځیده؟

◆ پاچا قاصد په څه شي پسې لیږلی و؟

◆ قاصد د پاچا لپاره څه راوړل؟

◆ پاچا د قاصد له خبرونه وروسته څه پرېکړه وکړه؟

۷- زده کو ونکی دی د کیسې ځایونه او اشخاص په گوته کړي چې کوم ځایونه او کوم اشخاص په کیسه کې راغلي دي؟

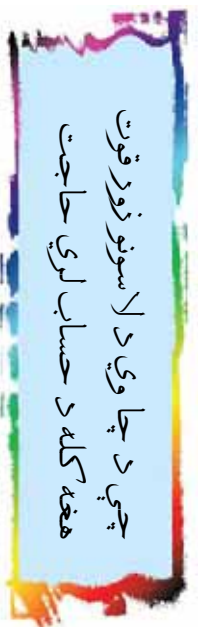
زده کورنکي دي لاندینی، کیسه په کورکي په غورسره ولولي، لنډ مطلب دي بي په خپلو کتابچو کې وليکي او سبا ته دي بي د تو لگيو الو په وړاندې واوروي.

وايي چې اوښ، غوايي او پسه سره ملگري شول په لاره روان وو، د وښو يوه گېډۍ يې وموندله. پسه وويل چې دا واښه لږ دي ټول پرې نه مېرېږو، که يې و وېشو، نو د يوه کار هم پرې نه کېږي. ښه به دا وي چې په موبز کې کوم چې مشر وي همغه دي و خوري، ځکه چې مشر په هر ځای کې د عزت وړ او حقدار وي.

اوس نو راځئ چې د خپل عمر زياتوالی ثابت کړو. پسه وويل: چې زما تاريخ تر ټولو زيات دی، ځکه چې د هغه پسه سره د خپلوی، اړیکه لرم چې د حضرت ابراهيم لپاره د جنت نه رالېږل شوی و، نو دا واښه زما حق دی، تاسو دواړه بايد صبر وکړئ.

غوايي وويل: چې ته خو تر ما ډېر کشر يې زه د هغو غوايانو تر يوړ يم چې حضرت آدم په لومړي ځل په جج ترلي و او ځمکه يې پرې قلبه کړې وه، نو له دې امله دا واښه زما حق دی، زه تر تاسو دواړو مشر يم.

په دې وخت کې اړين غرانگه کښته کړه او د وښو گېډۍ يې په خوله کې اوچته کړه او وښې وويل: چې زما خو د عمر تاريخ ټاټوبو لو ته څه اړتيا نشته؛ ځکه هر چا ته معلومه ده چې زه له بنډنه لوی او غټ يم او بل څوک په لوی والي او ځواک کې د ځان جوگه نه وينم، نو ښکاره خبره ده چې په عمر کې هم تر تاسو زيات او پخوانی يم. دا گېډۍ زما حق دی، بايد زه يې وخورم.

دوه وېشتم لوست

خوز ژبې شاعري سيد حسن خان

د پښتو ادب معاصره دوره ډېر نو ميالي ليكو الان او شاعران لري. دغو نو مياليو هر يو پخپل وار د خپلو شعرونو او ليكنو له لارې د ټولني دردونو ته انعكاس وركوي او د اصلاح او سمون لپاره يې شعرونه ويلي او په نثر كې يې ليكنې كړي دي.

د دغو نو مياليو ليكوالو او شاعرانو د فكر او ادب ذخيره مورخ ته د كتابونو په شكل پاتې ده او زموږ د معاصر ادب يوه لويه ذخيره ده. په دغه ډله كې يو هم سيد حسن خان دی چې په دې لوست كې به يې وپېژنو.

۱- په معاصرو شاعرانو كې كوم شاعران پېژنئ؟

۲- د خوز ژبې شاعر سيد حسن په اړه معلومات لری؟

سيد حسن خان ((حسن)) د سيد حسين پاچا زوی د کونړ له سيدانو څخه و. په ۱۲۷۰ هـ . ش . کال د لغمان په چارباغ کې زېږېدلې دی. لومړنۍ زده کړې يې په خصوصي توگه سرته رسولې وې. بيا يې نورې زده کړې په عسکري ښوونځي کې پای ته ورسولې او د هغه وخت د حرب په وزارت کې يې خپله دنده پيل کړه چې د ژوند په وروستيو کې يې د فرقه مشر په رتبه د حرب په وزارت کې د حربي رئيس په حيث کار کاوه.

ښاغلی سيد حسن که څه هم په عسکري چارو کې بوخت و، خو د ځانگړې مطالعې له لارې يې په ډېرو مسايلو کې ژور معلومات درلودل. همدا رنگه له پښتو ژبې او ادب سره يې زياته مينه وه او په پښتو شعر کې د لومړۍ ډلې په شاعرانو کې حسابېده. د سيد حسن د شعر ژبه روانه، خوږه او شعر يې په نادر و خيالونو او مفاهيمو ښکلې و.

په شعر کې يې انتقادي مضمونونه هم زيات و. د پښتو له پخواني ادب سره يې هم ژوره مينه لرله، تل يې مطالعه کوله. دغه شعر يې د لوړ خيال او ژور فکر څرگنده نمونه ده:

شاني سناس دې پر سل خايند اړلا شي
رافسلا تا پرېشاني د زلفو کور ته
هوسې، خو ته، کې لا خپل مشک د زملا پر ناف کې
چې د سنا د زلفو بوی خور شو هس لور ته

د غازي امان الله خان له وروسته چې په هېواد کې کورنۍ اړو دوې رامنځ ته شو، سيد حسن خان په ننگرهار کې د ((کورغم)) په نامه يو اخبار راو ايست. هغه د ملي بوزوالي تينگ پلوی و چې دغه پيغام يې د هېواد د بقا سره تړلی گانډه او په خپلو شعرونو کې يې خلکو ته رساوه.

وي، چي غونډه شئ منفق شئ
 ټول وطن به مسخ شئ سنا سني زوس ته
 که خواړه ذليل به که حق به دنيا کي
 نشانه به شئ لا ټول عالم پيغمور ته

لاکه څنگه چې د نوموړي لورږه او خوږه شعري طبعه وه، هماغسې په مجلسونو کې هم ډېر صميمي و. مجلس يې خوږ او بې تکلفه و. ښاغلی عبدالروف بېنواد سيد حسن خان د شعر په اړه داسې و ابي:

((ده اشعار زياتره اصلاحي، تنقيدي او نهضتي روح لري او د وطن خواهی لور احساس پکې ځلېږي. د ده له اشعارو څخه څرگندېږي چې ده غوښتي دي چې پخپلو سوځو و نکو اشعارو ولس راوبښ او د هغوی د افکارو لاره اصلاح کړي. حتی کله کله په ډېرو سختو او درشتو الفاظو د قوم نا اهلان تنبيه کوي.))

څرنگه چې دی يو مبارز و، نو تل يې د استبداد په وړاندې دريځ لاره. له دې امله يې د ژوند ډېره برخه د وخت په زندانونو کې تېره کړه.

دغه خوږ ژبی او نوميالی شاعر په ۱۳۱۹ هـ ش. کال په کابل کې وفات شو.
 د سيد حسن خان حسن د کلام نمونه داده:

په نغمه اکه بېل غږ بېل زده کي
 پنه خوله وينه د گل له بېل زده کي
 مرخت په س کي له غنچي نه رانه شمس
 په هو اکه وږمه چلېل زده کي
 د اغزي په چن د گل س له هم از شم
 په خيره صورت د گلر سانل زده کي
 نسف شم په اغوش سس از لا کي
 په هس بوټي د گلشن تاوېدل زده کي

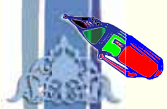

مژده لاهورې نه غورمېزې ولې
اډاډېښه پېر دلا غوټې، توکل زده کې څه
کورني مړغه په شان به خومو څه ژوند کې څه
د شاهين په دود ازاډ الوتک زده کې څه
که د فورس اسايش او ارام غوامې
گهوامې غونډې د خان کېډلک زده کې څه
څې نډې شمې گاموان همې کې څه منزل لاهورې
د جوس په اوواز تلک او ساتلک زده کې څه
مراحت پېرېر دلا زحمت واخله سيل حسنه!
د وطن په دسر د غورمېرېدلک زده کې څه

د متن لنډيز:

سيد حسن خان حسن د پښتو ژبې نوميالی شاعر و. په عسکري چارو کې د حرب رئيس و. اصلي ځای يې کونړ او په لغمان او کابل کې اوسېده. د ملي احساس خاوند او په وطن مين شاعر و چې شعرونو يې انتقادي او اصلاحی بڼه درلوده. په شعر کې يې هنري اړخ هم پياوړی و. سيد حسن خان په معاصره دوره کې هغه شاعر و چې د شعر پيغام يې په ښکلې هنري جامه کې راغښتی و.

- ۱- زده کو ونکی هی لاندی یو بنسیتی خو اب کړی.
- ◆ سید حسن خان کوم هی دوری شاعر و ؟
- ◆ د سید حسن خان د شعر پیغام څه و ؟
- ◆ سید حسن خان څه دنده درلوده ؟

۲- زده کو ونکی هی په وار سره شعر و لولای او مفهوم هی یی په خپلو خبرو کې و وایی.

۳- زده کو ونکی هی د سید حسن خان د شاعرۍ مهم ټکی په یو، یو پراگراف کې ولیکي او بیا هی یی په وار سره په ټولگی کې و وایی.

۴- زده کو ونکی هی په لاندې بیتونو خبرې وکړی او هر یو هی خپل نظر څرگند کړی:

مړی دی له وېرې نه غوړم پړی والی
 انله پېښه، پړ پړ دله غوټی توکل زده کړه
 کورنی مریغه په شان به خوم له ژوند کړی
 د شاهین په دود ازاد الوتک زده کړه
 که د فورسې اسایش او اسامر غوامر هی
 گهو اسرې غوټلې د ځان کی بدل زده کړه

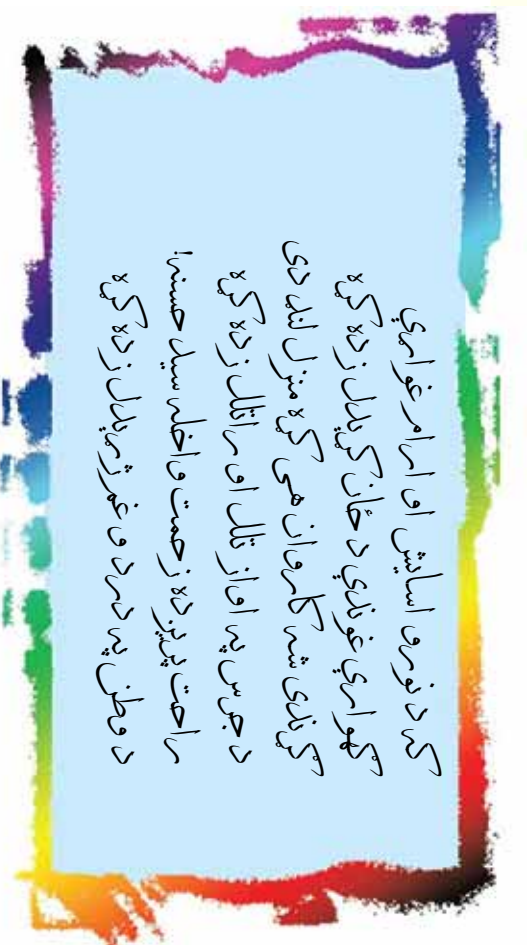
- ۵- لاندې لغتونه معنا او په جمله کې وکاروی:
- ۱- انعکاس ۲- حرب ۳- درشت ۴- نااهلان
- ۵- اسایش ۶- گهو اره ۷- جرس ۸- استبداد

- ۹- مبارز ۱۰- دریغ
- ۶- په لاندې جملو کې کوم نوم مخري (ضمير ونه) راغلي دي، په نښه يې کړئ:
- ◆ زه بل قلم درکوم.
 - ◆ ستا بکس مې هيڅ په کار نه دی.
 - ◆ څوک به زما د پوښتنې ځواب و وايي؟
 - ◆ نور مېلمانه هم راغلل.
- ولې درس و ايو؟

زده کوونکي دي د سيد حسن خان حسن د شعر لاندې بيتونه په کور کې و لولي او د هغو مفهوم دي په څو کرښو کې وليکي او بله ورځ دي يې هغه په ټولگي کې واوروي.

د اڼينو زيانونه

نشته د اسلام په سپېڅلي دين کې حرامه بلل شوي ده. هر ډول نشته د بدن ذهني او بدني ځواک او توازن له منځه وړي. له همدې امله معتادين د توکي په اوزو بار کېږي او کله کله ناوړه کارونو ته هم لاس اچوي. نشته په توکي د سړي اعتبار کموي او خلک پرې بې باوره وي. د نشته بې توکو کارول معمولي بېت رامنځته کوي او کله د مرگ سبب هم کېږي.

د نشته بې توکو ډولونه زيات دي چې يو ډول بې اڼين دي په دې درس کې د اڼينو د استعمال زيانونه تاسو ته درپېژنو.

ايسن يوه تور بڅخه نسواري ماده ده چې د يوه بوټي له شبرې څخه چې کوکنار نومېږي لاس ته راځي. د انسانانو معلومات د ايسنو او د هغه د طبي تاثيراتو په اړه کم تر کمه څلور سوه کاله مخکې تر مېلاده رسي. په ځينو سرچينو کې داسې راځي چې په اروپا کې مجاريان لومړني کسان و چې د کوکنارو له بوټي سره يې اشنايي پيدا کړې وه. وروسته بيا د روميانو او يونانيانو په ليکنو او اثارو کې د څښاختو يادونه شوي ده. د اسلامي تمدن په دوران کې هم ځينو شاعرانو په خپلو شعرونو کې د ايسنو نوم ياد کړی دی او ځينو پوهانو او طبیبانو لکه بلخي ابو علي سینا او محمد زکريا رازي د بېلابېلو ناروغيو د درملنې لپاره له ايسنو څخه په ډېره کمه اندازه استفاده کړې ده.

که څه هم اټین په طبابت کې په یوه ټاکلې فیصده، د دردونو د تسکین لپاره د ځینو دواگانو په جوړښت کې کارول کېږي، خو د نوموړو دواگانو استعمال د ډاکټر له اجازې پرته زیات خطر ناک او د بېلا بېلو ناروغیو لکه: سرطاني ناروغیو، مسمومیتونو او حتی د مړینې لامل ګرځېدای شي.

د اټینو استعمال په لومړي سر کې په معناد سړي کې یو ډول کاڼه خوشحالي منځته راوړي، خو له ځنډه وروسته استعمالونکي شخص ستړیا، زړه بډي او مسمومیت احساسوي. تریاکي کسان تل له یوه سخت او مزمن مسمومیت سره مخ وي چې دغه مسمومیت کله ناکله د مړینې لامل هم ګرځي.

د اټینو او نورو نشه یي توکو استعمال د ملیونونو انسانانو د تباهي سبب ګرځي او په ټولنه کې اخلاقي انحطاط او ټولنیز ناروین رامنځته کوي، حال دا چې د مخدره توکو د کرکېلي او قاچاقو ګټې د یو شمېر بد مرغو، حریصو او ماده پرستو عناصرو جیب ته ځي چې تل د خپلو شخصي ګټو فکر کوي. د اټینو استعمال او قاچاق په یوه ټولنه کې د ډېرو لویو جرمونو لکه غلا، وژنې، لوټیاري، تېري او نورو سلګونو فسادونو لامل ګرځي.

د اټینو روغتيايي او روحي زیانونه:

- ۱_ مسمومیت
- ۲_ د زړه ناروغي
- ۳_ ډنګر توب او د بدن عمومي کمزوري
- ۴_ د سږو سرطان
- ۵_ د بدن د وزن کموالی
- ۶_ د حافظې کمزوري
- ۷_ د ستړیا احساس
- ۸_ د جنسي میل کمزوري.

د لوست اصلي پيغام:
اين يو ډول نشه يي توکي دی چې استعمال يي د بېلا بېلو ناروغيو، لکه: سرطان، زېري، د زړه درېدنې، د وينې د فشار، خپگان او د انزوا سبب گرځېدای شي او ټولنه د ناروغي او نابودۍ کڼدي ته غورځوي.

څرگندونې

- ۱_ مسموميت: زهرجن کېدل
- ۲_ د حافظې کمزوري: د خبرې هېرول
- ۳_ مزمن مسموميت: په دوامداره توګه د بدن زهرجن کېدل.
- ۴_ اخلاقي انحطاط: اخلاقي کمزورتيا

۱- زده کو ونکی دی لاندی پو بنستی خواب کړي:
♦ د مخدره توکو استعمال څه ډول زیانونه منځ ته راوړي؟
♦ د مخدره توکو روحی او ځاني زیانونه وړیاست؟
۲- زده کو ونکی دی متن په اوچت اواز ولولي او د درس مفهوم دی په لنډو ټکو کې وړایي.

۳- زده کو ونکی دی لاندې لغتونه معنا او په جملو کې وکاروي.
۱- معتاد ۲- کاذب ۳- مزمن ۴- ناوړین ۵- انزوا
۴- زده کو ونکی دی سم خواب په پښل په نښه کړي:

♦ د ایښو استعمال:

الف: بدن قوي کوي
ب: حافظه قوي کوي

ج: د زړه ناروغي رامنځته کوي.

۵- زده کو ونکی دی ناسم خواب په نښه کړي:

د ایښو کارول:

۱- مسمومیت رامنځته کوي.

۲- بدن ډنگر او کمزوری کوي.

۳- د سپرو سرطان رامنځته کوي.

۴- حافظه غښتلې کوي.

۶- زده کو ونکی دی په وارسره د ایښو د استعمال زیانونه څرگند او وشماری.

زده کو ونکی دی په خپل چم او گاوندکی وگوري، که کم معتاد وي د هغه په اړه دي خو کرښې وليکي او بله ورځ دي يې په تو لگي کې واوروي.

زده کو ونکی دی د نشې په اړه يوه رښتيني کيسه وليکي او بله ورځ دي يې په تو لگي کې واوروي.

روپړۍ او دارو

د يوه روغتون رئيس د روغتون کتنه کوله، په يوه واک کې و چې د يوه ناروغ زگبروي يې واورېدل. ورژدي شو، تر روغبر وروسته يې ترې وپوښتل:

نن دي دارو خوړلي دي؟

ناروغ وويل: نه ځار دي شما! دارو يې رانه کړل.

رئيس په ډېره غوسه نرس ته غږ کړ، ورته وېي ويل: ولې دي نن دارو نه دي ورکړي؟

نرس له ناروغه پوښتنه وکړه، گولې دي خوړلي دي؟ ناروغ وويل: هو! بيا يې ترې وپوښتل پېچکاري يې درته کړې ده؟

ناروغ وويل هو! په دي وخت کې رئيس ناروغ ته وويل: بڼه نو لکه چې داگو لې او پېچکاري دارو نه دي؟!

نرس وويل: ښاغلی ډاکټر صاحب دا ناروغ روپړۍ دی او يوازې ((اين)) دارو گڼي.

خلر و يشتم لوست

عبدالرحمان بابا

په پښتو شاعرانو کې تر ټولو مقبول يا ډېر منلی شاعر څوک دی ؟
د پښتو ادبياتو د تاريخ په منځنۍ (کلاسيکه) دوره کې ډېر ښه او غوره شاعران تېر شوي دي چې يو يې عبدالرحمان بابا دی. په پښتو شاعرانو کې چې کوم عام مقبوليت او درناوی د عبدالرحمان بابا په برخه دی، تر دې وخته د بل هېڅ شاعر نه دی په برخه شوی.
په اووم ټولگي کې مو د همدغې دورې يو بل مشهور شاعر عبدالقادر خټک وپېژانده، په دې لوست کې به د عبدالرحمان بابا په اړه و لولئ.
■ د عبدالرحمان بابا په اړه څه معلومات لرئ ؟
■ ولې عبدالرحمان بابا په ولس کې زيات مشهور دی ؟

نوميالی عارف، مشهور صوفي او خوږ ژبی شاعر عبدالرحمان بابا د عبدالستار زوی دی. عبدالرحمان بابا په ۱۰۴۲ هـ. ق. کې د پېښور ښار ته نژدې په بهادر کلي کې زېږېدلی دی.

له زيات ټولنيز مقبوليت او ادبي شهرت سره سره د رحمان بابا د ژوندانه په اړه هر اړخيز معلومات نشته. که څه هم د خلكو په منځ کې د هغه د ژوند پېښو په اړه ځينې شفاهي روايات او كيسې شته، خو د مستندو او باوري منابعو د نشتمالي له امله هغه دومره باوري نه دي.

د عبدالرحمان بابا په اشعارو کې هم د هغه د ژوندانه د حالاتو په اړه ډېرې لږې څرگندونې راغلي دي چې د هغو له مخې د هغه د ژوندانه په اړه هم ډېر معلومات نشو ترلاسه کولای.

د عبدالرحمان بابا د ژوندانه زماني ته نژدې ليکوال محمد هوتک پخپل اثر پټه خزانه کې د عبدالرحمان بابا په اړه ليکلي دي:

((د فقهې او تصوف کتابونه يې په پېښور کې له ملا محمد يوسف يو سفري څخه ولوستل. د نورو علومو د زده کړې لپاره کوهات ته لاړ او ډېر علوم يې هلته ولوستل او لوی عالم شو.))

عبدالرحمان بابا ان د ځوانۍ له وخته ډېر پرهېزگار او عابد انسان و. تل به د خدای ﷻ په عبادت بوخت و.

داسې معلومېږي چې عبدالرحمان بابا د ځوانۍ له مهاله درياضت او عبادت تر څنګ شعر هم وايه. د بابا شعر د هغه د شخصيت پېژندلو ښه هنداره ده. په اشعارو کې يې ديني، اخلاقي، ټولنيز او نور مسائل نغښتي دي. عبدالرحمان بابا په پښتو شاعرۍ کې ځانته ځانگړې لاره درلوده چې تر هغه وروسته ډېر شاعران د هغه پر لاره تللي دي.

عبدالرحمان بابا په خپلو اشعارو کې د خپل وخت او د ځينو پخوانيو شاعرانو يادونې کړي دي. په پښتو کې يې د ميرزا خان انصاري^(۱)، دولت لوانې^(۲)، خوشحال خان خټک^(۳) او نورو نومونه ياد کړي دي. همدارنگه يې د سنڀلي غزنوي^(۴)، حافظ شېرزي^(۵) او نورو

نومونه هم ياد کړي دي. له دې څخه داسې نتيجه اخلو چې عبدالرحمان بابا په شعر و شاعري کې ښه مطالعه درلوده. علم او پراخي مطالعې د هغه په شاعري اغېز کړی دی او د هغه شعر يې په ولس کې دومره مقبول کړی چې ټول يې په کورونو کې د شعر ديوان لولي او فالونه پرې گوري.

د عبدالرحمان بابا په شاعري کې د الله ﷻ او د رسول ﷺ مينه پرته ده مور ته د پند، تنگ، غيرت، لور همت، قناعت، سخاوت، زيار او بشردوستي درس هم راکوي. عبدالرحمان بابا يو ټولنيز مصلح دی. د ټولني هو ساينه او ښکمرغي غواړي او د دغې ښکمرغي رښتيني لاره انسان ته ورنښيي.

د عبدالرحمان بابا شاعري ډېره پراخه او عامه ده. د هر عمر او هر مزاج څښتن چې يې شعرونه لولي، داسې انگېري چې دا شعرونه يې زما لپاره ويلي دي. د عبدالرحمان بابا شاعري د هر چا ذوقې تنده ماتوي.

عبدالرحمان بابا پخپله يو ځای د خپل شعر په اړه وايي:
چې منکر پرې اعتراض کولی نه شي
دا دې شعر دی رحمانه که اعجاز

عبدالرحمان بابا په ۱۲۸ هـ . ق . کې له دې نړۍ سترگې پټې کړې او د پښتور په هزارخاني هديره کې خاورو ته سپارل شوی دی. قبر يې د افغانستان د پښتو ټولني له خوا په ۱۳۳۶ هـ . ش . کې جوړ شوی دی. په زيارت يې هر کال پسرلنی مشاعره کېږي. ډېر شاعران، ليکوال او نور وگړي يې زيارت ته وروان وي.

د عبدالرحمان بابا يو ښکلی صوفیانه غزل:
که څوک لاس له سوډه و کارې زيان نشم
په منځ باندي قانک او تاوان نشم
د وفا خبره امان دي بل خوا درومي
دا منع د زماني په دوکان نشم
جدايي له اشنايمه پيدا کړي
دا اشنا لره هېچ غرد هجران نشم
مکې طاف و خدای ﷻ ته پاسي په امان شي
که بل خوا ته د هېچا امان نشم
هغه ياره به زلا و کومه خوا ته خوامر
چې پي هېچري منزل او مکان نشم
دلبران که هر څو ډېر دي په جهان کې
زما ياره غونډي دلبر په جهان نشم
چې هر قل لري، هر زلفي، هر سرې شوډلوي
دغه هسي مرځ آفتاب په اسمان نشم
عشق عاشق لره يو هسي گلستان دی
چې وياغ وته پي لاره د خزان نشم
عاشقان په عشق کې واره سلطانان دي
په دا بنهس کې نېست کار او تاوان نشم
که مجنون غونډي په عشق کې څوک صادق شي
د ايلي په دروازه کې دربان نشم
د انايان به د رحمان په قال پوهيږي
دلته کار د هر نااهل و نادان نشم

د متن لنډيز:

د عبدالرحمان بابا د پلار نوم عبدالستار خان دی. هغه په ۱۰۴۲ هـ . ق. کي زېږېدلې دی. په پښتو ژبه کي تر ټولو زيات مقبول شاعر دی. شعر ونه يې ډېر ژور و صوفيانه او عارفانه رنگ لري. د شعرونو د يوان يې خوڅو ځله چاپ شوی دی. په انگرېزي او اردو ژبو هم ژباړل شوی دی. عبدالرحمان بابا په ۱۱۲۸ هـ . ق. کي مړ او د پېښور د هزارخاني په هديره کي ښخ دی. زيارت يې په ۱۳۳۶ هـ . ش. کال کي د پښتو ټولني له خوا جوړ شوی دی.

۱- ميرزا خان انصاري: ميرزا خان انصاري د روښاني غورځنگ يو شاعر و چي تر عبدالرحمان بابا پخوا تير شوی دی.

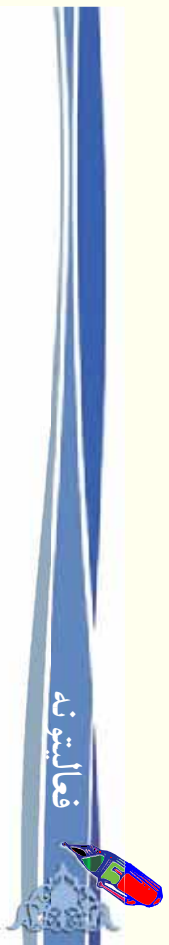
۲- دولت لوانی: دولت لوانی هم د روښاني غورځنگ او د ميرزا خان د وخت شاعر و.

۳- خوشحال خان خټک: د پښتو ژبي مشهور شاعر چي تر عبدالرحمان بابا دمخه و.

۴- سناني غزنوي: د فارسي ژبي مشهور شاعر و.

۵- حافظ شيرازي: د فارسي ژبي مشهور شاعر و.

۱- زده کو و نکي دې متن و لولي او بيا دې هر يو د عبدالرحمان بابا په اړه معلومات وړاندې کړي.

۲- زده کو و نکي دې شعر په لور او از و لولي او هر زده کو و نکي دې يو، يو بيت معنا کړي.

۳- زده کو و نکي دې لاندې پوښتنې ځواب کړي.

◆ عبدالرحمان بابا چېرې زېږېدلې او چېرې بېخ دی؟

◆ عبدالرحمان بابا له چا نه زده کړه کړې وه؟

◆ د عبدالرحمان بابا شعر و لې په و لس کې دو مره مقبول دی؟

۴- زده کو و نکي دې د عبدالرحمان بابا د شعر ځانگړتيا وي په څو کرښو کې وليکي او په ټولگي کې دې بې په و ارسره و وايي.

۵- زده کو و نکي دې و وايي چې په لوست کې پر عبدالرحمان بابا سر بېره نور کوم شاعران راغلي دي.

۶- ستاسې د عبدالرحمان بابا شعر و لې خو پښېږي؟ خپل نظر څرگند کړئ!

۷- زده کو و نکي دې لاندې لغتونه معنا او په جملو کې و کاروي.

اعجاز قلنگ متاع پاسلی قال دريان

که د عبدالرحمان بابا په څېر د کوم بل شاعر په اړه معلومات لری په کور کې بې و لیکئ او بله و ریځ بې په ټولگي کې و اوروی.

اوبه او چاپير يال

اوبه د الله تعالیٰ ډیر ستر نعمت دی. ټول ژوي، ونې او بوټي په اوبو ژوندي وي. له اوبو پرته د نړۍ پرمخ ژوند ناشونی دی. ونې او بوټي ځنگلونه او ورشوگانې جوړوي. ځنگلونه او ورشوگانې چاپیریال سمسوروي. هوا پاکوي، د ژویو استوګنځایونه او خواړه برابروي، نو د اوبو سرچینې باید وپېژنو او پر اهمیت یې پوه شو.

■ اوبه د ژوندانه سره څه اړیکه لري؟

■ د چاپیریال په نسپړازۍ کې د اوبو د اهمیت په اړه څه فکر کوئ؟

اوبه د الله تعالی ﷻ يو ستر نعمت دی. بې اوبو د نړۍ يو ژوی هم ژوندی نشي پاتې کېدای. که اوبه نه وای، نو د ځمکې پر مخ ژوند کول ناشوني و. ټول حيوانات، نباتات او انسانان د ژوندانه لپاره اوبو ته اړتیا لري. د چاپېریال له بېلابېلو توکو څخه ژوي گټه اخلي، د چاپېریال ښکلا او ښېرازي هم د اوبو په شتون پورې تړلې ده.

وڼي بوټي هم په اوبو زرخوښېږي. وڼي بوټي ورشو گانې او ځنگلونه جوړوي. دغه ورشوگانې او ځنگلونه د چاپېریال د سمسورتیا او ښېرازي، لامل گرځي. ځنگلونه د هوا پر پاکولو او د اوبو پر زېرمه کولو سربېره د ودانیو او سمون لږگي برابروي. ځنگلونه د وېجاړو و نکو بادونو او سیلابونو مخه هم نیسي.

د حیواناتو ډېره اندازه خواره له وینو او بوټو څخه تر لاسه کېږي او غلې دانې د انسانانو د خوړو یوه مهمه برخه برابروي. و اښه، بوټي، او غلې دانې هم د خپلې ودې لپاره اوبو ته اړتیا لري. دا ټولې ښېگڼې د اوبو له برکته دي. او سنی، پرمختیاوي د برېښنا او برېښنا د اوبو له برکته رامېنځ ته شوي ده.

موږ وېلای شو چې د ځمکې پر مخ د اوسېدو ټول امکانات د اوبو له شتون سره تړلي دي، نو پر دې باید پوه شو چې اوبه له کومو سرچینو تر لاسه کېږي او زموږ په ژوند کې څومره اهمیت لري.

د اوبو تر ټولو غوره سرچینې بارانونه او واورې دي. له وېلې شویو واورو او بارانونو څخه ډنډونه، خوږونه، سیندونه او سمندرونه جوړېږي. د بارانونو او وېلې شویو واورو د اوبو یوه برخه په ځمکه کې جذبېږي، دغه جذبې شوي اوبه د چیتوپه ډول او یا هم د کاربونو او شاه گانو له لارې هم د گټې اخیستنې وړ گرځي.

د ډنډونو، خوږونو، سیندونو او سمندرونو اوبه کله زیاتېږي او کله کمېږي. دغه زیاتوالی او کمښت په اورښت پورې تړلی وي، که اوبه کمې شي، د چاپېریال په ښېرازي ناوړه اغېز کوي، د تودوخې د درجې د لوړېدو لامل گرځي او کرکېلې ته هم زیان رسېږي. دغه ټول توکي بیا د ژویو او په ځانگړي ډول د انسانانو له ژوندانه سره کلکه او نېغه اړیکه لري، یعنې د انسانانو پر ژوند هم ناوړه اغېز کوي.

زموږ د هېواد د کرنيزو ځمکو لويه برخه په روانو اوبو خړوبېږي؛ خو يو شمېر للمي کرنيزي ځمکي د باران په اوبو هم خړوبېږي.
زموږ د هېواد په ډېرو سيمو کې د روانو اوبو سرچينې شته چې د کرکېلي، برېښنا او څښاک لپاره ترې گټه اخيستل کېږي؛ خو د يو شمېر سيمو روانې اوبه کمې دي؛ نو خلک د جوړولو (ښوونو) په واسطه خپلې ځمکې خړوبوي. دا طريقه زياتره په غرنيو سيمو کې ترسره کېږي او يا په هغو ځايونو کې عملي کېږي چې روانې اوبه نه لري او يا ډېرې لږې وي.

دغه لږې اوبه لومړی زېرمه کېږي او بيا ترې د اړتيا په وخت کې کار اخيستل کېږي. که څه هم دغه کار يو څه ستونزمن دی، خو په ځينو سيمو کې د کروندگرو د ستونزو ليرې کولو يو ازېښی لاره ده. دغه کار د چاپېريال په سمسورتيا او ټيکلا کې هم ونډه لري. د دې ترڅنگ په ځمکه کې د جذب شويو اوبو د رايستلو نورې طريقې هم شته. د

افغانستان په ډېرو سيمو کې دغه تر ځمکې لاندې اوبه راباسې او په بېلابېلو برخو کې ترې کار اخلي. کاربزنډه او څاه گانې د دغو اوبو د راباستلو يوه غوره طريقه ده. د اوبو د منابعو پر موندلو سربېره د اوبو پاکوالي ډېر زيات مهم او اړين دى، که دغه اړخ ته کلکه پاملرنه ونشي؛ نو انسان په ډول، ډول ناروغيو اخته کېږي. مونږ بايد د اوبو زېرمې بېگانه ونه لگوو او هم د اوبو په پاکو ساتلو کې مرسته وکړو او دکرتيا مخه يې ونيسو، چې ځان او ټولنه مو له ناروغيو څخه وژغورو.

اوبه د ځمکې پر مخ هغه طبيعي او ضروري توکى دى چې له شتون پرته يې په نړۍ کې ژوند ناممکن دى. په کار ده چې له اوبو څخه پرځاى او سمه گټه واخلو او تر ممکنه حده يې د پاکوالي او سيمه خيال و ساتو، ځکه چې اوبه يو حياتي توکى دى او له دې سره سره په ډېرو هېوادونو کې اقتصادي او تجارتي توکى هم دى چې ځينې هېوادونه له دغې

لاري نه هم ډېره گټه تر لاسه کوي.

د اوبو اهميت په پښتو ادبياتو کې هم ډېر زيات منعکس شوی دی، د بېلگې په توگه د پښتو ادبياتو د متخني دورې د خورا مشهور او نامتو شاعر عبدالرحمن بابا د يوري قصيدې، خو بيتونه لولو:

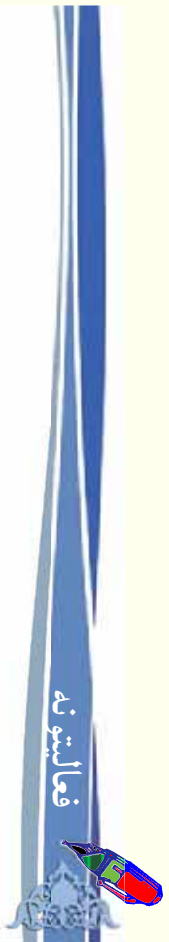
هس چې گڼت يې په باران او په سيلاب وي
د هغو کس به واره په عذاب وي
د هفتان به يې همم خان خراب وي
و اسمان ته به يې سسگي وي خنلې
د باران له انظاره به يې خواب وي
لکه خوک چې تلوي يې په کهي کې
د هغه ماهي په طرس به کاب وي
لا به کله بارانونه پرې نزل شي
چې نخيل و زراعت به يې سپراب وي

د متن لنډيز:

اوبه د ژوند ماده ده. نباتات يا وني او بوټي د خپلې ودې او نمو لپاره اوبو ته اړتيا لري، ټول ژوي د ژوندانه لپاره اوبو او سمسور چاپېريال ته اړتيا لري. زموږ په هېواد کې اوبه د انرژۍ د توليد يو ازينۍ او اسانه وسيله ده. د اشرف المخولقات (انسان) په لاس رامنځته شوي او سني حيرانوونکي پرمختگونه د اوبو په انرژۍ پورې تړلي دي.

موږ بايد د دې مهمې او ارزښتناکې حيايي مادې په زېرمه کو لو، پاکو ساتلو او بې خايه نه مصرفولو کې فعاله ونډه واخلو.

- ۱- زده کو و نکي دي متن د کتاب له مخي په لور غږ و لو لي.
- ۲- خو زده کو و نکي دي په و ار سره د او بو پر منابعو خبري و کړي.
- ۳- خو نور زده کو و نکي دي د چاپېريال په اړه و غږېږي.
- ۴- يوه ډله زده کو و نکي دي گران لغتونه پر تخته وليکي، بله ډله دي د نښو و نکي په مرسته هغه معنا کړي.

۵- زده کو و نکي دي لاندې لغتونه په خپلو کتابچو کې وليکي بيا دي معنا او په جملو کې و کاروي او په و ار سره دي په تو لگي کې و لو لي.

چاپېريال منابع سمسورتيا بنسټيز اړيکي ستونزي

۶- زده کو و نکي دي متن په چوپه خوله و لو لي، د درس لاند مفهوم دي په کتابچو کې وليکي او بيا دي يې په تو لگي کې و او روی.

۷- هر زده کو و نکي دي په خپل و ار سره د دو و ميو و نومونه و اخلي.

ځنگلونه او ونې بوټي په چاپېريال کې څه اغېزې لري. په دې اړه په کور کې يو مخ ليکنه وکړئ او بله ورځ يې په تو لگي کې و او روی.

شپږم ویشتم لوست

احمد شاه بابا - ملي مش او شاعر

هر ملک او ملت ملي او سياسي اتلان لري زموږ د گران هېواد افغانستان له نو مياليو مشرانو او اتلانو څخه يو هم احمد شاه بابا دی .
زموږ هېواد څه نا څه دوه پېړۍ د پرد يو يرغلگرو د لاس و هنو له کبله پاشلی او د کورنيو جگړو ښکار شوی و چي د احمدشاه بابا په هلو ځلو يې بېرته خپل پخوانی برم تر لاسه کړ . په دې درس کې تاسې ته د احمدشاه بابا په اړه معلومات درکو و .

■ د احمد شاه بابا شخصيت و لي د قدر وړ دی ؟

■ که د احمد شاه بابا ملي تدبير نه وای ، نو د افغانستان برخليک به څه ډول و ؟

احمد شاه بابا د زمانخان زوی د دولت خان لمسی په ۱۱۳۵ هـ . ق . کال په هرات کې زېږېدلې دی. پلار یې په هرات کې د افغاني قبیلو مشر و چې د احمدخان له زېږېدو څو میاشتې وروسته مړ شو.

د احمد شاه بابا پالنه د هغه مور (زرغونې انا) او ورو یې ذوالفقار خان وکړه او په کوچنیوالي کې یې مروجه علوم ور زده کړل.

کله چې د کورنیو گډوډیو له مخې کډه کولو ته اړ شول، نو لومړی فراه او بیا کندهار ته کډه شول. هغه وخت چې نادر افشار د هرات نیولو ته ملا وترله، نو په ښکاره یې له افغانانو سره نرم چلند غوره کړ. ډېر افغانان یې په خپل پوځ کې شامل کړل.

احمد شاه بابا هم په ۱۱۴۵ هـ . ق . کال کې د خپلې څیرکې او زړورتیا له مخې د دراني لښکرو د افسر په توگه وټاکل شو. دی په زیاتو سفرونو کې له نادر افشار سره ملاگرې و.

نادر افشار په ۱۱۶۰ هـ . ق . کال کې وژل شو، احمد شاه بابا د درباریانو له شورش نه د نادر افشار کورنۍ وساتله. د نادر افشار مېرمنې د دغه خدمت په بدل کې احمدشاه بابا ته د کوه نور الماس وروپاښه. د نادر افشار تر مرگ وروسته احمد شاه بابا او نور افغاني عسکر او افسران کندهار ته راغلل. څو ورځې وروسته د افغاني قبیلو مشران د واکمنۍ او مشر د تشې د ډکو لپاره د کندهار د شېر سرخ بابا په زیارت کې سره راټول شول او یوه جرگه یې جوړه کړه.

د دې جرگې غونډې څو ورځې روانې وې. د غونډې په نهمه ورځ د صابر شاه په نامه یو منگ راغی او جرگې ته یې وړاندیز وکړ چې د مشرتابه د ټاکلو واک ورکړي، ټولو یې خبره و منله. هغه په احمدشاه بابا باندي چې مشرۍ ته کانديد هم نه و، لاس کېښود او د غنمو وړې یې په پگړۍ کې ور وټو مېه.

په دې توگه احمد شاه بابا په پنځه وېشت کلنۍ کې زموږ د هېواد د واکمن په توگه وټاکل شو او د شېر سرخ جرگه په بریالیتوب پای ته ورسېده.

احمد شاه بابا په داسې وخت کې واکمن شو چې زموږ هېواد، د بهرنیو برغلګرو او کورنیو قومي او قبیلي اختلافاتو له کبله په کنټرول بدل شوی و. د ملي وحدت هغه ځلی چې بنسټ یې څو کاله د مخه د میریس خان نیکه په لاس ایټودل شوی و، نږدلی و. په دې وخت کې هغه ته د یو خپلواک افغاني دولت د جوړولو او د ملي وحدت رامنځته کولو درنه دنده مخې ته پرته وه چې په ډېر تدبیر یې د دغې درنې دندې ترسره کولو ته ملا وتړله. د دغه ستر ارمان د پوره کېدو لپاره تر هر څه لومړی د هېواد د ملکي او پوځي چارو سمون ضروري و.

احمدشاه بابا سرېږه پر دې چې په پوځي او سیاسي چارو کې د زياتي پوهې، زړورتیا، پیاوړي عزم او هوډ ځاوند و، د افغان ولس په روحیاتو او عینیاتو بڼه څېر و. هغه په دې پوهېده چې د خپل ولس له بشپړ ملا تر نه پرته د موجودو ستونزو هواری دروند او مشکل کار دی، نو له ټولو قومونو څخه یې شورا جوړه کړه چې ټولې پرېکړې به د همدغې شورا له خوا کېدې. ډېرې پوځي او ملکي ادارې د شورا د پرېکړو په نتیجه کې

جوړې شوي او د کار وړ کسان يې مقرر کړل.
له پوځي او اداري چارو وروسته يې د ملي وحدت د رامنځ ته کولو او يو خپلواک
غښتلي حکومت مسئله رامنځ ته کړه. شورادا و منله چې د ټول افغانستان د قومونو
مشران دې راوغوښتل شي او يوه لويه جرگه دې جوړه شي چې همداسې و شول او لويه
جرگه جوړه شوه.

لويې جرگې د احمد شاه بابا د يو موټي، خپلواک او غښتلي افغانستان د جوړولو
تجربيز ومانه او هغه ته يې د هغو افغاني سيمو د بيا نيولو اجازه ورکړه چې په ختيځ کې
د هند مغلي حکومت او په لوېديځ کې د ايران صفوي حکومت نيولي وې. احمدشاه بابا
هم د جرگې پر مشوره عمل وکړ او لومړی يې ختيځې سيمې له مغلي او بيا لوېديځې
سيمې له صفوي حکومتونو څخه بېرته ونيولې او يو غښتلی مرکزي حکومت يې جوړ
کړ. سياسي او جغرافيايي پولې يې ورته وټاکلې او د نوي افغانستان ملي، پوځي او
سياسي بنسټ يې کښېښود.

احمد شاه بابا د خپلې واکمنۍ په وخت کې دې ته هم اړ شو چې د خپل هېواد له
سرحداتو څخه وځي او د هېواد ختيځ خوا تر دهلي، شمال خوا تر بخارا او لوېديځ
لورې تر مشهده پورې ونيسي. د هغه دغه فتوحات د امپراتورۍ جوړول نه وو، بلکې
دغو ملکونو ته د عبرت داسې درس ورکول و چې بيا هيڅکله افغانستان ته په بده
سترگه ونه گوري.

هغه له ډېرو فتوحاتو سره، سره د خپل هېواد سره دومره مينه لرله چې د دهلي تخت يې
هم د خپل هېواد له غرو سره نه برابر او ه. د احمدشاه بابا د پاچاهۍ ۲۶ کلونه د يادوني
وړ لوړې ژورې لري. احمدشاه بابا سره له دې چې په ژوند کې يې سياسي بوختياوې
زياتې وې، خو د پښتو ژبې له شعر او ادب سره يې هم د زړه مينه لرله. دغه شعر يې له
گران هېواد سره د تودې مينې خورا په زړه پورې بهلگه ده :

سنا د عشق له وینو ډاک شول خپک وند
سنا په لاره کې بایلي زلمی سوسند
تانه راشمه زهرګی زما فارغ شي
بي له تاهې اندېښني د زمره ماروند
که هس شو مې د دنیا مالګونو ډېر شي
زما به هېب شي دا سنا ښکلي باغونو
د رقيب د ژوند منع به تاس په تاس کې مر
چې په توره پېښاند کاګوزاروند
د ذهلي قحط هېرمه چې رایا یاد کې مر
زما د ټمکلی پېښو نغو او غرو سوسند
که تمام دنیا یو خوا، تېر بل خوا یې
زما خوښ دي داغ سنا تش ګاګونو
احمد شلا به داغ سنا قلم هېس نه کا
که وښيي د تمام جهان ملکونو

له بده مرغه زموږ هېواد د بیلا بیلو ښکېلاګرو د تاراکونو پر مهال تر هر څه زیات فرهنگي زیانونه لیدلي دي. زموږ د هېواد د علمي او فرهنگي پرمختګ بهیر د نادر افشار په تاراکونو کې هم ډېر ټکنی شو. کندهار د څه وخت لپاره خپل مرکزي حیثیت له لاسه ورکړ. کله چې د احمد شاه بابا په لاس په ۱۱۶۰ هـ. ق. کال کې د یو څو اکمن او خپلواک افغاني دولت بنسټ کېښودل شو، کندهار یو ځل بیا د پخوا په څېر د علم او فرهنگ مرکز شو.

احمد شاه بابا پخپله یو عالم، ادیب، فاضل او مدیر پاچا و. هغه ډېر عالمان، ادیبان او د نورو علومو او فنونو کارپوهان خپل دربار ته راټول کړل. د ډېرو علمي او ادبي کورنیو پالنه یې وکړه. بیا دغو کورنیو هرې یوې په خپل وار سره د هېواد د ولسونو په عملي،

فکري او فرهنگي روزنه او پالنه کې د يادولو وړ خدمتمننه وکړل.

لکه خرنگه چې احمد شاه بابا پخپله شاعر و ، همداسې يې د کورنۍ او دربار ځيني غږي هم د پښتو ژبې شاعران و . د ده د پاچاهۍ په زمانه کې نورگن شمېر ليکوال او شاعران هم رامنځته شوي دي .

د کورنۍ له غړو څخه يې د يادونې وړ شاعر د ده مشر زوی تيمور شاه و . تيمور شاه په پښتو او دري دواړو ژبو شعرونه ويل ، په دري کې د شعرونو ديوان لري . په دغه ديوان کې يې څو پښتو غزلې هم شته .

د احمد شاه بابا د دربار له ارکانو څخه وکيل الدوله ، عبدالله خان هم د پښتو ژبې تکړه شاعر و .

د پښتو په ادبي څېړنو کې دا خبره هم راغلې ده چې د لوی احمدشاه بابا تر پاچا کېدو وروسته پير محمد کاکړ د خپل علمي شهرت او فضيلت له مخې کندهار ته راوبلل شو او د بابا او د ده د زامنو او حتی چې د ده تر لمسيو پورې په دربار کې مقرب سړی و . پير محمدکاکړ د احمد شاه بابا د زوی شهزاده سليمان خاص استاد و . هغه د پښتو ژبې له ښو شاعرانو او د پښتو له ډېرو لوبو عالمانو څخه و ، چې د پښتو ژبې گرامر (معرفت الافغاني) يې وليکه .

– حافظ گل محمد مرغزي د احمد شاهي شاهنامې ليکوال د موسی زوی د پښتونخوا د صوابۍ مرغز او سېدونکی او د دربار ليکوال و .

– د احمد شاه بابا د رزمي کارنامو شاعر محمد رفيق خان علي زی دی چې له کندهاره د احمد شاه بابا له لښکر و سره د هند پر لور تللی و ، بېرته ستون نه شو او دصوابۍ په کورنډه نومې کلي کې پاتې شو . د شعرونو ديوان يې لا تر اوسه نه دی چاپ شوی .

– د پښتو ژبې يو بل عروضي شاعر او د عروضو عالم مياشرف الکوزي هم د پانې پت په جگړه کې له احمدشاه بابا سره ملگری و . دې په اصل کې د ننگرهار د گردې او سېدونکی و . ډېرې غزلې او قصيدې يې په ديوان کې شته . د پښتو ژبې بل شاعر چې د احمد شاه بابا په وخت کې اوسېده برهان خان د نادر خان زوی د صوبه سرحد د هزارې

د سیمې او سپېدونکې و .

په دې دوره کې د عالمانو ، ادیبانو او فرهنگیانو په ډله کې ځینې نور کسان هم د خانګړي یادوني وړ دي ، لکه: میا فقیر الله جلال ابادي ، ملا محمد غوث ، مولوي محمد ابراهيم ، ملا فیض الله دولت شاهي او نور .

د احمدشاه بابا په پاچاهۍ کې په هند کې هم شاعران ، ادیبان او لیکوالان رامنځته شول چې زیات یې د احمدشاه بابا له خوا پالل شوي او نازول شوي دي .

تیمور شاه هم د خپل پلار (احمد شاه بابا) د وخت علمي او فرهنگي کورنۍ وپاللي . دده دربار هم د لیکوالو او شاعرانو د راټولېدو ځای و .

احمد شاه بابا خپل نیمایي ژوند د خپل ملت او هېواد د ملي او سیاسي بنسټونو د پیاوړتیا په لار کې ولگاوه . نوموړی په ۱۱۸۶ هـ . ق . کال کې د ورپېښې ناروغۍ له امله تر ۲۶ کالو پاچاهۍ وروسته د ۵۱ کالو په عمر په کندهار کې مړ شو او یو پیاوړی یو مړتی او خپلواک افغانستان یې مور ته پرېښود .

د متن لنډیز:

د یو ملک او ملت د نوم د ژوندي پاتې کېدو لپاره بانډیره مشران او یو مړتی او سرښندونکی ولس په کار دی . احمدشاه بابا هغه څوک و چې د خپلې څېرکۍ پر مټ یې د افغانستان له منځه تلونکې څېره بېرته راژوندۍ کړه او زموږ د هېواد نوم یې د نړۍ په سیاسي جغرافیه کې د تل لپاره ثبت کړ .

له همدې امله د نوموړي پېژندل او د هغه د شخصیت احترام پرځای کول د ټولو افغانانو ملي فریضه ده .

احمد شاه بابا د نوي او معاصر افغانستان او یو ملي خپلواک افغان دولت مؤسس او بنسټ اېښودنکی دی .

۱- زده کو ونکی دی په و ارسره د متن یو پر اگراف و لولې، نور زده کو ونکی دی په

و ارسره د متن مفهوم په خپلو خبرو کې و وایې.

۲- زده کو ونکی دی د احمدشاه بابا د وخت مهم کارونه په خپلو کتابچو کې و لیکي

او بیا دی یې په و ارسره په تو لگي کې و وایې.

۳- زده کو ونکی دی له متن څخه ځانگړي او استنباطي نو مخري پیدا او په تو لگي

کې دی یې و وایې.

۴- څو زده کو ونکی دی د احمدشاه بابا شعر په خوږه او روانه ژبه و وایې او نور

زده کو ونکی دی هغه معنا کړې.

۵- زده کو ونکی دی لاندې لغتونه معنا او په جملو کې وکاروي.

- متاع - فارغ - انډینیني - رقیب

۶- د احمد شاه بابا په وخت کې کوم شاعران پېژنئ؟ نومونه یې واخلئ!

۷- په لاندینو کورنیو کې د احمد شاه بابا د دورې د مشهورو ادبي او فرهنگي

کورنیو نومونه په پینسل نښه کړئ:

- د بارکزیو کورنۍ - د برمکیانو کورنۍ

- د پیررو بسان کورنۍ - د ملا اسماعیل کورنۍ

- د سلجوقیانو کورنۍ - د محمد هوتک کورنۍ

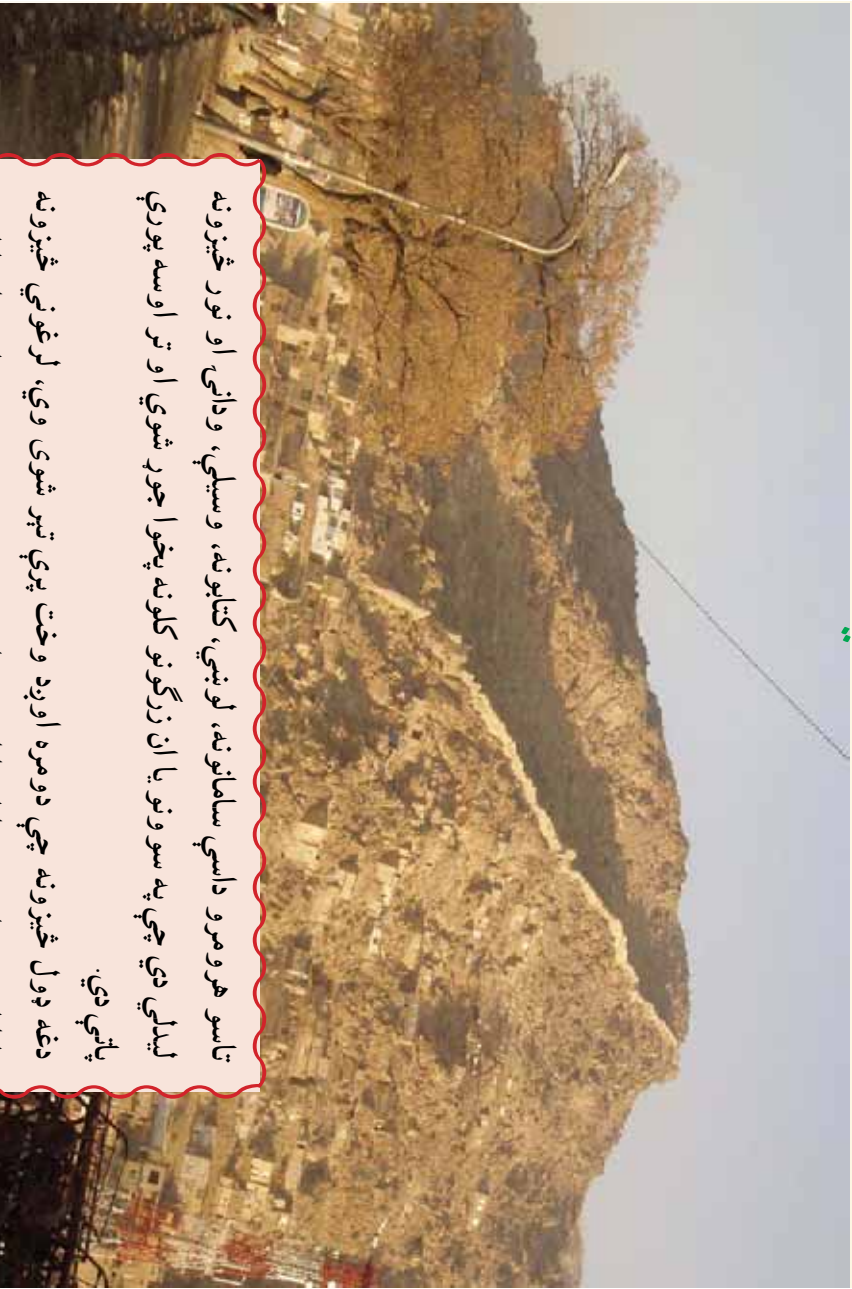
په کور کې له متن څخه د احمدشاه بابا د وخت د ادبي دورې په باره کې څو کرښې

ولیکئ او بله ورځ یې په تو لگي کې و اوړوئ!

لرغونې آثار

تاسو هر و مرو داسې سامانونه، لوبښي، کتاپونه، وسيلې، ودانۍ او نور څيزونه ليدلي دي چې په سونو يا ان زرگونو کلونه پخوا جوړ شوي او تر اوسه پورې پاتې دي.

دغه ډول څيزونه چې دومره اوږد وخت پرې تېر شوی وي، لرغونې څيزونه يا اثار يې بولي. دغه اثار دا ارزښت لري چې موږ ته د تېرو زمانو د انسانانو د ژوندانه د ډول، خوراک، څښاک، لباسونو، عقيدو او نورو په اړه معلومات راکوي. په دې لوست کې به د لرغونو اثارو د اهميت او ارزښت په اړه معلومات ولولئ.

- که تاسې د کومې لرغونې سيمې په اړه معلومات لرئ خبرې پرې وکړئ؟
- که موږ زېم او ارشيف ته تللي ياست، څه مو ليدلي دي؟

بي شمېره کلونه کېږي چې انسان د ځمکې پر مخ ژوند کوي. انسان د ځمکې پر مخ د الله ﷻ خليفه دی. ټول کاینات د انسان په خدمت کې دي. انسان هم په بيلا بېلو زمانو کې د خپل عقل او پوهې په برکت ډول ډول تمدنونه رامنځته کړي دي. انسان لگيا دی په خپل واک کې د کایناتو د راوستو يا له کایناتو څخه د بشپړې گټې اخيستنې هڅه کوي. ډېر داسې څه يې کشف کړل چې انساني عقل ورته حيرانېږي او د نور پر مخگ هڅې يې روانې دي. د دې لپاره چې انسان د تېرو انسانانو يا د خپلو پلرونو، نیکونو او يا تېر نسل له ژوندانه، عقيدې، خوراک، لباس او نورو په حال خبر شي بايد له پخوانيو انسانانو څخه راپاتې توکي وڅېړي او د هغوی د څېړنې او شننې له مخې د هغو په ژوند قضاوت وکړای شي.

بنيایي دغه توکي خاورين لوښي، ډبرين څيزونه او يا فلزي وسايل او نور څيزونه لکه سيکې، وسلې او کرنيز سامانونه، هډوکي، گانې، کتیبې، ډبر ليکونه، پخواني ودانۍ، مجسمې او نوري. دغه توکي چې مور ته په چوپه خوله د پخوانيو انسانانو د ژوندانه د بيلا بېلو اړخونو کېسې کوي لرغوني اثار يې بولي.

د دغو اثارو د څېړلو، څرنگوالي معلومولو او د تاريخ او اهميت ثابتنو علم ته لرغونپوهنه وايي. دا علم د هر هېواد لپاره، خو په تېره د افغانستان لپاره ډېر اهميت لري. په افغانستان کې دغه علم د ۱۹ مېلادي پېړۍ په دويمه لسيزه کې لومړی ځل مروج شوی دی. له دغه وخته را په دې خوا يو شمېر بهرني لرغونپوهان افغانستان ته په رسمي او نارسې توگه راغلي دي. دغو لرغونپوهانو د خپلو څېړنو او کيندنو په پايله کې ډېر شمېر لرغوني توکي ترلاسه کړي دي چې د ختيځ او لويديځ موزيمونه پري ډک شوي دي. په بهرنيو لرغون پېژندونکو کې مېرمن لوييس دوپري، کزال، الچين، کارلتول مسن، جان، مارشال، کرشمن، مشينک، پوگاچينگوا، سريندي او نور يادولای شو. په کورنيو لرغون پېژندونکو کې د پوهاند عبدالاحی حبيبي، احمد علي کهزاد، مستمندي، ميرغلام محمد غبار، پوهاند مير حسين شاه، پوهاند الف شاه خدران او ځينې نورو نومونه د ځانگړي يادونې وړ دي.

په افغانستان کې د لرغون پوهانو د کار او زیار په نتیجه کې څرگنده شوه چې دا هېواد ډېر لرغونی هېواد دی، له زرگونو کالونو راهیسې پکې انسانان او سېدل او په خپله سیمه کې د یو شمېر زرو تمدنونو، عقایدو، ټولنیزو سیستمونو، هنري مکتبونو او ځواکمنو امپراتوریو د رامنځته کېدو او پراختیا مرکز گڼل کېده.

د ځینو هېوادونو لرغوني توکي زیاتره د ځمکې پر سر وي، خو په افغانستان کې لرغوني توکي ډېر لږ د ځمکې په سر دي او زیاتره یې تر ځمکې لاندې دي. لامل یې دا دی چې افغانستان د تاریخ په اوږدو کې په پرلپسې ډول د بړغلاکو تر تاراکونو لاندې راغلی دی او څو څو ځله یې ودان کلي او ښارونه وړان، وینجاړ او له خاورو سره خاوري شوي دي. که د افغانستان هره غونډی، دښته او دره په څیر سره وکتل شي، نو هره یوه یې د خپلو ښو ښانو له مخې لرغون پوهان ځان ته رابولي چې ورشي وبښي، وبښي سپړي او د افغان ولس د تیر تاریخ یو ورک او پټ پرتمین څپرکی بشري ټولني ته وړاندې کړي.

د نړۍ ټول هېوادونه او په ځانگړي ډول پرمختللي هېوادونه او س ډېره هڅه کوي چې دغه ډول توکي د مسلکي کیندنو، سپړنو، پلټنو او نورو څېړنو له لارې ومومي او څرنډې یې کړي. دغه ډول توکي یا لرغوني اثار په موزیمونو او ارشیفونو کې په فني ډول په ډېر احتیاط سره ساتل کېږي. د لرغوني تاریخ د څرگندولو لپاره باید له همدغو لرغونو توکو څخه مرسته و غواړو.

که موږ د خپلو پخوانیو مشرانو د ژوند له نېکمرغیو او بدمرغیو خبر شو، کولای شو چې د خپل ژوندانه د نېکمرغۍ لپاره ترې د لارې روښانو لو د پیلوڅي په توگه کار واخلو.

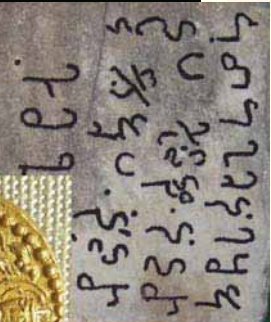
لرغوني توکي د ټول ملت شریک مال دی. د یوې سیمې، یوې قبیلې او یوه قوم مال نه دی. څرنګه چې دغه لرغوني توکي یا اثار شریک مال دی، نو ساتل او ژغورل یې هم د ټول ملت دنده ده. په ځانگړي ډول د لوستو خلکو دنده ده چې د دغو اثارو په ارزښت او اهمیت خلک وپوهوي او پخپله یې هم د ساتنې او ژغورنې هڅه وکړي.

د افغانستان ډېرې سیمې لرغونې سیمې دي. پر دغو سیمو پر خپل خپل وخت یو تمدن تېر شوی دی. د هغه تمدن ډېر توکي په همدغو سیمو کې تر خاورو او تېرو لاندې دي، یا ځینې لرغونې کلاوې او ودانۍ له همدغو تمدنونو څخه راپاتې دي لکه د بلخ د پخواني ښار کنډوالې او بهرنی دېوال، د بست کلا، دای خانم ماڼۍ، د هېلي ودانې او نور. دا او دې ته ورته نورې سیمې لرغونې سیمې دي. زموږ د تاریخ ډېر توکي همدلته پراته دي او همدغه ودانۍ او کلاوې پخپله لرغونې اثار دي. د دغسې سیمو او ځایونو ساتنه او ژغورنه زموږ د ټولو ملي دنده ده.

د لرغونو اثارو او سیمو د ساتنې او ژغورنې ارزښت او اهمیت په دې کې دی چې موږ د خپل تاریخ یوه برخه خوندي کوو. د سیلابیانو او مینه والو د ورنگ له لارې دولت ته ډېره پانگه په لاس ورځي. سیمه و الو ته کاروبار پیداکېږي، لکه: هوټل جوړوي، دکان جوړوي. د هغو ځایونو په اړه معلوماتي کتابگوټي او د انځورونو البومونه چمتو کوي او پلورې يې. لرغونې سیمې، موزیمونه او ارشیفونه د ساعت تېرۍ او د معلوماتو د زیاتولو لپاره هم خورا مهم ځایونه دي.

لرغوني اثار (سيکي، ڊبر ليک، مجسمه)

د متن لنډيز:

لرغوني څيزونه او ځايونه زموږ ملي شتمني ده. په ټول هېواد او هېوادوالو پورې اړه لري. زموږ د هېواد او هېوادوالو د لرغوني پرتمين تاريخ يو وياړمن څپرکي همدا لرغوني توکي دي. همدغه لرغوني توکي زموږ د تاريخ لرغونتيا او سابقه ثابتي او موږ د خپلو پخوانيو خلکو له عقيدو، لباس، د کار له وسايلو، فرهنگ او تمدن څخه خبروي.

د لرغونو اثارو او سيمو ساتنه هم د هر هېوادوال دنده ده. موږ بايد په کلکه د دغو اثارو او ځايونو ساتنه وکړو. چاته اجازه ورنه کړو چې دغه اثار وپلټي او غلا يې کړي. يا دغه سيمي په خپل سر وکيندي او لرغونو اثارو ته زيان ورسوي. که موږ داسې څوک ووينو، چې دغو اثارو او سيمو ته زيان رسوي، بايد پخپله يې هم مخنيوی وکړو او مسؤولو مقاماتو ته هم ژر تر ژره خبر ورکړو.

- ۱- زده کو ونکي دي لاندې پوښتني ځواب کړي.
 - ◆ لرغوني اثار څه ته وایي؟
 - ◆ د لرغونو اثارو اهمیت په څه کې دی؟
 - ◆ زموږ په هېواد کې لرغوني اثار شته که وي مثالونه يې و وایست.
- ۲- زده کو ونکي دي متن په چوپه خوله و لولې او بیا دي په دوو ډلو و وېشل شي او یوه ډوله دي له بلې نه د لرغونو اثارو په اړه لاندې پوښتني وکړي.
 - ◆ څه ډول شي ته لرغوني اثر وایي؟
 - ◆ په لرغونو اثارو کې کوم شیان راځي؟
 - ◆ زموږ په هېواد کې د لرغونو اثارو کوم ځایونه پېژنئ؟
 - ◆ لرغوني اثار په چاپورې اړه لري؟
 - ◆ لرغوني اثار یو هېواد ته څه گټه لري؟
- ۳- زده کو ونکي دي په متن کې عام او خاص نومونه پیدا کړي او بیا دي یې په توگي کې و لولې.
 - ۴- زده کو ونکي دي لاندې لغتونه معنا او په جملو کې وکاروي. بیا دي په توگي کې په وارسره و لولې.
 - لرغونی، قضاوت، کتیبې، ډبرلیکونه، پیلوځی
- ۵- څو تنه زده کو ونکي یې تختې ته ورشي، د لرغونو اثارو نومونه او ځایونه دي په تخته و لیکي.

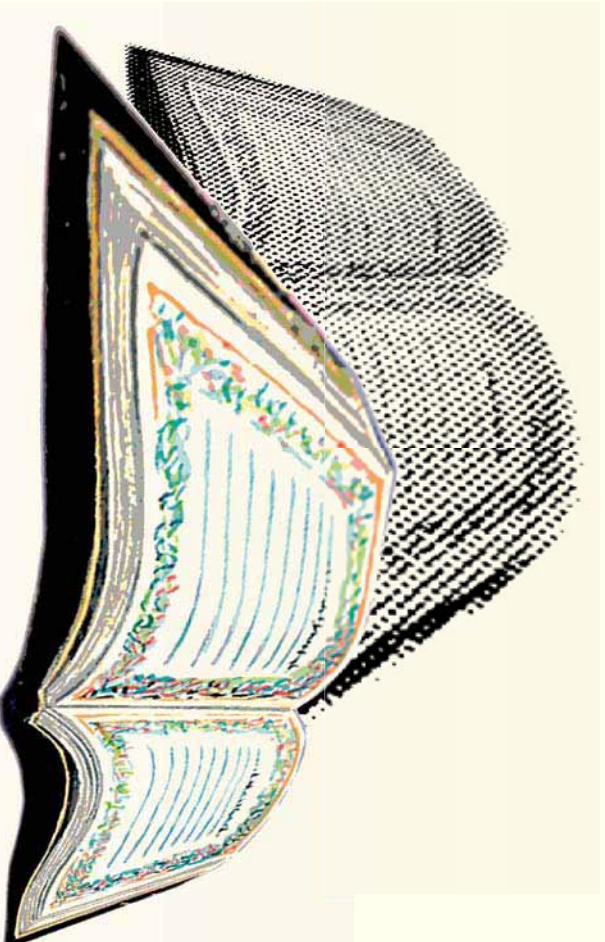

که تاسې کو لم لرغوني اثار لیدلې وي او یا مو زموږ ته تللي یا ست د خپلو سترگو لیدلې حال و لیکئ.

د هنري نشر د لولو ننه

نثر او نظم د واره د مفکورو او مفاهیمو د لېږدولو وسیلې دي. نثر د نظم په پرتله ډېر کارول کېږي. لامل یې دا دی چې نثر اسان دی، هر لیکونکی یې لیکلای شي او هر ډول موضوع پکې بیانولای شي. د دې په مقابل کې نظم سټوټزمن دی، خو یادول یې اسان دي؛ ځکه وزن او قافیه پکې شرط دی. نثر ډېر ډولونه لري چې یو یې هنري نثر دی چې په دې لوست کې تاسې ته د هنري نثر په اړه معلومات درکو و.

■ که وړځنۍ خبرې په لیکنۍ بڼه وي په څه نامه یادېږي؟

■ تاسې د نثر په اړه پوهېږئ چې نثر څه ته وایي؟ او څو ډولونه لري؟

نثر په لغت کې شیندلو او خوړلو ته وایي. په اصطلاح کې هغه وینا یا لیکنه چې د وزن او قافې له بند څخه خالي وي نثر بلل کېږي. څرنگه چې نثر اسان دی، نو د هر ډول افکارو، لکه: بشري، دیني، فلسفي، پښوونیزو، روزنیزو، ټولنیزو او نورو مسایلو د څرگندولو مناسبه وسیله ده. د بڼې او شکل له مخې معاصر نثر ونه په دوو سترو برخو وېشل کېږي:

۱- ساده نثر ونه

۲- هنري یا ادبي نثر ونه

په ساده نثرونو کې ټولې علمي، ادبي سیاسي او ژورنالستيکي لیکني، څېړنیز تحلیلي او تشریحي اثار او لیکنې راځي چې په ساده او روانه ژبه د فکر او نظر د څرگندولو او نورو ته د پوهې او معلوماتو ورلېږدوني ډېره بڼه او اغېزناکه طریقه ده، خو هنري او ادبي نثر ونه بیا خپلې ځانگړنې لري چې د هغو له مخې یې له عادي او ساده نثر څخه توپیر کېږي.

اساسي او بنسټیزه ځانگړنه چې ادبي او ساده نثر سره پېلوي هغه ((هنریت)) یا ((ادبي هنري ارزښت)) دی. د ادبي نثر د لیکوال احساس، ذوق او تمایلات د مطلب او واقعیت د بیانولو لپاره اساسي رول لري. لیکوال چې څه لیدلي، اورېدلي او احساس کړي وي یا یې په ذهن او خیال کې تېرېږي بیانوي یې، خو د علمي او څېړنیزو لیکنو په څېر دلیل راوړلو ته هیڅ اړتیا نه لري.

په هنري ادبي لیکنو یا نثر کې لیکوال د بیلا بېلو منظر کشیو، انساني تیپکو خصوصیاتو، روحیاتو، عاداتو، حالاتو او په الفاظو کې د انځورولو او وړاندې کولو لپاره له خپل تخیلي ځواک څخه کار اخلي. لیکوال د تخیلي ځواک په مرسته او د لیکوالۍ د هنر د مهارتونو په وسیله د منظر کشۍ او صحنه سازۍ چاره سرته رسوي، حالات یا واقعیتونه او پېښې په الفاظو کې داسې انځوروي چې لوستونکي او یا اورېدونکي فکر کوي چې هر څه په خپلو سترگو ویني او ځان ورته په صحنه کې شامل ښکاري.

په دغه ډول ليکنو کې دا د ليکوال په استعداد او فني مهارت پورې اړه لري چې انساني رواني حالات، د خلکو هيلې او غوښتنې، جذبات، عواطف او احساسات څنگه په الفاظو کې انځور او راوغاړي او مقابل لوري (لوستونکي يا اورېدونکي) ته يې ورو لېږدوي او د هغه په عواطفو کې خوځښت راولي. د هنري او ادبي نثرونو د بڼې له مخې دا لاندې ډولونه مورخه ته معلوم دي:

لنډه کيسه، ناول، ډرامه، رومان، طنز، تکل، ادبي توبه، سفر نامه، ادبي راپورتاژ، ادبي ليکونه، ادبي انځور، فلمي سناريو او نور، دلته يې ځينې په ډېر لنډ ډول درېښنو:

۱_ لنډه کيسه: د نثري کيسو يو ډول دی چې لنډه او له داسې عناصرو څخه جوړه وي چې يو له بل سره تړلې وي او يو د بل تر اغېز لاندې وي، موضوع د خپلو حدودو په چوکاټ کې راوغاړي، بې ضرورته خبرې پکې نه ځايېږي، د تاثر او اغېز يو والی پکې يوازینی شرط دی. په جوړښت کې يې پلاټ (طرحه)، کرکټر، تجسس او تلو سه، مکالمې او منظر کشی، تخيل، د کيسې پايله او نتيجه شامل دي.

۲_ ناول: لغوي معنا يې نوی، تازه او عجيبه څيز دی او په ادبي اصطلاح هغې ادبي نثري کيسې يا داستان ته وايي چې له لنډې کيسې څخه لوی او له رومان څخه لنډوي. او په ليکنې چوکاټ کې: طرحه، اصلي او فرعي کرکټرونه، منظر کشی، مکالمې او د کيسې پيل، منځ او پای لری. له لنډې کيسې سره دا توپير لري چې هم پکې پېښې په تفصيل سره بيانېږي او هم يې کرکټرونه زيات وي.

۳_ ډرامه: د يوناني کلمې ((ډراو)) نه مشتق شوي چې د عمل او کولو معنا لري، له همدې امله د ډرامې د پېژندنې په لړ کې دغه کلمه په کولو او ښودلو تعبير شوې. په ادبي اصطلاح هغه اثر دی چې د خبرو اترو په فورم ليکل شوي وي، يا په بله وينا: ډرامه د يوې ژوندۍ کيسې نوم دی چې ټول احساسات او جذبات پکې د حرکت او خوځېدو په

و اسطه څرگندېږي او هره پېښه عملاً د سترگو په وړاندې ښکاري.
ادیبو هان درامایي وحدثونه (وحدث زمان – وحدث مکان – وحدث عمل) د درامی
د فن بنسټیز توکي بولي.

۴- رومان: فرانسوي کلمه ده، په ځینو فرهنگونو کې یې معنا خیالي داستانونه او په
ځینو کې د مینې او محبت کیسې راغلي او په ادبي اصطلاح هغې کیسې ته ویل کېږي
چې له ناول څخه اوږده وي، د ژوند ډېرې او بېلا بېلې خواوې پکې منعکس شوي وي
او د بېلا بېلو پېښو انځور په ادبي قالب کې ځای کوي.

۵- ادبي توتېه: د هنري ادبیاتو یو ځانگړی ډول دی چې ادیبو هانو د ((مثنور شعری))
په نامه هم یاد کړی دی او دا ځکه چې اصلاً نثر دی، خو شعري کیفیت لري. په دې ډول
لیکنو کې د لوري انشاء خیال ساتل کېږي، معمولاً حکایوي بڼه لري، د یو حقیقت او
واقعیت په اړه په زړه پورې تشریح او توضیح کوي، خو دا توضیح او تشریح په داسې
رنگینو الفاظو کې نغښتي وي چې په بشري احساس او عواطفو ژور اغیز کوي.

۶- طنز: عربي کلمه ده چې فرهنگونو د طنز لغوي معنا ناز او کرشمه، پیغور او
مسخره کول راوړي او په ادبي اصطلاح د هنري ادبیاتو یو ژانر دی چې په لیکنه کې یې
د لیکوال اصلي مقصد گرتیونه (انتقاد) وي، خو دا انتقاد یې د شوخی، په بڼه او یا په بله
وینا درېښندنه او تمسخر په جامه کې نغښتي وي. د وینالحن او انداز یې په زړه پورې او
د توکو ټکالو په شکل وي او زیاتره وخت پکې مسایل سرچپه (معکوس) مطرح کېږي.
طنز په واقعیت کې هغه ترخه خندا ده چې د توتلني د خلکو په ناوړه اعمالو، عاداتو،
اخلاقو او افکارو باندې کېږي.

۷- ادبی لیکنه: هغه لیکنه دی چې په ځانگړې هنري او ادبي بڼه لیکل کېږي. په دې لیکنو کې یو لړ مهم انتقادي، سیاسي، فلسفي او ادبي مسائل لیکل کېږي او د ادیبانو ترمنځ تبادله کېږي. د لیکنې ژبه یې هنري او د تخیل رنگ پرې غالب وي. له استعارو، کنایو، تشبیهاتو او نورو ادبي صنعتونو څخه پکې کار اخیستل شوی وي، ژبه یې خوږه او د لیکنې طرز یې دوامه په زړه پورې وي چې لوستونکی یې په لوستنه نه مهربوي.

۸- ادبی راپورتاژ: د هنري ادیبانو یو ځانگړی ژانر دی، له عادي راپورتاژ سره یې چې یو ژورنالستيکي ژانر دی، اصلي توپیر دا دی چې په ادبي راپورتاژ کې د پېښې تعبير، تفسير او تحليل په ادبي او هنري ژبه شوی وي. د دې ډول راپورتاژ لیکونکی پېښو ته په دقیق نظر کورې او له هغه څخه چې کوم برداشت کوي، د تخیل په ملټیا یې په خوږه هنري ژبه نورو ته وړاندې کوي.

د متن لنډيز:

هغه بنسټيزه ځانگړنه چې هنري نثر له ساده نثر څخه بېلوي هنريت يا ادبي ارزښت دی. په هنري نثر کې لیکوال ټول مفاهيم د الفاظو په قالب کې په تخيلي ځواک سره ځایوي. دغه تخيلي ځواک په بشري احساس او عواطفو ژور اغېز کوي او راپاروي یې. هنري نثرونه د بڼې له مخې دا دي:

لنډه کیسه، ناول، ډرامه، رومان، طنز، ادبي ټوټه، ادبي لیکنه او ادبي راپورتاژ.

۱- زده کوونکي دې لاندې پوښتنې ځواب کړي:

- ◆ د ساده نثر او هنري نثر توپير په څه کې دی ؟
- ◆ يوه لنډه كيسه له کومو ترکو څخه جوړه ده ؟
- ◆ ناول له لنډې کيسې سره څه توپير لري ؟
- ۲- زده کوونکي دې په دوو ډلو ووېشل شي او هر ه ډله دې لاندې پوښتنو ته ځواب ووايي:

- ◆ کومه لنډه کيسه مو لوستلې ؟ لنډيز يې ووايست.
- ◆ طنز څه ته وايي که لوستی مو وي، موضوع او شکل يې په گوته کړئ.
- ◆ د ادبي راپور تاثر په اړه معلومات ورکړئ او يو مثال يې څرگند کړئ.
- ۳- زده کوونکي دې د هېواد د پينځو شاعرانو او پينځو نثر ليکونکو نومونه او کتابونه پخپلو کتابچو کې وليکي او په ټولگي کې دې يې واوروي.
- ۴- ناسم ځواب نښه کړئ:

- ◆ لنډه کيسه د هنري نثر يو ډول دی.
- ◆ ناول د هنري نثر يو ډول دی.
- ◆ د اخبار خبر د هنري نثر يو ډول دی.
- ۵- زده کوونکي دې په څلورو گروپونو ووېشل شي. متن دې په چوپه خوله ولولي. لومړۍ ډله دې نو مخکړي، دويمه دې نومونه، دريمه دې صفتونه او څلورمه ډله دې د (د) گانو دو لونه پيدا او په ټولگي کې ولولي.

زده کوونکي دې پخپله د يو هنري نثر په اړه يوه نمونه راوړي او بله ورځ دې يې په ټولگي کې واوروي.

ویسانگه

((الف))

اتل: زروز، تکره، غیرتمن، قهرمان، پهلوان
 احاطه: غولی، انگر، خلو رډيوالي
 احتمال: شونتيا، امکان، کېدلو والا
 ارقام: عددونه، نښې، رقم
 اسایش: هوساينه، سوکالي ارامي
 استبدال: تیری، ناروا، سختي، ظلم، تجاوز
 استدلال: دلیل وېل، د استادو او شواهدو راوړل
 استفسارهي: پوښتنيز، چي پوښتنه کوي
 اعلي: تر ټولو لوړ، ډېر لوړ
 افسانه: نکل، خیالي کیسه، داستان، حکایت
 افسر: منصوبال، بریدمن، تورن او ...
 اقتباس: اخیستنه، گټه اخیستنه، د کوم عبارت
 نقل

اقتصادي: مالي، مادي، وټه بيز
 ام: مور، اصل ماده
 امتيازات: برتری، لوړوالی
 انا: نیا، بوټی

انتقاد: نیوکه، نیمگړتیاوي وېل، عیب په گوته کول
 انحطاط: لوړېدنه، راټیټېدنه، خورتیا
 انزوا: گوښه والی، یوازېوالی، جېله کېدنه، گوت
 ناستي

انصراف: تېرېدنه، لاس اخیستنه، مخ گرځونه
 انعکاس: غیرگون، ازانگه
 انځور: عکس، تصویر، څېره په رسامي ډول
 او هام: بې ځایه سوچونه، ډار، وهمونه
 اړ و ډوړ: جگړه، جنگ، گډوډي، شخړه
 اړین: ضروري، حتمي

((ب))

بریږا: پېښ، رامنځته، پورته
 بېلو اګي: ډبل تر واک لاندې، د خپلواکي ضد
 بهر وړ: برخمن، مستفید، فضايل
 بوړ جل: کور، استوګنځي
 البوم: د انځورونو ټولګه، د عکسونو مجموعه، د
 بوټه څېړ مجموعه

بټه: څېره، شکل، قواره، رنگ

بېلښي: بېلو ونکې، جلاکو ونکې، ډش (د

بېگم: بې ټي مېرمن، بڼڅه

((پ))

پاسل: سپارل، حواله کول، نېکي کول

پاسلي: سپاري، حواله کوی

پایله: نتیجه، خاتمه، پای

پایپېدل: پایښت، ژوندی پاتې کېدل، او سېدل،

ژوند کول

پرهېزگار: متقي، تقوادر

پلازمېنه: د ناستي ځای، مرکز، پایتخت

پلاټ: د کسبي یا ډرامې لومړۍ طرح چې د

ليکوال په ذهن کې رامنځته کېږي

پلوي: ستمې، لوري ته منسوب

پوخ لاس: ښه مهارت، ډېر مهارت، قوي لاس،

پوره تجربه

((ت))

تاثر: اغېز، اغېزمنل

تالنده: تنه، گوزا، د اسمان غره

تأمین: برابر، مهيا، خوندي

تانده: تنګي، نوي، تازه، وده کوونکي

تاوتریخوالي: زور زياتي، بد چلند، اخ او ډب،

خشونت

تخیل: خیال او تصور، په ذهن کې د یو څیز انځور

((خ))

خشخاش: کوکنا، د کوکنا رو تخم
خلف: ځای ناستی، اولاد، وروسته پلني شوني
خوشامگن: چاپروس، چاپلوس، غوره مال
خوځښت: حرکت، نهضت، غورځنگ
خړوب: پټول، اوبونه، اوبه کول

((د))

دريان: دروانچي، څوکيدان، د وره ستاندوی
دريز او ی: درښت، قدر، عزت
دړه: متروکه، قمچينه، شلاق
دريخ: د درېدو ځای، منبر، لور ځای، موقف
دستې: غوږچي، گېلې
دقت: غبرنه، پاملرنه، توجه
درداني: مرغلري

((ذ))

ذاتي: ځاني، اصلي، خپل، شخصي
ذوق: خوښه، شوق، طبع
((ذ))

راز: پټه خبره، سر

راشدين: دیندار، متین، په سمه لار روان (راشدين خلفا)
رحمت: وفات، تلنه، تگ، مړينه

رزمي: جنگي، حربي، د جنگ
رغاونه: جوړونه، ابادونه، سازونه
روایت: نکلونه، کيسې، راپاڼي خبرې، د چا د
خبرو نکلول

روحياتي: مذهبي لارښود، پارسا، معنوي شخص
روحيات: مورال، وضع، وضعیت ارواگاني
روزل: پالل، تربيه کول، ساتل
رياضت: زيار، هڅه، کوشن، د نفس پاکولو لپاره

تدوين: راټولونه، ترتيبول، سمون
تسکين: تسلي، ارامي، اسودگي، ډاډ

تکول: ترکول، خوځول، لکه د غوړ خوځول
تالياتي: تل پايښد، تل ژوندی، هميشی، مدام
تلوار: بېره، توندي، تادي

تمایلات: لېوالتياوي، مينې، رضيتونه
تفيل: چمپه، چنبه، داربال، دربه، داربه
تمسخر: منډي، پيشاري، پچموزي، مسخري
تمنا: هيله، اميد، ارزو

تنبیه: وښوونه، بيدارونه، پوهونه، آگاهي
تورگی: څيز، شی، ماده
((ت))

تتبيک: مشخص، ځانگړي، نمونه يي
ټکر: ډغره، ټيندک، جنگېدل

((ج))

جانشين: ځای ناستی، قائم مقام
جرس: گونگري، گينگري، غبراده، چرنگاني،
زنگوله

جوگه: وړه، لائق، موزون

((چ))

چارواکي: واک و واله د چارو واکمن، مامور،
د منصب څښتن

چلند: خوی، سلوک، کره وړه، تگ رانگ

((ح))

حرب: جنگ، جگړه

ښکېلاکگر: استعمارگر، استعمار چې، ښوواکگر،

ښډوونکی

ښکېپلاک: نیواک، استعمار، ښډه، راگېر

((ص))

صادر: لېږل شوی، غرگند، پېښ شوی، ترسره شوی

صحنه سازي: صحنه جوړونه، منظر کتن

صنعت: جوړېدل، سازېدل، جوړشوي شیان،

سامانونه، وسایل

صوفي: پاک نفس، ترکېه، د تصوف د طریقت

پېرو، د وړینو جامو اغوستونکی

((ح))

عابد: پرهېرگار، متقي، تقوا دار، عبادت کوونکی

عارض: عرض کوونکی، شکایت کوونکی، حق

غوښتونکی

عارف: صوفي، سالک، خدای پېژندونکی،

پوه، هوښیار

عالي: لوړ، شریف، محترم

عواطف: احساسات، جنبي، ولوي، مهرباني، الطاف

((خ))

غمېدل: خواشینېدل، خپه کېدل، په غم کېدل

غوړڅنگ: خوځښت، نهضت

((ف))

فدا: ځان، جان، واری، قربان

فرمان: د واکمن لیکلی حکم، د ولسمشر حکم،

اجازه، د ولسمشر امر په لیکلی بڼه

فضيلت: غوره والی، ښېگڼه، برتري

فطرت: طبیعت، پېنځ، پیدایښت، خلقت

فعال: کارند، بوخت، لاس په کار

رڼر گالنه

((ز))

زهیر: خواشینی، خپه، ناتوانه، کمزوری، کرېدلی

((ژ))

ژورنالېستیک: هغه لیکنې چې د چاپي،

راديويي او تلوېزيوني خبرونو او رسنيو لپاره کېږي.

ژوی: ساکين، ژونډی سړی، ذیروح

((س))

ساعي: هڅاند، زيارگالی، کوشنې

سپيما: زرمه، زخیره، پاسره، بچت

سکوت: چوپتیا، قراري، ځنډ، وقفه

سکون: آرام، درېنده، چوپتیا، غرونډی، ځای پر

ځای کېدنه

سمسور: ښېراز، شين، زرغون

سناريو: هغه کیسه چې د فلم او درامي لپاره پر

کاغذ لیکل کېږي.

سو د: تسل، ډاډ، خاطر جمعي، تسکين

سون: سونگ، سوځېدل، د سوځولو

سوپړی: سهېلی، ملگري، همزولي

سیالتي: گړندوی، سیاح، تندرچي

((ش))

شغل: دنده، بوختیا، وظیفه، کسب

شفاهي: گړنۍ، په خوله، د خولي، په يادو، د خولي خبرې

((ش))

ښکالو: د پښو اوزان، پسيپی، غوړی، کښهار،

څپهار

لبو الټيا: لېوالتوب، ميتوب، هيله مندي،
ارز مندي

((م))

مبارزه: هغه، زيار، جنگ، جگړه، شخړه

متاع: مال، اسباب، پانگه

مخرب: ازمايل شوی، تجربه شوی

مخلي: جلوه گاه، ښکاره کونکی

مخاوره: خبري اثرې، مکالمه

مخترع: نوی رايستونکی، کشفونکی

ممرام: مقصد، مطلب، هيله، مراد

مرکچيان: مرکال، مرکه کونکی، جرگه مار

مرکه: جرگه، شورا، مجلس، ناسته.

مرزمن: اوږد مهاله، د اوږدي زماني، د ډبر وخت

مستقل: خپلواک، ازاد، خپل اختياره

مستند: منل شوی، باوري، د اصل له مخې، د

اعتبار وړ

مسموميت: زهري کېدنه، په زهر وککړېدنه

مشال: مشعل، ډيوه، خراغ

مشاوره: سلاکار، مشوره ورکونکی، نظر

ورکونکی

مشورتاېه: د مشورتب، مشورته، سرغږدويه، د

مشورې

مصنوعات: لاسي او ماشيني توليدات، جوړ

کړی شوي، توليد کړی شوي

معاصر: اوسنی، همعصره، اوسمهاله

معتاد: روږدی، عملي، په نشه اخته

معراج: پورته، اوچت، لوړ، اسمان ته د حضرت

محمد (ص) ختل.

مقبول: منل شوی، ښکلی، گران

مقرب: نژدي، خپلوان، دوست، خاص ملگری

مل: ملگری، سړه يونځای

مناجات: دعا، التجا، هغه بيان چې خدای جللا ته

فتنه: پوهه، فهم، پړيو څه خبرتيا، د دين د ارکانو او
احکامو علم.

فقيد: ورک، له منځه تللی، مړ، له لاسه وتلی

فن: هنر، طريقه، مهارت، کسب

((ق))

قلانگ: د ملنگ نذرانه، باج، کلنگ

((ک))

کافرستان: دکافرو ځای، دکافرو وطن

کانديد: نوماند، ولاړ، داوطلب، نامزد

کرکتر: هغه شخص يا اورغاری چې د کيسې ليکوال

پي د کيسې د پېښو د بهير پر مخ بيوړ لوباره ټاکي.

کره کتنه: نقد، سم قضاوت، يوه څيز ته اصلاحي

کتنه

کړونديگر: بزرگ، دهقان

کسات: خچ، بدل، انتقام

کشف: موندنه، لوڅونه

ککرتيا: چنېدل، گنده کېدل، لولې کېدل

کونجکه: کښکه، د صدف پوڅ، گوجی

کوټلتيا: پوځوالی، مضبوطيا، محکميتا، درنښت

((گ))

گاشتن: گلبن، د گلانو ياغ، گلباغچه

گهواره: زاگړو

((ل))

لاامل: سبب، علت

لرغونې: پخوانی، لرغون، قديمي

لطافت: نرم والی، ښه والی، سپېڅلتيا، نزاکت،

ښکلا

لقب: هغه نوم چې د يوه ځانگړي صفت له امله پر

چا اېښودل شوی وي.

و اکمن: واکوال، واکدار، اختیارمند

و ده: دیرنیت، تکتو، زیاتوالی

و رشو: شرخای، شین او سمسور خای، نبرازنه

چاپیریال

و ژغنی: وزغنی، د وزو و بنستان

و لوله: جینه، احساس، شور و شوق

و وړ: کوچنی، وړوکی، کمکی، وړکوئی

((ه))

هسک: لوړ، اوچت، اسمان

همراز: راز شریکی، نژدی ملگری، خاص ملگری،

خواله گر

همرکاب: د رکاب ملگری، د لاری ملگری، د سفر

ملگری

همسور، د سفر ملگری

همسور: سیال، برابر

همفکر: همخاله، د یوه فکر و الا، د یوه فکر

څښتن

هنر: فن، کمال، فنی مهارت، کسب

هنگامه: شور، غوغا، خورب

هنر: فن، کمال، فنی مهارت، کسب

هنگامه: شور، غوغا، خورب

پکي زاري شوي وي

منثور: په تړ، له نظم پرته

منظر کشي: منظر کښنه، په کلمو کې د یوې

صحنې انځور

منظوم: په شعر، په نظم، نظم شوی

مهادب: متعین وړ، یې عیبه، توبل شوی، اصلاح

شوی، سم شوی

موجه: خلاف، مقصد،

میل: لېوالتیا، اشتها، اشتیاق، مینه

مرو: مېړه، مېړنی، سړی، جمع یې مېړونه،

لهجوي، (د مرو وده له تاده)

مېشت: دېره، خای پر خای، استوگن

((و))

نابود: له منځه تللی، ورک، محوه، نشت

ناشونې: نه کېدونکی، نه کېدلو و الا، ناممکن

ناورین: غم، ځپگان، ویر، مله

نډا: غړ، اواز

نظامی: پوځي، عسکري

نغمیتل: زانو لول، سره و دل، سره یو خای کول

نگین: غمی، قیمتي کانی

نمو: وده، لوېدنه، غټېدنه

نهیست: خوځښت، غورځنگ، تحریک

نو میالی: نامتو، مشهور

نو میالی: نامتو، مشهور ده

نو مخړی: ضمیر، هغه کلمه چې د نامه استازیتوب

کوي

نیاز: اړتیا، حاجت، ضرورت

نيله: رښه، څپله، جزړه، وله

نېب: پرله پسې، بیا بیا، مکر، مسلسل

((و))

اخځليکونه:

- ۱- په افغانستان کې صنايع او په ملي اقتصاد کې د هغو و نډه، پو هنوال محمد بشير دو ديال، د اريک گرځنده کتابتونو اداره، ۱۳۸۲ کال.
- ۲- پښتو د پنځم ټولگي لپاره، نورالحبيب نثار، سيد محی الدين هاشمي، پيښور د افغان مهاجر و لپاره زده کړي، ۱۳۷۵ کال.
- ۳- او سني ليکوال دري ټوکه، عبدالروف بڼوا، دولتي مطبعه کابل، ۱۳۴۰، ۱۳۴۱، ۱۳۴۶ کالونه.
- ۴- گيتانجلي، رابندر ناتھ ټاگور، د بڼوا ژباړه، بڼوا فرهنگي ټولنه درېم چاپ ۱۳۸۳ کال.
- ۵- د بڼوا شعري کليات، هېواد نشراتي ټولنه - کوټه، ۱۳۸۳ کال.
- ۶- د ښکلا وړېمه، پوهاند صديق الله رښتين، پښتو اکاډمي پښور پوهنتون، ۱۹۹۷ کال.
- ۷- ياد فرياد (پښتو - دري اشعار)، سيد شمس الدين مجروح، د افغانستان د مجاهدو ليکوالو ټولنه - پښور ۱۹۸۵ کال.
- ۸- گنج پښتو، مولوي احمد د تنگي.
- ۹- د پښتو ادبياتو تاريخ او سني دوره، پوهاند ډاکتر زبورالدين زبور، د ساپي د پښتو څېړنو او پراختيا مرکز - پښور ۱۳۸۵ کال.
- ۱۰- فرهنگ ادبيات جهان، زهراي خانلري، شرکت سهامی انتشارات خوارزمی - ۱۳۷۵ کال.
- ۱۱- د پښتو نثر هنداره، پوهاند صديق الله رښتين، پو نپورستي بک ايجنسي - پښور.
- ۱۲- د رحمان بابا کليات، حنيف خليل، دانش خپرونه ټولنه، ۱۳۸۴ کال.

- ۱۳- د الفت مرغلي، د شهرت ننگيال په زيار، دانش كتابخانه، پېښور دريم چاپ، ۱۳۷۵ کال.
- ۱۴- ليکوالې املاء او انشاء، گل پاچا الفت، پښتو ټولنه، ۱۳۳۹ کال.
- ۱۵- د ژوند پلوشې، پوهاند صديق الله رښتين، يو نيورستي بک ايجنسي، پېښور، ۱۳۷۴ کال.
- ۱۶- زاهد پښتو - پښتو سيند، عبدالقيوم زاهد مشواني، دانش خپرندويه ټولنه.
- ۱۷- پټه خزانه، محمد هوتک بن داود، د پوهني وزارت دوهم چاپ ۱۳۳۹ کال.
- ۱۸- د پښتو ادبياتو تاريخ، لرغونې او منځنۍ دوره، زلمی هېواد مل دانش خپرندويه ټولنه، لومړی ټوک، ۱۳۷۹ کال.
- ۱۹- خو اړه نعتونه، فقير محمد عباس قادريه، يو نيورستي بک ايجنسي، لومړی چاپ ۱۹۷۷ کال.
- ۲۰- پښتو غږ پوهنه او وني پوهنه، پوهنوال محمد صابر خېشکي، د افغانستان د کلتوري ودي ټولنه - جرمني، ۱۳۸۰ کال.
- ۲۱- څه ليکل يا ليکپوهه، گل پاچا الفت، د اتحاد مشرقي مطبعه، جلال اباد ۱۳۲۸ کال.
- ۲۲- ادبپوهنه، سيد محی الدين هاشمي، د اربک گرځنده کتابتونو اداره، ۱۳۸۱ کال.
- ۲۳- پښتو روزنه، عبدالروف بېنوا، د پښتو څېړنو نړيوال مرکز ۱۳۵۷ کال.
- ۲۴- د پښتو ژبې لنډگرامر، سيد محی الدين هاشمي، د اربک گرځنده کتابتون، ۱۳۸۳ کال.
- ۲۵- عمر بن عبدالعزیز، زين الله و احسان، نيو کابل کتاب پلورنځی ۲۰۰۷ م کال.
- ۲۶- اوبه او چاپيريال، پوهاند حسن يار.
- ۲۷- لرغونپوهنه، پوهنوال محمد رسول باوري، د افغانستان د کلتوري ودي ټولنه - جرمني ۱۳۸۰ کال.
- ۲۸- پښتو نحوه، پوهندوی ډاکتر زرغونه رښتين زبور، د لورو او مسلکي تحصيلاتو وزارت، د کابل پوهنتون، د ژبو او ادبياتو پوهنځی، ۱۳۸۳ ه.ش. - ۲۰۰۳ م. کال.

**Get more e-books from www.ketabton.com
Ketabton.com: The Digital Library**